

Albert Camus

ECİNNİLER

OYUN

Türkçesi
AZİZ ÇALIŞLAR

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
Les Possédés

ISBN 975-510-102-0

© Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'ndadır. (1989)

ECİNNİLER'İN 'ECİNNİLER'İ ÜSTÜNE

Aziz Çalışlar

Albert Camus, Dostoyevski'nin 1870/71 yıllarında yazdığı ünlü *Ecinniler* romanını 1959'da oyunlaştırarak, 'Théâtre Antoine'da kendisi sahnelemiştir. Bu yapıt, bir Dostoyevski uyarlaması olmakla birlikte, Camus'nün sanatsal-felsefi yaratımları arasında önemli ve özgün bir yere sahiptir. Ancak, nasıl Camus bu yapıtını Dostoyevski'den almışsa, Dostoyevski de yapıtını kendi döneminin gerçek yaşamından almıştır. Bu nedenle, yapıtın dayandığı yaşamsal olgulara dönerek, gerek Dostoyevski'nin, gerek Camus'nün bu olgulara nasıl baktıklarının burada gözden geçirilmesi, yapıtın daha iyi kavranabilmesi açısından, hiç kuşkusuz, önem taşımaktadır. Bilindiği gibi, 19. yüzyılda Rusya, çok karmaşık ve çelişkilerle dolu bir toplumsal, siyasal yaşama sahip olduğu kadar, aynı zamanda, siyasal-devrimci bir arenadır da. Bir yanda Belinski, Dobrolyubov ve Çernişevski gibi devrimci-demokratlar, bir yanda Slavcılar, bir yanda Batıcılar, bir yanda Petraşevski Çevresi, bir yanda 'Rus sosyalizmi'nin sözcüsü Herzen ve Ogaryov, bir yanda Lavrov, Tkaçyev ve Mihaylovski'nin popülist ideolojileri, bir yanda Bakunin ve Kropotkin'in anarşizmi... Öte yanda da, bunların dışında kalamayacak bir romancı, Dostoyevski. Nitekim:

PETRAŞEVSKİ ÇEVRESİ ve DOSTOYEVSKİ

"22 Aralık 1849'da St. Petersburg halkı acayip bir olaya tanık oldu; yirmi bir siyasal tutuklu, St. Petro ve Pavlus Kalesinden alınıp Semenovski Alanına getirildi ve siyah bir bezle örtülmüş darağacı platformunun önüne dizildi. Bir memur, haklarında verilen ölüm cezalarını okudu; bir rahip tutuklulardan tövbe etmelerini istedi ve askerler her birine, idam cezalarında gelenek olduğu üzere,

beyaz gocuk ve başlık giydirdi... İdam edilecekleri günü bekleme acısını çekmiş olan on sekiz 'Petraşevskici' arasında, ileride 19. yüzyılın en büyük yazarlarından biri olacak kişi, Fyodor Dostoyevski adında bir genç de vardı."¹ Dostoyevski'nin bu dönemdeki siyasal konumu ile ileride romanları arasındaki bağla ilgili olarak da şunları okuyoruz:

"Petraşevskicilerin Rus düşünce tarihi içindeki rolünü saptayabilmek için, düşüncelerinin Dostoyevski'nin olgunluk dönemi yazılarında benimsediğini göz önünde tutmamız gerekir. Dostoyevski'nin tüm büyük romanlarının arka planını oluşturan sosyalizm ile giriştiği polemik, büyük ölçüde, gençlik arkadaşlarının sahip oldukları düşüncelerle yürütülen tartışmalar oluşturur. Bu polemik anateması, sosyalizmin toplumsal adaletten çok, insanı Tanrının yerine koymak yolunda bir girişim olduğu savının kaynağı, kuşkusuz, Dostoyevski'nin gençliğinde izlediği tartışma gruplarında duyduğu antropoteist (insan-tanrı-A.Ç.) düşüncelerdi."² Nitekim, Dostoyevski, olgunluk dönemi olan ve aşırı sağ çevrelerle ilişkiler içine girdiği 1870'lerde, "hem Batılı kapitalizmin, hem de sosyalist düşüncelerin insanın Tanrıdan uzaklaşmasının bir sonucu olduğu inancına varmıştı. Bu düşünce, Dostoyevski'ye Petraşevski Çevresinin bir üyesi iken yazıları kendisine sunulan Feuerbach'ın telkin ettiği bir şeydi. Feuerbach, 'Tanrı, insanın kendisinden başka bir şey değildir' diye yazmıştı, 'dolayısıyla Tanrıya yüklenen tüm nitelikler, insan doğasının nitelikleridir... Gerçek Tanrı insandır!'"³

Ancak, Petraşevski Çevresi üyeliğinin siyasal-düşünsel uzantılarında Dostoyevski'nin (*Suç ve Ceza*, *Budala* gibi romanlarını içeren) bu olgunluk dönemi sırasında, çok önemli bir olay yer alır: 'Neçayev Olayı!'

NEÇAYEV OLAYI YA DA SİYASAL 'ECİNNİLER'

1869 yılında, Herzen, Ogaryov ve Bakunin'le İsviçre'de yakından bir ilişki kuran ve Moskova Üniversitesinde okuyan Neçayev adlı bir bağınaz devrimci, öğrenci arkadaşlarını gelecekteki bir devrim adına örgütlemeye başlar. 'Halkın Öcü' adıyla tanınan, En-

1. A. Walicki, *Rus Düşünce Tarihi*, Çev. A. Şenel, s. 139, V Yayınları, 1987.

2. a.g.y., s. 146.

3. a.g.y., s.282.

ternasyonal'in temsilcisi ve tüm 'Rusya Devrimcileri Komitesi'nin üyesi olduğunu ileri süren, son derece merkezi bir örgütün kurucusudur Neçayev. Bu girişiminde Neçayev'i, kendisine '*Alliance Révolutionnaire Européenne, Comité Général*' adını taşıyan, gerçekte varolmayan bir örgütün mühürü ile özel bir garanti belgesi veren Bakunin desteklemektedir. Neçayev'in *Devrimci Kateşizm* adını taşıyan kitapçığı, acımasız ve dürüst olmayan savaşım yöntemlerini savunmaktadır: "Devrimci, yerleşik toplumsal ahlâktan tiksiniş ondan nefret eder; onun için, yolu devrimin zaferine açan her şey ahlâka uygundur, onun yolunun karşısına dikilen her şeyse ahlâka aykırıdır."¹ Bu ilkeler çevresindeki eylem, başlarındaki şef yoluyla yukarıdaki bir gruba bağlı beşer kişilik gruplarca yürütülecekti.²

1869 yazında İtalya'dan Dresden'e geçen Dostoyevski'ye, orada karısı Anna'nın Moskova Tarım Akademisinde öğrenci olan ağabeyi, bu gençlerin yaşamlarını, devrim üzerine bilgilerini anlatır, bu arada da, İvanov adındaki bir öğrenciden de renkli bir biçimde söz eder. Ancak, İvanov, Neçayev'in elindeki belgenin gerçekliğinden kuşkulanan ve Neçayev'in yöntemlerine de karşı çıkan biridir. Birkaç ay sonra bir haber yıldırım hızıyla bütün dünyaya yayılır. 21 Kasım'da, İvanov, Akademinin arka bahçesinde Neçayev'le üç arkadaşı tarafından öldürülüp cesedi havuza atılmıştır. Öldürülenlerin 'Halkın Öcü' örgütü üyeleri olduğu, İvanov'un hayınlık etmesinden ve kendilerini ele vermesinden korktukları için kendisini öldürdükleri, bunu da Neçayev'in başkanlığında, onun bir kışkırtması sonucu öldürdükleri ortaya çıkar. Bu üç kişi, öbür örgüt üyeleriyle birlikte tutuklanıp 1870 Haziranında St. Petersburg'da yargılanırlar; Neçayev ise İsviçre'ye kaçar.

İşte bu olay, iki yönde tepkisini bulur; biri 'sol'dan, öbürü ise 'sağ'dan. 'Sol'dan gelen tepki Tkaçyev'dendir. "1874'te Tkaçyev, Engels'e karşı sert bir saldırı başlatır. Bu polemige neden olan konu, Rusya'dan çok Enternasyonal idi. Söz konusu sorun Bakunin ile Marx arasındaki ideolojik farklılıklardan ve I. Enternasyonalde önderlik kavgalarından doğdu. Bakunin'in Enternasyonalin başına sarıldığı Neçayev olayından sonra Enternasyonal, Neçayev'i suçlayan ve kendisinin nifakçı yöntemlerini onaylamadığını bildiren bir karar çıkardı. Bir anlamda Neçayev'in izleyicisi olan Tkaçyev, bu kararı

1. a.g.y., s. 166.

2. E. Carr, *Dostoyevsky*. Unwin Books, 1962.

genel olarak Rus devrimci akımına yönelik bir davranış olarak yorumladı. 'Engels'e Açık Mektup' (1874) adını taşıyan ünlü yazısında, Engels'i, devrimci coşkudan yoksun olmakla suçlayıp devrimin geri ülkelerdeki şansıyla ilgili kendi görüşlerini savundu."¹

'Sağ'dan gelen tepki ise, gerici basından gelir ve söz konusu olay, tüm olarak devrimci akımı gözden düşürmek için kullanılır. Bunların arasında Dostoyevski de vardır. Rusya'da derin etkiler bırakmış olan bu olay, yani İvanov'un öldürülüşü, bu olay ile olaya karışan kişilerle ilgili olarak kayınbiraderinden bilgi alan Dostoyevski'de derin izler bırakmıştır. Neçayev olayına dört elle sarılır. "Olayı bir taşra kasabasında geçirtmek, kahramanların adlarını değiştirip birkaç da yardımcı karakter yaratmak yetecekti bu işe. Hiç ele alınmamış bir ahlâk biçimini kapsayan müthiş bir suç öyküsü için gereken bütün malzeme avucunun içindeydi artık."² İşte, *Ecinniler* romanı, bu tarihsel olayların bütün o sıcaklığı içinde yazılmış olup Neçayev, *Ecinniler* romanının başkahramanlarından Peter Verhovenski olarak karşımıza çıkar.

NEÇAYEV ve CAMUS

Ancak, romanın öbür kişilerine geçmeden önce, Camus'ye dönmemiz ve *Başkaldıran İnsan* adlı yapıtının 'Bireysel Terörizm' bölümünde 'Ecinniler'den Üçü' başlığı altında Neçayev'i nasıl gördüğünü burada alıntılamanız gerekiyor:

"Bakunin kadar bilinmeyen, ondan daha esrarlı, ama konumuz açısından daha önemli olan Neçayev, en tutarlı noktasına kadar götürdü nihilizmi. 1866'larda devrimci aydın çevrelerde görünmeye başladı, 1882 yılında da karanlık biçimde öldü. Bu kısa zaman içinde hep çekici bir insan olarak kaldı; üniversiteliler, Bakunin, göç etmiş devrimciler, hatta yattığı zindanda çılgınca bir nifak içine sokmayı başardığı gardiyanlar, hepsi çevresindeydi. Ortaya çıktığı zaman, çoktan kararlıydı... Bakunin gibi, bundan böyle politikanın din, dinin de politika olacağını yazmakla da yetinmemiştir. Umutsuz bir devrimin zalim keşişi olmuştu; desteklemeye karar verdiği kara tanrısallığı yaymayı, onu en sonunda başarıya ulaştır-

1. *Rus Düşünce Tarihi*, s. 221.

2. *Dostoyevski*.

mayı sağlayacak ölçüde düzeni kurmak, Neçayev'in en belirgin hayâliydi.

Evrensel yıkma konusunda düşünce yürütmekle kalmadı, büyük bir soğuklukla, kendilerini devrime adayınlar için 'her şey mu-bahtır'ı istemek, kendi davranışlarında da hiçbir şeyden sakınma-mak onun başlıca özgün yanıydı. 'Devrimci, önceden mahkûm bir insandır. Ne gönül ilişkileri olmalıdır, ne sevdiği nesnelere, sevdiği varlıklar. Kendi adından bile sıyrılmalıdır. Her şeyi bir tek tutku-da, devrimde toplamalıdır.' Tarih, her türlü ilkenin dışında, devrim-le karşı-devrim arasında bir savaştan başka bir şey değilse, bu iki değerden birini benimsemekten başka çıkar yol yoktur, ölüm de buradadır, diriliş de, Neçayev bu mantığı son noktasına götürür. Devrim, ilk onunla, aşktan ve dostluktan açıkça ayrılır... Ama dev-rim tek değerse, her şeyi ister, hatta hafiyeliği, dolayısıyla dostlu-ğun feda edilmesini bile. Bundan böyle şiddet, soyut bir düşünce yararına, dost düşman demeden herkese yönelecektir...

Neçayev'in özgünlüğü, kardeşçe yapılan şiddetin doğrulanma-sında yatar... Neçayev Rusya'yı gerçekten avucunun içine alır, ken-di birliğini kurar, yasaları da kendi tanımlar. Burada... gizli merkez kurulunu görürüz hiç kuşkusuz, herkes bu kurula koşulsuz olarak bağlı kalacağına and içmek zorundadır. Gerçekten de daha var ol-mayan merkez kurulunun yetkilisi olduğunu söylediği... zaman, da-ha başlangıçta yalan söylemiş olacaktır... Devrimcileri kategorilere ayırmakta daha ileri gider. Ona göre, birinci kategoriden olanlar (yani liderler), ötekileri istedikleri gibi 'harcanabilecek bir serma-ye' olarak görmek hakkını taşırlar... Neçayev'den önce hiçbir dev-rimci lider bunu bir davranış ilkesi olarak benimsemeyi göze ala-mamıştı. O zamana kadar hiçbir devrim, insanın bir araç olabilece-ğini yazmamıştı yasalarına... Neçayev, çkingenlere şantaj yapılabi-leceği, yıldırılacakları, güvenlerinde aldatılabilecekleri kararına varır. Düzenli bir biçimde en tehlikeli işlere itilirlerse, yalancı dev-rimciler bile işe yarayabilir. Ezilmişlere gelince, kendilerini temelli kurtarmak söz konusu olduğuna göre, daha da ezilebilirler. Onla-rın yitirdiklerini, geleceğin ezilmişleri kazanacaktır...

Neçayev, ilkelerinin başarısını göremedi. Ama hiç değilse üni-versite öğrencisi İvanov'un öldürülüşü sırasında uygulamak istedi bu ilkelerini. İvanov'un öldürülmesi günün insanlarını öylesine sarstı ki, Dostoyevski *Ecinniler*'in anakonularından biri yaptı bunu. Biricik kusuru Neçayev'in yetkilisi bulunduğunu söylediği merkez

kurulundan kuşku duymak olduğu anlaşılan İvanov, bu kurulla özdeşleşmiş kişiye karşı çıktığına göre, devrime karşı çıkıyor demektir. Öyleyse ölmeliydi. Neçayev'in arkadaşlarından biri Uspenski; 'Bir adamın yaşamına son vermeye ne hakkımız var?' diye soruyordu. Aldığı karşılık şuydu: "Hak değil söz konusu, savımıza zarar veren her şeyi yok etme görevimiz. İvanov'u bir pusuda öldürür..."¹

ŞİGALEVCİLİK

Ancak, Neçayev'in bu düşünce ve eylemlerini dayandırdığı bir kişi daha vardır: Şigalev. Camus, yukarıda bıraktığımız alıntılardan sonra yine 'Bireysel Terörizm' bölümünde 'Şigalevcilik' başlığı altında şunları yazar: "Şimdi devrim, gerçek köklerinden kopmuş, tarihe boyun eğdiği için insana olan bağlılığını yitirmiş olarak, bütün evreni köleleştirmeyi düşünmektedir. *Ecinniler*'de onursuzluk hakkını isteyen nihilist Verhovenski'nin (yani Neçayev'in - A.Ç.), göklerle çıkardığı Şigalevcilik çağı başlar artık... İnsansever Şigalev, Verhovenski'nin güvencesidir artık; insanlık sevgisi, bundan böyle, insanın köleleştirilmesini doğrulamaya yarayacaktır. Eşitlik düşüncesine tutulmuş olan Şigalev, bir yılgınlık sistemi de olsa, ancak bu tek bir sistemin olanaklı olduğu yolunda, yılgınlık yaratıcı bir sonuca varmıştı. 'Sınırsız bir özgürlükten yola çıkarak, sınırsız bir zorbalığa vardım.' Her şeyin olumsuzlanması olan tam bir özgürlük, ancak tüm bir insan soyuyla özdeş hale getirilmiş yeni değerlerin yaratılmasıyla ayakta durabilir. Bu değerlerin yaratılması ertelenirse eğer, insanlık paramparça olacaktır. Bu yeni ölçülere varmanın en kısa yoluysa tam bir diktatörlüktür... 'Şiddetin Mesihler'inin egemenliğinden başka bir şey söz konusu değildir (burada). "Tepede Papa', der Verhovenski acı acı, 'çevresinde biz, aşağıımızda da Şigalevcilik.'² İşte *Ecinniler*'deki Şigalev, bu Şigalev'dir, yapıtta kendisi olarak geçer.

1. A. Camus, *Başkaldıran İnsan*, Çev. T.Yücel, s. 179-183, Bilgi Yayınevi, 1975 (Çeviride kimi değişiklikler yaptım - A.Ç.)

2. a.g.y., s. 194-195.

LIBERAL BATICILAR

Ecinniler'de yer alan (genç) Verhovenski ile Şigalev'in yanısıra öbür 'Ecinniler'e geçmeden önce, yapıtın başlıca bir başka kişisini açıklamak gerekiyor. Dostoyevski'ye göre, "1860'ların nihilistleri, 1840'lardaki radikal idealistlerin en mantıklı sonucuydu. Romanda geçen Neçayev'i, öyküde başrollerden birini oynayacak, geçmiş kuşağın tipik radikalcilerinden birinin oğlu yapmakla, bu ilişkiyi kuraacağı sonucuna vardı kendisi."¹ İşte, yapıtta genç Verhovenski'nin babası olarak yer alan Stepan Trofimoviç Verhovenski'de, Dostoyevski, bizlere liberal Batıcılığın 1840'lardaki en önemli sözcüklerinden birini, Stankeviç Çevresinin eski bir üyesi ve Moskova Üniversitesi tarih profesörü Timofey Granovski'yi verir. Kendisini daha önce hiç tanımadığı, onunla ilgili bilgiyi, 'Toprağa Dönüş' akımının önde gelen ideologlarından biri olan, yakın dostu Ştrahov'dan aldığı, Granovski'nin eyleme geçme anlarında karşılaştığı yargı verme gücünden yoksunluğunu, vaaz verme tutkusunu, vb. oğlunun yukarıda açıkladığımız nitelikleriyle tam bir karşıtlık oluşturacak biçimde ortaya koyar. Batıcılık davasına en önemli katkısını, verdiği açık derslerde yapan Granovski için Herzen, "Konferans salonunu, oturma salonuna, *beau monde*'un buluşma yerine döndürdü," diyor.² Granovski'nin bu konuşmalarının 'Slavcılık düşmanı bir içerik taşıdığı ve konuşmalarında saldırılarını Slavcıların avam halkı idealleştirmeleri noktasında yoğunlaştırdığı' bilinmektedir. Dolayısıyla, yapıtta, bir Slavcı olan Dostoyevski'nin 'Granovski'nin oldukça ayrıntılarıyla dolu bir karikatürünü bizlere vermesinc'³ hiç şaşmamak gerekir.

Granovski'nin, yani Stepan Verhovenski'nin yapıtta yakın dostu olarak geçen ve 'Anlatıcı' olarak yer alan Grigoryev'in yaşamdaki gerçek Grigoryev mi olduğunu söyleyebilmemiz oldukça güçse de, bizce, hiç de akla uzak değil. Çünkü yaşamdaki gerçek Grigoryev, Ştrahov'un düşünce arkadaşı olarak, "Puşkin'den başlayıp Dostoyevski'de sona ermek üzere, Rusya'nın en büyük yazarlarının ideolojik evrimini, 'köklere inmek' ya da yerli toprağa bir dönüş olarak benzeri bir süreçle açıklayarak yorumlayan"⁴ bir kişi olduğu

1. *Dostoyevski*.

2. *Rus Düşünce Tarihi*, s. 132.

3. *Dostoyevski*.

4. *Rus Düşünce Tarihi*, s. 191.

kadar; yaşamı ve yaşamın organik görünüşlerini kendisine felsefe edinerek, 'organik eleştiricilik'in sözcülüğünü de yapmış bir kişiydi. Dolayısıyla, Dostoyevski, kendisine yaşamın yanında olaylara bakan, 'güvendiği' bir kişi olarak 'Anlatıcı' rolünü vermiş olabilir.

ROMAN KİŞİSİ OLARAK DOSTOYEVSKİ

Nihilist 'genç kuşak'a döndüğümüzde, öncelikle Camus'nün ilgi alanına giren 'Ecinniler'e geçmeden önce, Neçayev Olayı'nın 'kurban'ı olmuş İvanov'un da yapıttaki yerini belirlememiz ve Dostoyevski'yle bağını ortaya koymamız gerekmektedir. İvanov, yapıtta Şatov olarak verilmiştir. Ancak, "Şatov tipi incelendiği zaman, onda, kaçınılmaz olarak, kendi yaratıcısının bir imgesinin ortaya çıktığı birçok özellikler görülecektir."¹ Çünkü, Şatov da, Dostoyevski gibi, bir zamanlar, toplumcudur; (Petraşevski Çevresindeki) Dostoyevski gibi, baskı makinesinden sorumludur. Yine Dostoyevski gibi, daha sonra değişime uğrar, nihilizme tövbe eder, Slavcılarını benimser; yani, hem Batıcı liberallerin, hem de asıl nihilistlerin ve bağınaz devrimcilerin tam karşısında yer alır. Bu nedenlerle, "Şatov, yazarın kendi portresinin ya da kendi benliğinin idealleştirilmesidir,"² diyebiliriz.

FELSEFİ 'ECİNNİLER'

Dostoyevski nasıl gerçek yaşamdan yola çıkarak, kendi dünya görüşü doğrultusunda, kendi gününe ilişkin siyasal-etik bir sorunsalla hesaplaşmaya girişiyorsa ve bunu Hıristiyan hümanizmde bir çözüme ulaştırmaya çalışıyorsa, Camus de bir 'varoluşçu' yazar olarak baktığı Dostoyevski'den yola çıkarak, kendi dünya görüşü doğrultusunda, kendi gününe ilişkin felsefi bir sorunsalla hesaplaşmaya girişmektedir. Bu nedenle de *Ecinniler*'de Camus'nün içten ilgisini çeken 'Ecinniler', Stavrogin ile Kirillov'dur.

1869 yazında Dostoyevski, yakın dostu Ştrahov'a şöyle yazar: "Romanın gerçek kahramanı olacak yeni bir kişi çıktı ortaya, öyle ki, önceki kahraman arka planda kaldı."³ İşte bu kişi, Dostoyevs-

1. *Dostoyevski*.

2. a.g.y.

3. a.g.y.

ki'nin beşli roman dizisi olarak düşündüğü ve tanrıtanımazlık, Katoliklik ve 'Rus Tanrılığı' gibi konuları kapsayacak olan *Büyük Günahkâr*'dan *Ecinniler*'e aktardığı Stavrogin'di. Gerçek yaşam açısından, Nikolay Stavrogin'in ön tipi olarak, 'Petraşevski'nin reformcu kampı karşısında yer alan radikal grubun lideri Speşnev' gösterilmektedir.¹ Ancak, Stavrogin, Speşnev'in çok daha öte boyutlarında yatan, daha çok Dostoyevski'nin kurgusal düşüncesinin kendi bir ürünüdür, hatta, 'korkunç iç sıkıntısı'yla, kendisinde Dostoyevski özellikleri de bulunmaktadır, diyebiliriz.

Kirillov da yine *Büyük Günahkâr*'dan alınma, bütün bütüne hayâl gücünün, kurgusal düşüncenin bir ürünüdür. Ancak, Camus'nün en önemli felsefi kişisidir. "Dostoyevski'nin romanlarında sorun öyle bir şiddetle ortaya atılmıştır ki, ancak aşırı çözümler getirebilir." Varoluş asılsızdır ya da ölümsüzdür," diyen Camus, *Sisyphos Efsanesi*'nde, 'Saçma (*Absurd*) Yaratım' bölümünde, 'Kirillov' başlığı altında bu kişiye şöyle yer verir: "...Aynı konunun en hayranlık verici genişlikle Kirillov'da, *Ecinniler*'in gene mantıksal intihar taraftarı kahramanında kişileştiği bilinir. Mühendis Kirillov, bir yerde canına kıymak istediğini, çünkü 'düşüncesinin bu olduğunu' bildirir... Bir düşünce için hazırlanır ölüme. Bu, üstün intihardır. Gerçekten de mühendis, *Bir Yazarın Günlüğü*'ndeki akıl yürütmeleri baştan ele alır.

Tanrının gerekli olduğunu, varolması gerektiğini hisseder. Ama varolmadığını ve varolmayacağını bilir... Bu tutum, onda saçma sonuçlara da yol açar. İntiharının, küçümsediği bir davanın yararına kullanılmasını (yani, Şatov'un öldürülmesi suçunu -A.Ç.) ilgisizlikle kabul eder. (Kendini öldürerek yaşamdan -A.Ç.) öç alma değil, başkaldırma söz konusudur artık. Öyleyse Kirillov, saçma bir kişidir... Bir Tanrı olmak için kendini öldürmek ister.

Akıl yürütme klasik bir açıklıktadır: Tanrı yoksa, Kirillov Tanrıdır. Öyleyse Kirillov Tanrı olmak için kendini öldürmelidir. Bu mantık saçmadır, ama gerçeken de budur. Bu arada ilginç olan, yeryüzüne indirilmiş bu Tanrılığa bir anlam vermektir... Üstün-insanın yalnız mantığı ve değişmez düşüncesi vardır onda, insanınsa bütün sicili. Ama sakın sakın Tanrılığından söz eden de odur. Deli değildir, ya da o zaman Dostoyevski delidir.

Kirillov'un kendisi de daha iyi anlamamıza yardım eder. Stav-

1. *Rus Düşünce Tarihi*, s. 142.

rogin'in bir sorusu üzerine, bir tanrı-insandan söz etmediğini açıkça belirtir... 'İsa'yı yalanın ortasında yaşattılar ve yalan için öldürttüler,' der. İsa, yalnız bu anlamda bütün insanın dramını kişileştirir. En saçma insan durumunu gerçekleştirdiğinden, kusursuz-insandır. Tanrı-insan değildir, insan-tanrıdır.

Öyleyse söz konusu olan Tanrılık, bütün bütüne dünyasaldır. 'Üç yıl boyunca Tanrılığımın özünü aradım ve buldum,' der Kirillov, 'Tanrılığımın özü bağımsızlıktır.' Kirillov için de, Tanrıyı öldürmek, kendisi Tanrı olmaktır. Ölümsüz hayatı bu yeryüzünde gerçekleştirmektir.

Ama bu metafizik cinayet, insanın tamamlanmasına yetiyorsa, ne diye intiharı da eklemeli buna? Neden kendini öldürmeli insan, neden özgürlüğü fethettikten sonra bu dünyayı bırakmalı? Bû, çelişmedir. Kirillov iyi bilir bunu... Ama insanlar bunu bilmezler... Kendilerine yol gösterilsin isterler... Öyleyse, Kirillov, insanlık aşkıyla öldürmelidir kendini... 'Ben dertliyim, çünkü özgürlüğümü doğrulamak zorundayım,' der.

Öyleyse Dostoyevski'de intihar konusu bir saçma konudur. Yalnız... Kirillov'un yeni saçma konular getiren başka kişilerde de belirmediğini söyleyelim. Stavrogin... günlük hayatta saçma gerçeklerin alıştırmasını yapar. Kirillov'un ölümünün kurtardıklarındandır. Bir Çar olmaya çalışır. Stavrogin, 'alaycı' bir hayat sürer. Gene de, bu kişinin anahtar-kelimesi, veda mektubunda bulunur: "Hiçbir şeyden nefret edemedim.' İlgisizlik içinde çardır... Saçma dünyayla böylesine yakın, böylesine kıvrandırıcı etkiler vermesini de hiç kimse Dostoyevski kadar başaramamıştır şüphesiz."¹

YA DOSTOYEVSKİ VE CAMUS?

Yarattığı saçma dünyayla Dostoyevski'yi bu denli özdeş gören Camus için Dostoyevski, kendisi dile getirmemiş olsa da, bir 'Ecinni' değil de nedir? Ya Dostoyevski'nin 'Ecinniler'inin saçma sorunsalını kendi yaşam felsefesinin odak noktasına yerleştirmiş olan Camus? Onun için de aynı şeyi söyleyemez miyiz?..

1. A. Camus, *Sisyphé Efsanesi*, Çev. T. Yücel, s. 111-116, Ataç Kitabevi, 1962 (Çeviride kimi değişiklikler yaptım - A.Ç.).

KİŞİLER

GRİGORYEV: *Anlatıcı*

STEPAN TROFİMOVİÇ VERHOVENSKİ

VARVARA PETROVNA STAVROGİNA

LİPUTİN

ŞİGALEV

İVAN ŞATOV

VİRGİNSKİ

GAGANOV

ALEKSİ YEGOROVİÇ

NİKOLA STAVROGİN

PRASKOVYA DROSDOVA

DAŞA ŞATOVA

ALEKSİ KİRİLLOV

LİZA DROSDOVA

MAVRİKİ NİKOLAYEVİÇ

MARYA TİMOFEYEVNA LEBYATKİNA

YÜZBAŞI LEBYATKİN

PETER STEPANOVİÇ VERHOVENSKİ

FEDKA

DİN ÖĞRENCİSİ

LYAMŞİN

TİHON: *Papaz.*

MAR YA ŞATOVA

SAHNELER

- 1) VARVARA STAVROGİNA'larda. Dönemin üslubuna uygun, gösterişli döşenmiş bir salon.
- 2) FİLİPPOV'ların evi. Çift oyun yeri: bir salon ve bir küçük oda; döküntü eşyayla döşenmiş bir oturma yeri.
- 3) Sokak.
- 4) LEBYATKİN'lerin evi; kentin dolaylarındaki bir evde eski püskü bir salon.
- 5) Orman.
- 6) Meryem Ana Manastırında geniş bir salon.
- 7) STAVROGİN'lerin Skvoreşniki'deki köy evinde bir salon.

BİRİNCİ BÖLÜM

(Oyunun başlangıcında sahnede tam bir karanlık vardır. Hafifçe aydınlatılmış bir ışıldağın ışığı altında ANLATICI görünür; hareket etmeden, elinde şapkası, perdenin önünde durur.)

ANTON GRİGORYEV - ANLATICI *(Hoşgörülü, alaycı ve durgun bir tavırla)*: Baylar, bayanlar! Şimdi, sizlerin de birlikte yaşayacağınız, şu taşra kentimizde geçen bazı tuhaf olaylar, yalnızca saygıdeğer arkadaşım, Profesör Stepan Verhovenski'yi etkilemekle kalmıyor. Profesör, kendisini her zaman için toplumun sorumlu bir üyesi olarak görürdü. Liberal ve idcalistti; Batıyı, ilerlemeyi, adaleti; genel olarak, bütün yüce şeyleri sevdi. Ama, bu yüksek değerlere öylesine bağlanmıştı ki, Çar'ın ve bakanların kendisine karşı kişisel ve gizli bir düşmanlık besledikleri konusunda, kendi içinde karanlık kuşkular doğmuştu. Sürgün ve mahkûm olmuş bir düşünür rolünü büyük bir yücelikle oynamak için de kentimize taşınmıştı. Bu yüzden de yılda üç dört kere milletin dedikodu konusu olur, karnının üzerine konmuş sıcak bir şişeyle yataklara düşerdi. General kocasının ölümünden sonra, oğlunun eğitim işini kendisine veren arkadaşı Varvara Stavrogina'nın evinde yaşardı. Ha! Az kalsın size Stepan Trofimoviç'in iki kere dul kaldığını, bir kere de baba olduğunu söylemeyi unutuyordum. Hep dışarı ülkelerde yaşayan bir oğlu vardı. Karılarının ikisi de daha genç yaşta ölmüşlerdi; anlaşılır, Profesörle pek mutlu değillerdi. Ama insan, aynı zamanda, hem karısını, hem de adaleti sevemez! Bundan ötürü, Profesör, bütün sevgisi-

ni, ahlâk eğitimini büyük bir ciddiyetle üzerine aldığı, öğrencisi Nikola'ya vermişti. Günün birinde Nikola'nın kendisini zevk ve eğlencenin kollarına atıp da Profesörden uzaklaşmasına kadar sürdü bu durum. Böylece, Stepan Trofimoviç, kendisine sonsuz bir dostluk besleyen, ama, aslında kendisinden nefret eden Varvara Stavrogina'yla baş başa kalmıştı. İşte, benim öyküm de burada başlıyor.

BİRİNCİ SAHNE

(VARVARA STAVROGİNA'ların salonu.)

(ANLATICI, *masada*, STEPAN TROFİMOVİÇ'le iskambil oynamaktadır.)

STEPAN: A a, size kâğıdı kestirmeyi unutuyordum az kal-
sın. Bağışlayın beni, sevgili dostum, bu gece pek iyi
uyuyamadım. Varvara'yı sizin yanınızda çektiirdiğim
için de kendi kendime kızdım durdum.

GRİGORYEV: Siz, yalnızca Varvara Stavrogina'nın sizi boş
yere kendi yanında alıkoyduğunu ve kültürünüzü kıs-
kandığını söylediniz, hepsi o kadar.

STEPAN: Tamam işte. Yo hayır, öyle değil! Oynama sırası
sizde. Bakın, incelikte ve doğrulukta bir melektir o,
bense tam tersi.

(VARVARA STAVROGİNA içeri girer; kapının eşi-
ğinde durup bekler.)

VARVARA: Gene mi iskambil! (STEPAN ile GRİGOR-
YEV ayağa kalkarlar.) Oturun, oyununuza devam
edin. Benim işim var. (*Soldaki masanın üstündeki kâ-
ğıtları karıştırır. Öbür ikisi oyuna devam eder; ama,
STEPAN TROFİMOVİÇ'in gözü hep VARVARA
STAVROGİNA'ya takılmaktadır. Sonunda, VARVA-
RA STAVROGİNA onlara bakmadan konuşur.*) Ha-
ni bugün kitabınıza çalışmak istiyordunuz?

STEPAN: Bahçede dolaşmaya çıktım. Tocqueville'i de almış-
tım yanıma...

VARVARA: Tabii Paul de Kock'u da okudunuz. Bir de on
beş yıldır kitap yazdığınızı söyleyip durursunuz.

STEPAN: Hiç kuşkusuz. Malzemeyi topladım, ama sıraya

konması gerekiyor. Ne fark eder! Unutuldum gitti zaten. Kimsenin bana ihtiyacı yok.

VARVARA: Daha az iskambil oynasaydınız, daha az unutulurdunuz.

STEPAN: Kuşkusuz, iskambil oynuyorum. Boş bir şey. Ama suç kimde? Kim bozdu kariyerimi? Ah! Tanrı Rusya'nın cezasını versin. Koz.

VARVARA: Ne sizin çalışmanızı, ne de haksızca bir köşeye atıldığınızı bir yapıtla kanıtlamanızı engelleyen bir şey var ortada.

STEPAN: Sevgili dostum, bugüne kadar ne çok kitap yazmış olduğumu unutuyorsunuz.

VARVARA: Sahi mi? Bunu bilen kaldı mı acaba?

STEPAN: Nasıl? Kaldı mı da söz mü? Dostumuz Grigoryev mutlaka hatırlayacaktır.

GRİGORYEV: Tabii. Önce Araplar hakkında genel olarak yaptığınız konuşma; sonra, belli bir çağda yaşamış bir şövalyenin hayretler verici ruh soyluluğu üzerine olan araştırmanızın başlangıcı; hepsinden çok da, 1413 ile 1428 yılları arasında, Hanau kasabasının kazanabileceği önem ve bu önemi ona kaybettiren belirsiz sebepler hakkında yazdığınız tez.

STEPAN: Çok güçlü bir belleğiniz var, sevgili dostum. Teşekkür ederim.

VARVARA: Sorun o değil. On beş yıldır bir sözcüğünü bile yazmadığınız bir kitap hakkında orada burada konuşup duruyorsunuz, sorun bu.

STEPAN: Yok canım, yoksa iş çok basit olurdu o zaman. Ben verimsiz, yalnız biri olarak kalmak istiyorum. Böylece ne kaybetmiş olduğunun farkına varacak herkes. Gezinen bir konu olacağım.

VARVARA: Daha az uyuklasaydınız olabilirdiniz belki.

STEPAN: Nasıl?

VARVARA: Doğal olarak. Gezinen bir konu yatamaz.

STEPAN: Ayakta durmak ya da uyuklamak; önemli olan, dü-

şünceyi ortaya atmak. Ayrıca, kendi kurallarına bağlıyım ben. Hep de öyle davranırım. Bu hafta bir protesto bile yazdım.

VARVARA: Ne için?

STEPAN: Bilmiyorum. Şeydi... Ah, neydi unuttum. Protesto edilmeliydi işte, o kadar. Ah, benim zamanımda töreler başkaydı. On iki saat çalışıyorum günde...

VARVARA: Beş altı saat bile yeterdi...

STEPAN: ...kütüphanelere gidiyordum hep. Notları dağ boyu yağdırdım. O zamanlar mutluydum! Sabah karanlığına kadar tartışıyorduk, geleceği tasarlıyorduk. Öylesine yığittik. Çelik gibi sert, kayalar gibi sarsılmaz! Gerçek Atina gecelerinin tadına varıyorduk. Müzik, İspanyol havaları, insanlık sevgisi, Sikstineli Madonna... Ah, benim soylu, candan dostum. Neler kaybettiğimi anlıyor musunuz, gerçekten anlıyor musunuz?

VARVARA: Hayır. (*Ayağa kalkar.*) Yalnız, bütün gece gevezelik edişinizden, gündüz on iki saat çalışamayacağınızı anlıyorum. Bütün bunlardan önemli olan şey, oğlum Nikola'nın en sonunda eve dönmesi... Sizinle konuşacaklarım var. (*GRİGORYEV kalkıp, VARVARA'nın elini öper.*) Bravo, dostum, demek görgü kurallarından haberiniz var; siz şimdilik bahçede kalın, sonra gene gelebilirsiniz.

(*GRİGORYEV dışarı çıkar.*)

STEPAN: Bizim Nikola'yı yeniden görmek ne mutlu, aziz dostum.

VARVARA: Evet, çok mutluyum. O benim bir tanem, her şeyim; ama, kaygı duyuyorum.

STEPAN: Kaygı mı duyuyorsunuz?

VARVARA: Evet. Bırakın şimdi şu hastabakıcı oyunlarını. Kaygı duyuyorum. A a a, ne zamandan beri kırmızı boyunbağı takmaya başladınız?

STEPAN: Yalnızca bugün... çünkü...

VARVARA: Bence yaşınıza hiç uygun düşmüyor. Nerede

kalmıştım? Tamam. Kaygı duyuyorum. Siz de neden kaygı duyduğumu kesinlikle biliyorsunuzdur, o bütün söylentileri... Size hiçbir zaman inanmam, ama dinleyin beni. Kayıtsız şartsız yaşamak, sertlik, dücllo; herkese de sövüyor, ayaktakımıyla dolaşıyor! Saçma, saçma! Ya doğruysa bütün bunlar?

STEPAN: Ama doğru olamaz bu! Düşünün, küçükken bile ne kadar dalgın, ne kadar inceydi; ne kadar garip, içine kapanık. Ancak yüksek bir ruh taşıyan bir kimse böyle bir üzüntü duymak isteyebilir, bilirim bunu.

VARVARA: Unutuyorsunuz artık onun bir çocuk olmadığını.

STEPAN: Bünyesi zayıftır ama. Hatırlarsınız, geceler boyunca ağlardı. Yoksa, siz onun adamları dövüşmeye mi zorladığımı sanıyorsunuz?

VARVARA: Bünyesinin zayıf olduğunu nereden çıkardınız? Sinirliydi, hepsi o kadar. Hem o daha on iki yaşındayken, kendi çektiklerinizi ona anlatmak için, geceyarısı onu uykudan uyandırmayı bile akıl etmişsiniz. Siz böyle bir öğretmendisiz işte.

STEPAN: Ama o sevgili küçük melek severdi beni. Kendi gizlerini hep bana açar, göğsüme yaslanır ağlardı.

VARVARA: Melek değişti. Öylesine güçlüymüş ki, kendisini görünce tanıyamayacağımı söylüyor.

STEPAN: Peki, mektuplarında ne yazıyor size?

VARVARA: Mektupları çok aralıklı ve kısa, ama her zaman saygılı.

STEPAN: Görüyorsunuz ya!

VARVARA: Hiçbir şey görmüyorum. Boş şeyleri tartışma alışkanlığını çoktan bırakmanız gerekirdi; ayrıca, gerçekler ortada. Bir subayı düelloda ağır yaraladığı için rütbesi alındı mı, alınmadı mı?

STEPAN: Bir suç değil ki bu. Onu bu işe kendi soylu kanının ateşi sürüklemiş. Bütün bunların hepsi çok şövalyece.

VARVARA: Kuşkusuz. Ama, St. Petersburg'da adı kötüye çıkmış yerlerde dolaşmak, kendini başıboş, sarhoş sürüsü içinde eğlendirmek hiç de o kadar şövalyeye değil.

STEPAN (Güler): Ha ha! Prens Harry'nin gençliği.

VARVARA: Bu masalı da nereden uydurdunuz şimdi?

STEPAN: Shakespeare yazıyor, aziz dostum, ölmez Shakespeare, bütün dâhilerin imparatoru; tek kelimeyle, bize Prens Harry'nin kendisini Falstaff'la birlikte ayak takımıyla nasıl zevk ve eğlenceye verdiğini anlatan büyük Willy.

VARVARA: O oyunu okuyacağım sonra. Şimdi aklıma geldi, harekete geçmeye çalışın. Biliyorsunuz, her gün altı verst yürümeniz gerekiyor. Her neyse, Nikola'ya eve dönmesi için yalvardım. Tasarılarını öğrenmeye çalışacaksınız. Onu burda alıkoyup evlendirmek istiyorum.

STEPAN: Evlendirmek mi? Ah! Romans dolu bir şey! Kimi düşünüyorsunuz?

VARVARA: Evet, Liza'yı düşünüyorum, arkadaşım Praskovya Drosdova'nın kızını. İkisi de evlât edindiğim Daşa'yla İsviçre'deler şimdi... Hem bundan size ne?

STEPAN: Nikola'yı kendi öz oğlummuş gibi severim de.

VARVARA: Yetmez o sevgi. Siz kendi oğlunuzu bile, doğduğu gün de içinde, iki kere gördünüz.

STEPAN: Teyzeleri büyüttü onu. Annesinin bıraktığı toprağın gelirini de ona yolladım; ne var ki, ayrılık içimi sızlatıp durdu. Her şey bir yana, kupkuru bir meyvedir o; ruh ve akıldan yoksundur. Yazdığı mektupları bir okusanız! Bana bir uşakmışım gibi davranıyor. Baba kalbinin en derin yerinden beni bir kerecik olsun da mı görmeye gelmek istemediğini sordum da nasıl yanıtladı biliyor musunuz? "Gelirsem eğer, seninle hesabı kesmek için gelirim yalnızca."

VARVARA: Siz de kendinizi saydırmasını öğrenin. Neyse,

ben gidiyorum şimdi. Siz gene arkadaşlarınızı bekliyorsunuzdur herhalde? Başboşluk, iskambil, Tanrıtanımazlık, her türlü dedikodu, kaba tütün ve erkek kokusu... Gidiyorum. Fazla içmeyin, yoksa başlar gene sancılarınız. Haydi görüşürüz. (STEPAN'a bakıp, omuz silker.) Kırmızı boyunbağı. (Dışarı çıkar.)

STEPAN (Arkasından bakakalır, azıcık kekeler, yazı masasına göz atar.): Ah, zalim, söz anlamaz kadın! Bir de kendisiyle konuşabilirmişim! Yazacağım, yazacağım kendisine! (Masaya doğru gider.)

VARVARA (Kapıda göziükür.): Ha! Bana yazı yazmayı da bırakın artık. Aynı evde oturuyoruz, mektuplaşmak gülünç bir şey. İşte geliyor arkadaşlarınız. (Dışarı çıkar.) (GRİGORYEV, LİPUTİN ve ŞİGALEV içeri girerler.)

STEPAN: Merhaba, benim sevgili Liputin'im, merhaba. Heyecanımı bağışlayın... Nefret ediyorlar benden... Evet, tam anlamıyla nefret ediyorlar. Umurumdaydı sanki! Karınız da sizinle birlikte gelmedi mi?

LİPUTİN: Hayır. Kadın kısmı evinde oturmalı ve Tanrıdan korkmah.

STEPAN: Tanrıtanımaz değil misiniz siz?

LİPUTİN: Evet. Şışş! Öyle yüksek sesle konuşmayın. Sorun şu: Tanrıtanımayan bir koca, karısına Tanrıdan korkmasını öğretmeli. İnsan böyle daha özgür oluyor. Örneğin, arkadaşımız Virginski. Buraya gelmeden önce kendisine rastladım. Ahşverişe yalnız başına çıkmak zorunda kalmış; çünkü, karısı Yüzbaşı Lebyatkin'le birlikteymiş.

STEPAN: Evet, evet. Ne söylemem gerektiğini biliyorum, ama doğru değil. Karısı, soylu bir yaratıktır. Bütün kadınlar da öyledir ya.

LİPUTİN: Nasıl doğru değil? Virginski kendisi söyledi. Karısına bizim düşüncelerimizi kabul ettirmiş. İnsanın özgür bir yaratık olduğunu, ya da öyle olması gerektiği-

ni anlatmış ona. Kadın da özgürlüğü seçmiş. Virginski ise, bir koca olarak haklarının Yüzbaşı Lebyatkin'e devrolduğunu hayli geç öğrenmiş. Karısından bunları duyunca da ne yanıt vermiş dersiniz? "Azizim, şimdiye kadar sizi yalnızca seviyordum, artık size önem de vereceğim."

STEPAN: Gerçek bir Romalı.

GRİGORYEV: Bense tam tersini duydum. Kocalıktan azledildiğini öğrenince, hüngür hüngür ağlamaya başlamış.

STEPAN: Yaa, yufka yürekli tabii. (ŞATOV içeri girer.) İşte, dostumuz Şatov. Kızkardeşinizden yeni bir haber var mı?

ŞATOV: Dönüyor Daşa. Eğer daha fazlasını öğrenmek istiyorsanız, Liza ve Praskovya Drosdova'yla İsviçre'de vakit geçiriyor. Bu sizi pek ilgilendirmez, ama ben anlatıyorum işte.

STEPAN: Tabii ilgilendirmez. Kendisi eve dönüyor ya, önemli olan bu. Ah! Sevgili dostlarım, görüyorsunuz işte, Rusya'dan uzakta yaşanmıyor.

LİPUTİN: Rusya'da da yaşanmıyor. Başka şeyler gerekiyor, ama, ortada hiçbir şey yok.

STEPAN: Ne yapmalı öyleyse?

LİPUTİN: Her şeye yeniden başlamalı.

ŞİGALEV: Evet ama, bunun sonuçlarını düşünmüyorsunuz.

(ŞATOV, isteksiz oturur, şapkasını yanına koyar. VİRGİNSKİ, arkasından da GAGANOV, içeri girerler.)

STEPAN: Merhaba, benim sevgili Virginski'm. Karınız nasıllar?.. (VİRGİNSKİ arkasını döner.) Diyeceğim şu, sizi çok, hem de çok seviyoruz!

GAGANOV: Rastgele geçiyordum, Varvara Stavrogina'yı görmek için uğradım. Belki de istenmiyorumdur ama.

STEPAN: Yoo, yoo! Dost meclisinde her zaman bir yer bulunur herkese. Üzerinde tartışacağımız şeyler var. Biliyorum, çelişkiler sizi pek ilgilendirmez ama.

GAGANOV: Çar'ın, Rusya'nın ve ailenin dışında her şey konuşulup tartışılabilir. (ŞATOV'a) Öyle değil mi?

ŞATOV: Her şey konuşulup tartışılabilir; ama sizinle değil.

STEPAN (*Giiler.*): Sevgili dostumuz Gaganov'un dönmesi şerefine içelim. (*Çingırağı çalar.*) Tabii Şatov, çabuk parlayan Şatov eğer bize izin verirse, çünkü, bizim iyi kalpli Şatov kızdı, öfkeleniyor hemen. Kendisiyle tartışmadan önce onun elini kolunu bağlamak lâzım. Bakın, başladı işte, parlayacak yine. Gelin sevgili dostum, biliyorsunuz, bunlar hep sizi sevdiğimiz için.

ŞATOV: Öyleyse, hakaret etmeyin bana.

STEPAN: Size hakaret eden de kim? Doğrusu, böyle bir şey yaptıysam, sizden özür dilerim. Biliyorum, çok konuşuyoruz. Harekete geçmemiz gerekiyorsa da konuşmadan edemiyoruz yine. Harekete geçmek... ya da hiç değilse, çalışmak. Tam yirmi yıldır bu çağrıyı her yerde tekrarlıyorum, çalışmaya çağırıyorum herkesi. Rusya'nın kalkınması için çalışmak gerekiyor. O halde işe koyulalım, sonunda kişisel bir düşünceye varırız.

(ALEKSİ YEGOROVİÇ içki getirir, çıkar.)

LİPUTİN: Önce, ordu ve donanma kaldırılmalı.

GAGANOV: İkisi birden mi?

LİPUTİN: Evet, dünya barışını sağlamak için!

GAGANOV: İyi, ama ya ötekiler kaldırmazsa? Bize saldırımları tehlikesi var. Nereden anlayacağız?

LİPUTİN: Biz kaldıracağız. Hem böylelikle anlamış oluruz.

STEPAN (*Heyecanlı el hareketleri yapar.*): A-ha! Bu bir çelişki, ama burada bir gerçek var...

VİRGİNSKİ: Liputin düşüncelerinizin her zaman benimsendiğini gördükçe umutsuzlaşıp fazla ileri gidiyor. Ben kendimce, önce papazların ve ailenin ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyorum.

GAGANOV: Baylar, her türlü şakadan anlarım ben... Ama, bir vuruşta orduyu, donanmayı, aileyi, papazları ortadan kaldırmak, hayır, hayır ve de hayır...

STEPAN: Bunun konuşulmasında kötü bir şey yok ki! Her konuda konuşabilir insan.

GAGANOV: Ama her şeyi ortadan kaldırmak, böyle basit bir şekilde, bir vuruşta, hayır, hayır ve de hayır...

LİPUTİN: Açık konuşun, bu ülkede reform yapılmasını gerekli bulmuyor musunuz?

GAGANOV: Hiç kuşkusuz, gerekli buluyorum. Bizde her şey mükemmel değil ki.

LİPUTİN: Öyleyse bölmeli.

GAGANOV: Ne?

LİPUTİN: Öyle tabii. Yeni bir Rusya ancak bir federasyon olarak düşünülebilir. Bunun için de önce bölmeli. Matematik bir şey bu.

STEPAN: Üstünde düşünmeye değer.

GAGANOV: Ben... hayır ve de hayır. Başkalarının beni burnumdan çekip ordan oraya sürüklemesine razı olamam.

VİRGİNSKİ: Düşünmek için zaman ister, sefalet beklemiyor.

LİPUTİN: Önce en önemli olan gelir. En önemli olan da herkesin yiyeceği olması. Kitaplar, salonlar, tiyatro, bunlar daha sonra, çok daha sonra... Bir çift çizme, Shakespeare'den daha değerlidir.

STEPAN: Yo, dur! Bunu asla kabul edemem. Hayır, hayır, sevgili dostum. O ölümsüz dâhi insanların üzerinde parlayıp durmaktadır. Herkes yalınayak dolaşsın, ama Shakespeare yaşasın...

ŞİGALEV: Şu andaki halinizle bile işin sonucunu göremiyorsunuz. (*Dışarı çıkar.*)

LİPUTİN: İzin verirseniz...

STEPAN: Yo, hayır, böyle bir şeyi kabul edemem. Halkı seven bizler...

ŞATOV: Sizler, halkı sevmiyorsunuz.

VİRGİNSKİ: Bu da ne demek? Ben...

ŞATOV (*Ayağa kalkar, öfkeli*): Siz ne Rusya'yı, ne de halkı

seviyorsunuz. Halkla olan bütün bağlarınızı koparmışsınız siz. Sanki insanın içini sızlatan, garip töreleri olan, uzakta bir ülkeymiş gibi söz ediyorsunuz Rusya'dan. Halktan kopuksunuz siz. Halkı olmayan insanın Tanrısı da olmaz. Bu yüzden siz de, bizler de, hepimiz, zavallı, umursamaz kişileriz, başka hiçbir şey değil. Siz de Stepan Trofimoviç, hepimizin hocası olsanız bile, bilin ki, sizi de bunun dışında bırakmıyorum; daha doğrusu, sizin için söyledim bütün bunları. (*Şapkasını alıp kapıya doğru yollar; ama, STEPAN TROFİMOVİÇ'in sesi onu tutar.*)

STEPAN: Pekiyi, Şatov, kızınam gerekiyorsa eğer, size kızdım. Barışalım hadi. (*Elini uzatır, ŞATOV istemeyerek sıkar onun elini.*) Bütün insanların barışması şerefine içelim.

GAGANOV: İçelim. Ama, başkalarının beni burnumdan çekip oradan oraya sürüklemesine razı olamam. (*Kadeh tokuştururlar. VARVARA STAVROGİNA içeri girer.*)

VARVARA: Rahatsız olmayın. Oğlum Nikola'nın sağlığına için, şimdi geldi. Üstünü değiştirir değiştirmez yanınıza gelmesini söyledim.

STEPAN: Nasıl buldun onu, aziz dostum?

VARVARA: Duruşundan, yürüyüşünden büyüledim. (*Hep sine bir göz atar.*) Tabii ya, niye söylemeyeyim bunları! Son zamanlarda oğlum hakkında o kadar çok söylenti var ki, bunları herkese söylemek hakkım.

GAGANOV: Kendisini göreceğimiz için seviniyoruz, sevgili hanımefendi.

VARVARA (*ŞATOV'a bakar.*): Siz Şatov, arkadaşınızı yeniden göreceğinize seviniyor musunuz? (*ŞATOV ayağa kalkar, beceriksiz bir davranışla sigara masasını yere devirir.*) Lütfen kaldırın masayı. Ayağı çatlamıştır, ama zararı yok. (*Ötekilere*) Neden söz ediyordunuz?

STEPAN: Umuttan, aziz dostum, gölgeli yolumuzun bitimin-

de daha şimdiden parıldayan ışık gelecekten... Ah! Birçok acılardan ve mahkûmiyetten sonra gönlümüz avunacak ve sürgün sona erecek, işte karşımızda şafak... (NİKOLA arkada görünür, kapının eşiğinde kıpırdamadan bekler.) Ah, sevgili yavrum!

(VARVARA, NİKOLA'yı selâmlamak için elini ona doğru uzatır; ama NİKOLA'nın buna karşılık vermeme-
si VARVARA'yı duralatır; NİKOLA'yı kaygıyla izler.
Sıkıntı veren, derin bir sessizlik içinde birkaç saniye ge-
çer.)

GAGANOV: Nasılsınız, sevgili Nikola?

STAVROGİN: Teşekkürler, iyiyim. (Birden kaynaşırlar; NİKOLA, elini öpmek üzere annesine doğru gider; STEPAN TROFİMOVİÇ, NİKOLA'ya doğru yürür, onu kucaklar. NİKOLA, STEPAN'a gülümser. ŞATOV'dan başka herkes kendisini selâmladığı bir sırada, yüzü yine kayıtsız bir anlatıma bürünür; susmasından dolayı heyecan yatıştır.)

VARVARA (NİKOLA'ya göz atar.): Yavrum benim, canın sıkılıp duruyor, aman ne hoş!

STEPAN (Elinde kadehiyle): Benim iyi Nikola'm!

VARVARA: Devam edin, rica ederim; şafaktan söz ediyorduk sanırım.

(STAVROGİN, ŞATOV için içmek ister; ŞATOV bir şey söylemeden çıkar. STAVROGİN, kadehin içindekini koklar, içmeden masanın üstüne bırakır.)

LİPUTİN (Bir anlık genel hoşnutsuzluktan sonra): Eee, yeni valinin bugün geldiğini biliyor muydunuz?

(Sol köşede duran VİRGİNSKİ, GAGANOV'a birşeyler söyler.)

GAGANOV: Başkalarının beni burnumdan çekip ordan oraya sürüklemesine razı olamam.

LİPUTİN: Her şeyi altüst etmek istiyormuş. Şaştım doğrusu.

STEPAN: Hiçbir şey olacağı yok. Küçük bir iktidar sarhoşlu-

ğu.

(STAVROGİN, daha önce ŞATOV'un oturduğu yere gidip oturur; dimdik, dalgın ve canı sıkkın, GAGANOV'u izler.)

VARVARA: Ne demek istiyorsunuz yani?

STEPAN: Ah, bilirsiniz bu hastalığı! Bakın, kısaca anlatayım. Bizim memlekette sıfır birini en berbat bir tren istasyonunda bilet satmakla görevlendirin. Bu sıfır, ilk fırsatta, kendi gücünü göstermek için, bilet almaya gittiğiniz zaman bir Jüpiter edasıyla bakacaktır yüzünüze. Sıfır sarhoştur çünkü, anlıyor musunuz, iktidar sarhoşluğu içindedir.

VARVARA: Kısa kesin lütfen...

STEPAN: Demek istediğim... Ne olursa olsun, yeni valiyi ben de tanıyorum. Oldukça yakışıklı, aşağı yukarı kırk yaşlarında bir adam, değil mi?

VARVARA: Yakışıklı olduğunu da nereden çıkardınız! Koyun gibi gözleri var.

STEPAN: Doğru, ama... hadi öyle olsun... kadınların görüşlerine boyun eğirim.

GAGANOV: Yeni valiyi şimdiden değiştirmek imkânsız. Önce ne yaptığını görmeli. Sizler de öyle düşünmüyor musunuz?

LİPUTİN: Niye eleştirmeyelim kendisini? Vali olması yeter.

GAGANOV: İzin verirsiniz...

VİRGİNSKİ: Gaganov'un ifadesine göre, Rusya gittikçe cehaletin içine düşüyor. Yani, öküzün birini vali yapsalar, onu bile eleştirmek için bir iş yapmasını bekleyecek.

GAGANOV: Oo! İzin verirsiniz, hakaret ediyorsunuz bana ve ben buna razı olamam. Dedim ki... ya da daha doğrusu... kısacası, yo, hayır, başkalarının beni burnumdan çekip ordan oraya sürüklemesine razı olamam.

(STAVROGİN, sessizlik içinde, oyun yerini baştan başa geçer. Dalgın dalgın kendisine doğru gelişini şaşkın-

lıkla izleyen GAGANOV'u burnundan yakalar, sahnenin ortasına doğru birkaç adım yavaşça sürükler. VARVARA kaygı içinde bağırır: "Nikola!" NİKOLA, GAGANOV'u bırakır, birkaç adım geriye gider, düşünceli, gülümseyerek onu arkadan süzer. Herkes bir an şaşkınlık içinde durular, afallayan GAGANOV'un çevresini alıp bir iskemleye oturturlar: NİKOLA STAVROĞİN geri dönüp dışarı çıkar.)

VARVARA (*Şaşkın bir durumda, eline bir kadeh alır, GAGANOV'a götürür.*): O... nasıl yapabildi bunu... İmdat! İmdat! (STEPAN'a) Aman yarabbi, delirdi, delirdi...

STEPAN (*Aynı şaşkınlık ve utanç içinde*): Yok canım, hayır, sakıntısız bir şaka, gençlik...

VARVARA (GAGANOV'a): Yalvarırım, Nikola'yı bağışlayın, sevgili dostum.

(STAVROĞİN içeri girer, bir göz atar, sonra GAGANOV'a doğru kararlı adımlarla gider; ötekisi çekinerek doğrulur.)

STAVROĞİN (*Kaşları çatıktır; hızlı hızlı konuşur.*): Tabii bağışlayacaksınız beni! Garip bir istektir bu... aptallık...

STEPAN (*Tatsız tatsız kendisine bakmakta olan STAVROĞİN'e doğru yaklaşır.*): Akla yakın bir özür değil bu, Nikola. (*Etkileyici bir sesle*) Sizden rica ederim, yavrum. Soylu bir kalbiniz var. İyi eğitim gördünüz, iyi yetiştirildiniz. Ama, birdenbire kendinizi insanı korkutan, esrarlı bir hava içinde gösteriyorsunuz. Hiç olmazsa annenize acıyın.

STAVROĞİN (*Önce annesine sonra GAGANOV'a bakar.*): Peki, öyle olsun, açıklamaya çalışacağım. Ancak, Gagaganov'a gizlice söyleyeceğim... kendisi anlayacaktır beni.

(GAGANOV, ürkek, öne doğru ilerler. STAVROĞİN eğilir, GAGANOV'un kulağını dişleriyle yakalar.)

GAGANOV (*Değişik bir sesle*): Nikola, Nikola... (Ötekiler

hiçbir şeyin farkında değillerdir, NİKOLA'ya bakmaktadırlar.) Kulağımı ısıyor. (Haykırır.) Kulağımı koparacak! (STAVROGİN, GAGANOV'u salıverir, hiç hareket etmeden önünde durur, onu bulanık bir bakışla süzer. GAGANOV, dehşet içinde haykırarak odayı terk eder.) Polis! Polis!

VARVARA (*Oğluna doğru gider.*): Nikola, Tanrı aşkına!
(*NİKOLA ona bakar, hafifçe güler, savaştaymış gibi, boylu boyunca yere uzanır.*)
(*Karanlık.*)

ANLATICI: Gaganov haftalarca yataktan kalkamadı. Nikola Stavrogin de öyle. Ama, sonra kalktı, uygun bir biçimde özür diledi ve uzun bir yolculuğa çıktı. En çok vakit geçirdiği yer Cenevre oldu. Ama, bunun nedeni, Cenevre'nin renkli hayatının kendisini büyülemiş olması değildi. Bayan Drosdova'nın orada olmasıydı.

İKİNCİ SAHNE

(VARVARA STAVROGİNA'ların salonu. Sahnede, VARVARA STAVROGİNA ile PRASKOVYA DROSDOVA.)

PRASKOVYA: Ah şekerim, Daşa Şatova'yı her şeye karşın buraya getirdiğime seviniyorum. Kendisinden dert yanmıyorum, ama bana öyle geldi ki, o olmasaydı senin Nikola ile benim Liza'nın arasına bu soğukluk girmeyecekti. Tabii, kesin bir şey bilmiyorum. Liza çok gururlu, içini bana açmayacak kadar da inatçı. Ama, aralarına bir soğukluk girdiği, Liza'nın da alındığı bir gerçek. Tanrı bilir niye! Belki senin Daşa birşeyler biliyordur. Her ne kadar...

VARVARA: Söz oyunlarından hoşlanmam, Praskovya. Söyleyecek neyin varsa söyle. Daşa ile Nikola arasında bir şey geçtiğine mi inandırmak istiyorsun beni?

PRASKOVYA: O da ne biçim söz, şekerim? Hiçbir şeye inandırmak istemiyorum seni... Seni çok severim. Hem nasıl düşünebilirsin böyle... (*Gözyaşlarını siler.*)

VARVARA: Ağlama, alınmadım, yalnızca ne olduğunu söyle.

PRASKOVYA: Hiçbir şey olmadı, ne sanıyorsun! Liza'ya âşık, bu kesin. Bak, bu görüşte yanıldığımı sanmıyorum, kadın sezgisi!.. Ama onun karakterini bilirsin. Nasıl söyleyeyim, inatçı, alaycı, evet tam öyle işte! Nikola da gururlu. Hem de nasıl! Tam senin oğlun, dayanamadı alay edilmeye, o da uzattı dilini.

VARVARA: Alay edilmeye mi?

PRASKOVYA: Evet, örneğin, Liza onunla ağız kavgası yapmak için fırsat aradı. Arasına Daşa'yla konuştuğunu

görünce zıvanadan çıkıyordu. Aslında, önüne geçilebilecek gibi değildi, şekerim. Doktorlar bana her çeşit sinirlenmeyi yasak ettiler. Üstelik, göl kenarında canım sıkılıyordu, dişlerim de ağrıyordu. Cenevre Gölünün sık sık diş ağrısı yaptığını, bunun da gölün özelliklerinden biri olduğunu sonunda öğrendim. Sonra Nikola gitti, bence bakışacaklar yine.

VARVARA: Böyle küçük patırtıların hiçbir önemi yok, hem ben Daşa'yı çok iyi tanırım. Saçma, saçma. Bu meseleyi açığa çıkaracağım. (*Çıngırağı çalar.*)

PRASKOVYA: Ama, hayır, emin ol ki...

(ALEKSİ YEGOROVİÇ girer.)

VARVARA: Daşa'ya kendisini beklediğimi söyle.

(ALEKSİ YEGOROVİÇ çıkar.)

PRASKOVYA: Hata ettim sana Daşa'dan söz açmakla, şekerim. Nikola'yla aralarında yalnızca birkaç basit konuşma oldu, üstelik yüksek sesle. Her seferinde de benim yanımda. Ama, Liza'nın sinirli hali bana da geçti. Sonra o göl, bilemezsin. Sinirleri yatıştırıyor, orası doğru, ama can sıkıldığı için. Yalnız, bilmem anlatabiliyor muyum, can sıkı sıkı, en sonunda sinirleri de bozuyor. (DAŞA içeri girer.) Daşenka, sizi burada bırakıp gitmek hüznün veriyor bana. Cenevre'deki o samimi akşam sohbetlerimiz bir daha olmayacak artık. Ah, Cenevre! Hoşça kal, şekerim. (DAŞA'ya) Hoşça kal küçük sevgilim, kumrum benim. (*Çıkar.*)

VARVARA: Otur şöyle. (DAŞA oturur.) El işini yap. (DAŞA masadan bir gergef alır.) Bana yolculuğunu anlat.

DAŞA (*Tekdüze, dingin bir sesle*): Oo, iyi eğlendim, daha doğrusu birşeyler öğrendim. Evet, Avrupa çok şey öğretiyor insana. O kadar geri kalmışız ki onlardan... Sonra...

VARVARA: Bırak Avrupa'yı, özel olarak söyleyecek bir şeyin yok mu bana?

DAŞA (*Ona bakar.*): Hayır. Hiçbir şey yok.

VARVARA: Bundan kuşku yok zaten. Senden kuşkulamadım. Kızım gibi davrandım sana, erkek kardeşine de destek oluyorum. Hoşuma gitmeyecek şeyleri hiçbir zaman yapmazsın, öyle değil mi?

DAŞA: Hayır, hiçbir zaman, Tanrı korusun sizi ki.

VARVARA: Dinle. Senin için birşeyler düşündüm. Gergef işlemeyi bırak da yanıma otur. (DAŞA onun yanına gider.) Evlenmek ister misin? (DAŞA bakar.) Dur, sus. Senden daha yaşlı birini düşünüyorum senin için. Sen ashnda akıllı kızsındır. Sonra, o da hayli yakışıklı bir adam. Öğretmenindi senin bir zamanlar, hep hoşlanırdın ondan; Stepan Trofimoviç'ten söz ediyorum. Ne dersin? (DAŞA hâlâ ona bakmaktadır.) Biliyorum, kayıtsızdır, durmadan ağlar, hep kendini düşünür. Ama benim tahmin ettiğimden çok değer vereceğin üstünlükleri vardır. Kendisini koruyamadığı için de sevilmeyi hak eder. Anlıyor musun? (DAŞA onaylayıcı bir yüz takınır. Ötekisi, haklı çıkmış bir tavırla konuşmasını sürdürür.) Buna inanıyordum, sana da inanıyorum. Ona gelince, seni sevecek o, sevmek zorunda çünkü. Sana tapacak. Dinle Daşa, her sözünü yerine getirecektir o. Aptal değilsen, onu buna zorlamalısın. Ama, hiçbir zaman da bıktırma. Evlilikte ilk kural budur. Ah, Daşa, insanın kendisini feda etmesinden daha büyük bir mutluluk olabilir mi hiç? Ayrıca, beni de çok sevindirmiş olacaksın böylece, en önemlisi de bu. Ama hiç zorlamak istemiyorum seni. Karar senin. Hadi konuşsana!

DAŞA (Yavaş sesle): Kesinlikle öyle olması gerekiyorsa, peki.

VARVARA: Kesinlikle mi? Bu da ne demek? (DAŞA susar, başını öne eğer.) Aptalca bir söz ettin şimdi. Seni evlendireceğim, bu doğru. Ama kesin öyle olması gerektiği için değil. Beni iyi anla. Aklıma şöyle bir geldi yalnızca. Gizleyecek bir şey yok bunda, değil

mi?

DAŞA: Hayır yok, ne diyorsanız onu yapacağım.

VARVARA: Demek kabul ediyorsun. Şimdi işin ayrıntılarına gelelim. Düğünden sonra sana on beş bin ruble vereceğim. Sekiz binini Stepan Trofimoviç'e verirsin. Arkadaşlarını da haftada bir ağırlamasına izin verirsin. Daha sık gelecek olurlarsa, içeri almazsın. Zaten ben de yanınızda olacağım.

DAŞA: Stepan Trofimoviç daha önce size bir şey söyledi mi bu konuda?

VARVARA: Hayır, hiçbir şey söylemedi bana, ama herhalde söyler. *(Birden ayağa kalkar. Siyah şalını omzuna atar. DAŞA gözlerini çevirmeden ona bakar. VARVARA, kızgın kızgın)* İyilik bilmezsin birisin sen! Hem kafandan geçirdiğin şey ne? Seni aldatacağımı mı sanıyorsun? Seninle evlenmek için kendisi diz çökecek önünde. Mutluluktan ölecek. Bu böyle.

(STEPAN TROFİMOVİÇ içeri girer. DAŞA ayağa kalkar.)

STEPAN: Ah, Daşenka! Güzelim! Sizi yine görmek ne hoş! *(Onu kucaklar.)* İşte aramıza geldiniz en sonunda.

VARVARA: Rahat bırakın kızı! Bütün bir hayat boyunca kollarınıza alabilirsiniz Daşa'nızı. Hem sizinle konuşacaklarım var.

(DAŞA çıkar.)

STEPAN: Olur, değerli dostum, olur. Ama, küçük öğrencimi ne kadar sevdiğimi bilirsiniz.

VARVARA: Biliyorum. Ona hep 'küçük öğrencim' demeyin öyle. Büyüdü! Böyle söylemeniz canımı sıkıyor. Hımm, sigara içmişsiniz...

STEPAN: Yani...

VARVARA: Oturun, sorun o değil! Sorun artık sizin evlenmenizin gerektiği.

STEPAN: Evlenmek mi? Üçüncü kere, hem de elli üç yaşında?

VARVARA: Of, ne çıkar bundan? Elli yaşında hayatın zirvesindedir insan. Biliyorum, yakında elli yaşına basacağım. Ayrıca, siz yakışıklı bir adamsınız.

STEPAN: Beni hep kolladınız, sevgili dostum. Ama açıkça söyleyeyim... iyice anlayamadım... Evet, elli yaşında da yaşlı değildir. Bu besbelli. (*Ona bakar.*)

VARVARA: Size yardım edeceğim. Drahoma az olmasın. Aa, unuttuyordum. Alacağınız kız Daşa.

STEPAN (*Atılır.*): Daşa mı! Ben de sanıyordum ki... Daşa! Ama o daha çocuk!

VARVARA: Yarabbi şükür, yirmi yaşında çocuk! Gözlerinizi de çevirmeyin öyle, sirkte değilsiniz. Sözde zeki adamsınız, ama hiçbir şeyden anladığınız yok. Birinin devamlı sizi kollaması gerekiyor. Ben ölünce ne yapacaksınız? Daşa size çok iyi bakar. Kaldı ki, ben de yanınızda olacağım. Hemen ölecek değilim. Üstelik, o bir uysallık meleğidir. (*Heyecanlı.*) Anlıyor musunuz, bir uysallık meleğidir o, diyorum.

STEPAN: Biliyorum, ama bu yaş farkı... kendime bakıyorum da... eh, en çok, en çok, benim yaşında bir kadın...

VARVARA: Daşa'yı siz yetiştireceksiniz. Onun hislerini geliştireceksiniz. Saygıdeğer bir ad kazandıracaksınız ona. Belki de kurtarıcısı olacaksınız onun, evet kurtarıcısı...

STEPAN: Ya o?.. Önceden konuştunuz mu kendisiyle?

VARVARA: Daşa için hiç tasa etmeyin. Ama, doğal olarak, kendisine evlenme teklifinde bulunmak, ona bu şeref vermek için yalvarmak size düşüyor. Anlıyorsunuz ne demek istediğimi. Korkmayın, ben de yanınızda olacağım. (*STEPAN ayağa kalkar, sendeler.*) Neyiniz var?

STEPAN: Ben... tabii, arzunuza uyacağım. Ama... hiçbir zaman sizin... buna izin vereceğinize inanmazdım.

VARVARA: O da nesi?

STEPAN: Ortada kaçınılmaz bir neden olmadan... çok

önemli bir neden olmadan... beni bir başka... bir başka kadınla evli olarak görmeye katlanacağınıza hiçbir zaman inanmazdım.

VARVARA (*Hışımınla ayağa kalkar.*): Bir başka kadın... (*Aşağılayıcı bir yüzle ona bir göz atar, kapıya doğru gider, kapıya varır varmaz döner.*) Hiçbir zaman bağışlamayacağım sizi, hiçbir zaman, anladınız mı? Sizinle benim aramda bir an için bile bir şey... (*Dışarıya çıkmak ister, GRİGORYEV'le karşılar.*) Ben... Günaydın, Grigoryev. (**STEPAN TROFİMOVİÇ'e**) Demek kabul edtiniz. İşin ayrıntılarıyla kendim ilgileneceğim. Haberi Praskovya'ya yetiştirmeye gidiyorum. Siz de kendinize bir çekidüzen verin. Yaşlanmaktan sakının. (*Çıkar.*)

GRİGORYEV: Sevgili dostumuz çok tedirgin görünüyor...

STEPAN: Yani... Ah, sonunda ne bir istek kalacak içimde, ne de bunlara dayanacak sabır.

GRİGORYEV: Ne isteği?

STEPAN: Hayattan sıkıldığım için, bana göre hiçbir şey fark etmediği için boyun eğiyordum hep. Ama, beni incitti mi iş değişir. Güceneceğim, kabul etmeyeceğim.

GRİGORYEV: Neyi kabul etmeyeceksiniz?

STEPAN: Evlenmeyi. Ah, söz etmemeliydim bundan. Ama siz benim dostumsunuz, kendimle konuşmuş gibi konuşabilirim sizinle. Daşa'yla evlendirmek istiyor beni. Ben de kabul ettim. Ah dostum, benim yaşımda, gururlu, özgür bir ruha sahip bir kimse için evlilik ölüm demektir. Bu evlilik işi aklımı altüst edecek, bütün enerjimi tüketecek, insanlık davasında hiçbir işe yaramayacağım artık. Sonra da, çocuklar olacak, benden mi, Tanrı bilir! Ya çocuklar benden değilse ne olacak? Akıllı adam gerçekleri görmesini bilir. Bense kalkıp kabul ettim! Canım sıkkın, ondan. Yoo, ondan değil, canım sıkkın olduğu için değil, ama şu borç işi...

GRİGORYEV: Kendinize kötülük ediyorsunuz siz. Genç ve

güzel bir kızla evlenmek için insan paraya bakmaz.

STEPAN: Ne yazık ki genç ve güzel bir kızdan çok, para gerekli bana... Annesinden oğluma kalan geliri iyi idare edemediğimi biliyorsunuz. Borçlu olduğum sekiz bin rubleyi oğlum isteyecektir benden. Onu bir ihtilâlcî ve bir sosyalist olmakla; Tanrıyı, mülkiyet yadsımakla suçluyorlar. Tanrıyla olanını bilmem, ama mülkiyet konusunda, inanın, kendi malına sımsıkı bağlıdır o... Ayrıca, bu benim için bir şeref borcu. Kendimi feda etmem gerekiyor.

GRİGORYEV: Bütün bu söylediğiniz şeyler sizi şerefli kılmaya yeter artar bile. Niçin dert ediyorsunuz kendinize?

STEPAN: Bir şey daha var. (*Sonra*) Şüpheleniyorum. Anlatabiliyor muyum? Ah! Onun yanımda görüdüğüm gibi aptal değilim ben! Bu acele düğün niye? Daşa İsviçre'deydi, orda Nikola'yı gördü, şimdi de...

GRİGORYEV: Pek iyi anlayamadım.

STEPAN: Evet, gizli şeyler var. Bu gizlilik niçin? Başkalarının günahlarını örtmek istemiyorum ben, evet, başkalarının günahlarını. Ey, benim büyük ve iyi Tanrım, kimler avutacak şimdi beni?

(LİZA ile MAVRİKİ NİKOLAYEVIÇ girerler.)

LİZA: Buradaymış işte, Mavriki, gerçekten buradaymış.

(STEPAN TROFİMOVİÇ'e) Tanıdınız beni, değil mi?

STEPAN: Yarabbim! Yarabbim! Sevgili Liza! Sonunda bir an mutluluk.

LİZA: Evet, on iki yıl ayrı kaldık birbirimizden. Sevindiniz mi, hadi söylesenize, beni yeniden gördüğünüz için sevindiniz mi? Demek unutmadınız küçük öğrencinizi. (STEPAN TROFİMOVİÇ ona doğru gider, elini kavrar, bir şey söylemeden onu süzer.)

LİZA: İşte size bir demet çiçek. Pasta getirmek istemiştım, ama, Mavriki Nikolayeviç "Çiçek götür," dedi. Çok

duyguludur. İşte Mavriki, onunla dost olun isterim, hoşlanıyorum çok kendisinden. Evet, dünyada en çok sevdiğim adam o. Mavriki, saygıdeğer öğretmenimi, profesörü selâmlayın.

MAVRİKİ: Benim için şeref.

LİZA (STEPAN'a): Sizi görmek ne mutluluk, oysa kederliyim. Niçin böyle anlarda içime bir keder düşer, bilmem. Siz bilgili adamsınızdır, açıklasanıza. Sizi her görüşümde delicesine mutlu olacağımı, geçmişte kalan her şeyi yeniden yaşayacağımı hayâl ederim hep, ama hiç de mutlu değilim şu an, yine de sizi seviyorum.

STEPAN (LİZA'nın elinden çiçek demetini alır.) Yok, bir şey bunda, ben de, öyle değil mi, sizi severim, görüyor musunuz işte, ağlamak geliyor içimden.

LİZA: A, resmim asılı burada. (*Duwardan küçük bir resmi alır.*) Gerçekten bu ben miyim? Bu kadar güzel miydim ben? Yo, hayır! Bakmak istemiyorum bu resme. Bir yaşamdı, geçti gitti, başka bir yaşam başladı, sonra sıra bir başkasına gelecek ve böyle sürüp gidecek bu. (GRİGORYEV'e bakar.) Görüyorsunuz değil mi, bilinen şeylerden söz ediyorum.

STEPAN: Az kalsın unutuyordum, aklım başımda değil. Grigoryev'i sizinle tanıştıracabilir miyim? Tam bir dosttur kendisi.

LİZA (*Yapmacık bir tavırla*): Aa, evet! En içli dışlı dostu sizsiniz, demek. Doğrusu, çok cana yakın buldum sizi.

GRİGORYEV: Bu şerefe lâayık değilim.

LİZA: Hadi canım, doğru dürüst bir insan olmaktan utanmayın. (*Arkasını döner, ötekisi onu hayranlıkla izler.*) Daşa bizimle döndü. Haberiniz vardır tabii. Bir melek. Mutlu olsun isterim. Sık sık ağabeyinden söz edip durdu bana. Nasıl bir adam bu Şatov?

STEPAN: Ah, geri kafalının biri. Önce sosyalistti, sonra caydı; şimdi Tanrının ve Rusya'nın gereğine göre yaşı-

yor.

LİZA: Evet, biraz tuhaf bir işi olduğunu söylemişlerdi. Tanışmak, sonra da bir iş vermek istiyorum kendisine.

STEPAN: Çok iyi olur, pek tabii.

LİZA: Ne iyi olur? Tanışmak istiyorum kendisiyle, ilgimi çekiyor... Bana yardım edecek biri gerek ama.

GRİGORYEV: Şatov'u oldukça iyi tanırım. Bir sakıncası yoksa, kendisine şimdi bile gidebilirim.

LİZA: Evet, evet. Ben kendim de giderdim, ama onu rahatsız etmek istemem. Doğrusu, o evde oturan hiç kimseyi rahatsız etmek istemem. Ama, on dakika sonra evde olmalıyız. Hazır mısınız, Mavriki?

MAVRİKİ: Emrinizdeyim.

LİZA: Ne güzel. Siz iyi insansınız. *(Kapıya doğru giderken STEPAN TROFİMOVİÇ'e)* Siz de benim gibisinizdir: çok güzel ve çok zeki olsalar bile, kötü insan korkutuyor beni, iyi yürekli olmalı herkes. Her şeyin başı bu. İçimden geldi de söylüyorum, evlendiğiniz için sizi kutlarım.

STEPAN: Nasıl, demek biliyorsunuz!..

LİZA: Tabii ya, Varvara yetiştirdi hemen. Ne sevinçli bir haber. Kuşku yok ama. Daşa böyle bir şey beklemiyordu. Hadi Mavriki, gelin.

(Karanlık.)

ANLATICI: Liza arzu ettiği için Şatov'u görmeye gittim. Bu ani arzusu için yaptığı açıklamalara hiç inanmadım, ama Liza'nın hiçbir arzusunu geri çeviremeyeceğimi anlamıştım. Bu durum, beni, yani sizleri de kentin pek seçkin olmayan semtlerinden birine götürüyor; kendi deyişine göre, 'salon kiralayan' pansiyoncu Filip-pov'lara; yani, birbirinden apayrı yaşayan kiracılar arasında Lebyatkin'le kızkardeşi Marya'nın, Şatov'un, hepsinden önce de, mühendis Kirillov'un bulunduğu yere.

ÜÇÜNCÜ SAHNE

(FİLİPPOV'ların evi. Bir salon. Sağda, ŞATOV'un kaldığı küçük oda; solda, KİRİLLOV'un odasına açılan kapı; arkada iki kapı: bir sahnenin ortasına, öteki merdivenle birinci kata açılır. İzleyiciler, salının orta yerinde, çok ciddi bir yüzle jimnastik yapan KİRİLLOV'la karşı karşıya kalırlar.)

KİRİLLOV: Bir iki üç dört... bir iki üç dört. (*Derin soluk alır.*) Bir iki üç dört... (GRİGORYEV girer.)

GRİGORYEV: Rahatsız mı ettim? İvan Şatov'u arıyorum da.

KİRİLLOV: Dışarı çıktı. Bir rahatsızlık verdiğiniz yok, ama izninizle, şu son hareketi de yapmam gerekiyor. (*Son hareketi de bitirir; bu arada, sayıları dişlerinin arasından mırıldanır.*) Oldu. Şatov gelir şimdi. Bir fincan çay ikram edebilir miyim size? Geceleri çay içmeye bayılırım, hele jimnastikten sonra. Bir aşağı, bir yukarı gide gele, sabah karanlığına kadar çay içerim.

GRİGORYEV: Sabaha karşı mı yatıyorsunuz?

KİRİLLOV: Evet, uzun zamandan beri. Düşünüyorum geceleri.

GRİGORYEV: Bütün gece mi?

KİRİLLOV (*Dingin bir sesle*): Evet, öyle gerekiyor. Bakın, insanları kendilerini öldürmekten alıkoyan nedenler ilgilendiriyor beni.

GRİGORYEV: Yani, kendilerini mi öldüremiyor insanlar? Çok az mı intihar oluyor sanıyorsunuz?

KİRİLLOV (*Dalgin*): Aslında daha çok olması gerekiyor.

GRİGORYEV (*Alaylı*): Sizin görüşünüze göre peki, hangi nedenler insanları intihar etmekten alıkoyuyor acaba?

KİRİLLOV (*Acı bir dille*): Delilikten ya da kuşkudan dolayı

kendini öldüren insanlar çekecekleri acıyı düşünmezler. Ama, kendini akılsal nedenlerden dolayı öldüren biri, çekeceği acıyı ister istemez düşünür.

GRİGORYEV: Nasıl? Kendilerini akılla ilgili nedenlerden dolayı öldüren insanlar da mı var?

KİRİLLOV: Çok, birçok. Acı çekmek ve önyargılar olmasa, sayısı çok daha artar, belki herkes.

GRİGORYEV: Ne?

KİRİLLOV: Ama, acı çekme düşüncesi insanları kendilerini öldürmekten alıkoyuyor. Ortada acı çekmek olmasa bile, bunun düşüncesi insanda yer eder. Bu ev büyüklüğünde bir taşın üstünüze düştüğünü düşünün. Gerçekten acı çekmek için zamanınız bile kalmaz. Durum bu bile olsa, insan korkar, geri çekilir. İlginç.

GRİGORYEV: Bir başka neden daha olma?

KİRİLLOV: Evet. Öbür dünya.

GRİGORYEV: Günahların bedeli demek istiyorsunuz.

KİRİLLOV: Hayır, öbür dünya. İnsanlar yaşamak için bir neden olduğuna inanırlar.

GRİGORYEV: Yok mudur sizce?

KİRİLLOV: Hayır, yoktur, onun için özgürüz. Ha ölmek, ha yaşamak, fark etmez.

GRİGORYEV: Bunu nasıl bu kadar rahat söyleyebiliyorsunuz?

KİRİLLOV: Kavga etmekten hiç hoşlanmam, oturup gülmem de.

GRİGORYEV: İnsan hayatı sevdiği için, hayat güzel olduğu için ölümden korkar, hepsi bu.

KİRİLLOV (*Ansızın kızar.*): Bu bir alçaklıktır, alçaklık, başka hiçbir şey değil. Yaşam güzel değildir, öbür dünya da yoktur. Tanrı ise, ölmeden önceki korku ve acının doğurduğu bir hayalettir. Özgür olması için acının, korkunun üstesinden gelmeli insan, kendisi öldürmeli. Böylece Tanrı diye bir şey kalmaz artık, insan da özgürlüğüne kavuşur. Ve tarih ikiye ayrılır: gorilden

Tanrının yıkılmasına, Tanrının yıkılmasından...

GRİGORYEV: Gorile kadar.

KİRİLLOV: İnsanın Tanrılaşmasına kadar. (*Birden durulur.*) Kendini öldürmeye kalkan biri Tanrıdır artık. Bunu benden başka düşünen olmadı daha.

GRİGORYEV: Milyonlarca intihar olmuştur.

KİRİLLOV: Hiçbiri bu nedenle değil, korkudan. Korkuyu öldürmek için değil... Korkuyu yenmek için kendini öldüren insan, Tanrıdır o anda.

GRİGORYEV: Korkarım buna zaman bulamayacaksınız.

KİRİLLOV (*Ayağa kalkar; yumuşak, aynı zamanda aşağılayıcı bir dille*): Ne yazık ki alaylı alaylı bakıyorsunuz.

GRİGORYEV: Özür dilerim, fark etmedim. Bütün bunlar o kadar tuhaf ki!

KİRİLLOV: Niçin tuhaf olsun? İnsanın bu sorunu düşünmeden yaşayabilmesi daha tuhaf. Bense bundan başka bir şey düşünemem. Tüm yaşamım boyunca bununla uğraştım. (GRİGORYEV'e kendisine doğru eğilmesini işaret eder. GRİGORYEV eğilir.) Tüm yaşamım boyunca beni Tanrı altüst etti.

GRİGORYEV: Niçin benimle böyle konuşuyorsunuz? Tanı-mıyorsunuz ki beni?

KİRİLLOV: Yedi yıl önce ölen ağabeyime benziyorsunuz.

GRİGORYEV: Çok mu etkilemişti sizi?

KİRİLLOV: Yo. Hiç konuşmazdı. Ama, ona çok benziyorsunuz, hem gereğinden çok. (ŞATOV içeri girer. KİRİLLOV ayağa kalkar.) Bay Grigoryev'in çoktandır sizi beklediğini burada bildirmekten onur duyarım. (Çıkar.)

ŞATOV: Nesi var?

GRİGORYEV: Bilmiyorum. Doğru anladıysam, Tanrının olmadığını kanıtlamak için, herkesin kendini öldürmesi gerekiyormuş.

ŞATOV: Evet, Kirillov nihilisttir. Bu hastalığa Amerika'da tutuldu.

GRİGORYEV: Amerika'da mı?

ŞATOV: Onu orada tanıdım. Birlikte aç kaldık. Çıplak toprak üstünde yattık. Benim de bütün bu güçsüz insanlar gibi düşündüğüm bir dönemdi. En ağır toplumsal koşullar altında kalan bir insanın ne duruma geleceğini kendi deneyimizle görmek istiyorduk.

GRİGORYEV: Yarabbi! Ne diye o kadar uzaklara gittiniz? Hasat zamanı buradan yirmi kilometre ötede bir tarlaya gitmeniz yeterdi.

ŞATOV: Biliyorum. Ama, işte öylesine deliydik biz. Onda saygı duyduğum bir tutku ve bağlılık vardı. Öylece deli kaldı o. O zamanlar açlıktan kıvranıyor, hiç de sızlanmıyorduk. Şansımız varmış, soylu kalpli bir dost geri dönebilmemiz için bize para gönderdi. (ANLATICI'ya bakar.) Sormuyorsunuz kimmiş bu dost?

GRİGORYEV: Kim?

ŞATOV: Nikola Stavrogin. (Sessizlik.) Bunu da niye yaptığımı biliyorsunuzdur herhalde?

GRİGORYEV: Söylentilere pek inanmam.

ŞATOV: Evet, bir zamanlar karımla ilişkisi olduğunu söylüyorlar. İyi, ama ne zaman? (Kararlı bir yüzle bakar.) Borcumu kendisine daha ödeyemedim. (Bir an geçer.) Bakın Grigoryev, bütün bu adamlar; Liputin, Şigalev ve Stepan Trofimoviç'in oğlu gibi olan bütün ötekiler var ya, hatta Stavrogin bile, biliyor musunuz onların varlıklarının gizi nedir? Nefret. (ANLATICI karşı koy-mak ister.) Yoo, ülkelerinden nefret ediyor onlar. Birdenbire reformlar yapıp Rusya müthiş zengin ve mutlu olsa, onlardan daha mutsuz hiç kimse olamaz. Hiç kimsenin suratına tüküremezler artık. Bugün ise kendi ülkelerinin yüzüne tükürüp memleketin kötülüğünü istiyorlar.

GRİGORYEV: Ya siz, Şatov?

ŞATOV: Rusya'yı seviyorum ben, ona şu anda lâyük olmasam bile. Rusya'nın kederi ve benim kendi değersizli-

ğim işte beni bu yüzden üzüyor. Onlarsa, benim o eski arkadaşlarımsa, keıldilerine ihanet ettiğimi ileri sürüyorlar. (*Döner.*) Stavrogin'e borcumu ödeyebilmem için para kazanmam gerekiyor. Mutlaka yapmam gerekiyor bunu.

GRİGORYEV: Benim de söylemek istediğim... (*Kapı vurulur. ŞATOV kapıyı açar. LİZA içeri girer, elinde bir gazete paketi taşımaktadır.*)

LİZA (GRİGORYEV'e): Oo, demek burdaydınız. (*Ona doğru gider.*) Demek Stepan Trofimoviç'lerde bana bir parça bağlı olduğunuzu düşünmekte haklıymışım. Bu Bay Şatov'la konuşabildiniz mi hiç değilse? (*Çevresine ısrarla bakılır.*)

GRİGORYEV: İşte kendisi. Ancak, zamanım olmadı... Şatov; adından da tanıdığınız Elizabeth Drosdova, size bir şey söylememi istemişti benden.

LİZA: Sizi tanıdığımı sevindim. Sizden söz etmişlerdi bana. Peter Verhovenski akıllı bir insan olduğunuzu söylemişti. Nikola Stavrogin de söz ettiydi sizden. Her şey bir yana, diyeceğim şu: Ülkemizle ilgili olarak çok az şey biliniyor bence. Bu yüzden, gazetelerde son yıllarda çıkmış olan bütün değişik ve anlamlı olayların bir kitapta toplanması gerektiğini düşündüm. İster istemez Rusya'nın kendisi olacaktır bu kitap. Bana bu konuda yardımcı olmak isterseniz... Bundan anlayan biri gerekiyor bana, tabii yapılacak işe karşılık para vereceğim.

ŞATOV: İlginç, dahası akıllıca bir fikir... gerçekten üzerinde düşünölmeye değer.

LİZA (*Hoşnut*): Eğer kitap satış yaparsa, kârı paylaşırız. Siz tasarıyı, yapılacak çalışmayı hazırlarsınız, bense ana düşünceyi, bir de gerekli bilgiyi toplarım.

ŞATOV: İyi, ama benim böyle bir şeyi yapabileceğimi nereden biliyorsunuz? Niçin başka biri değil de ben?

LİZA: Doğrusu, sizin için söylenen şeylerden hoşlandım. Ka-

bul ediyor musunuz?

ŞATOV: Edebilirim. Evet, gazeteleri burada bırakabilirsiniz. Bu konuyu düşüneceğim.

LİZA (*Ellerini çırpıp*): Ah, çok sevinçliyim. Ne büyük bir gurur olacak benim için bu kitap. (*Çevresine sürekli bakılır.*) Aklıma gelmişken sorayım, Yüzbaşı Lebyatkin burada oturuyor, değil mi?

GRİGORYEV: Evet. Size bundan söz etmiştim galiba. İlgilendiriyor mu sizi?

LİZA: O mu, evet, ama o değil yalnızca... Her neyse, benimle ilgilenen kendisi. (GRİGORYEV'e bakar.) Yapacağı bazı açıklamaları olduğunu şiirli bir mektupta yazmıştı bana, hiçbir şey anlamamıştım. (ŞATOV'a) Siz ne düşünüyorsunuz onunla ilgili olarak?

ŞATOV: Sarhoşun, namussuzun biri.

LİZA: Kızkardeşiyle birlikte oturduğunu söylediler.

ŞATOV: Evet.

LİZA: Eziyet ediyormuş ona. (ŞATOV, gözlerini diker, yanıt vermez.) Söyledikleri bu, doğru değil mi yoksa? O zaman ben de Nikola Stavrogin'e sorarım, o tanıyormuş bu kız, hem söylediklerine göre çok da iyi tanıyormuş, öyle değil mi? (ŞATOV sürekli gözlerini dikmiş bakar. LİZA, birden coşkuyla.) Ah, anlayın, bu kızı hemen görmek istiyorum. Kendi gözlerimle görmeliyim kendisini. Bu konuda da bana yardım etmenizi istiyorum sizden. Kesinlikle.

ŞATOV (*Gazeteleri almaya gider.*): Gazetelerinizi geri alın. Bu görevi kabul etmiyorum.

LİZA: Niçin? Niçin? Sizi kızdırdım galiba?

ŞATOV: Sorun o değil, bu girişiminize beni karıştırmayın, hepsi bu.

LİZA: Hangi girişim? Hayâl değil ki bu. Gerçekten yapmak istiyorum.

ŞATOV: Evinize gidin şimdi.

GRİGORYEV (*Yumuşak bir dille*): Evet, eve gidin, lütfen.

Şatov düşünecektir. Ben sizi görmeye gelir, olup bite-
ni anlatırım. (*LİZA ikisine de bakar, dert yanıcı hafif
bir çığlık atar, çıkar.*)

ŞATOV: Bahaneydi bu. Aslında, Marya Timofeyevna'yı gör-
mek istiyor. Bense böyle bir oyuna alet olacak kadar
aşağılık biri değilim.

(*MARYA TİMOFEYEVNA, ŞATOV'un arkasından
içeri girer. Elinde bir ekmeğin parçası vardır.*)

MARYA: İyi günler, Şatuşka.

(*GRİGORYEV, MARYA'yı selâmlar. ŞATOV,
MARYA'ya doğru gider, kolundan tutar. MARYA,
GRİGORYEV'le ilgilenmeden masaya doğru gider, ek-
meğin parçasını masanın üzerine bırakır. Masadan bir
çekmece çeker, içinden iskambil kâğıdı çıkarır.*)

MARYA (*İskambil kâğıtlarını karar.*): Odada oturmaktan
bıktım.

ŞATOV: Seni gördüğüme sevindim.

MARYA: Ben de. Oradaki kim?.. (*GRİGORYEV'i göste-
rir.*) Tanımıyorum onu. Konuşma saygılar. Öyle işte,
saçlarını doğru dürüst taramıyorsun bile, ama ben yi-
ne de seninle oturup karşılıklı konuşmaktan hoşlanıyo-
rum. Papazlar gibi yaşıyorsun. Gel şuraya, saçlarını ta-
rayayım. (*Cebinden küçük bir tarak çıkarır.*)

ŞATOV (*Güler.*): Tarağım yok da onun için.

(*MARYA, ŞATOV'un saçını tarar.*)

MARYA: Sahi mi? O halde prensim geri dönünce bunu sa-
na veririm. (*ŞATOV'un saçını ikiye ayırır, sonucunu
görmek için geriye çekilir, tarağı cebine koyar yine.*) Sa-
na bir şey söyleyeyim mi, Şatuşka? (*Oturur, iskambil
falı açmaya başlar.*) Zekisin, yine de canın sıkılıyor.
Hepinizin canı sıkılıyor zaten. Sıkılmayı anlamıyorum.
Dertli olmak sıkılmak değil ki. Ben dertliyim, ama eğ-
lendiriyorum kendimi.

ŞATOV: Ağabeyin burada olduğu zaman da mı?

MARYA: Uşağım demek istiyorsun? Tabii, o benim ağabe-

yim, ama her şeyden önce uşağım. "Lebyatkin, su!" derim, hemen koşar. Ne yazık, bazan ona bakarken gülerim, sarhoşsa döver beni. (*Fal açmayı sürdürür.*)

ŞATOV (GRİGORYEV'e): Doğru. Bir uşak gibi kullanır onu. Lebyatkin de bunu döver, ama bu korkmaz ondan. Zaten olanları unuttur, zaman kavramı yoktur kendisinde. (GRİGORYEV, ŞATOV'a yavaş sesle konuşmasını işaret eder.) Yoo, önünde konuşsam da bir şey fark etmez, bizi unutmuştur bile. Konuşulanları bırakıp kendi hayâllerine dalar. Bakın, şu ekmek parçasına. Sabahtan beri bir lokmasını bile yememiştir. Yarına bitirebilir ancak.

(MARYA, gözlerini iskambillerden ayırmadan, ekmek parçasını eline alır, öylece tutar. Konuşacağı sıra, onu yine eski yerine bırakır.)

MARYA: Bir yerden bir yere taşınma, kötü bir adam var, sonra ihanet, bir de ölüm döşeği, hadi canım, hepsi yalan. İnsanlar yalan söyledikten sonra, iskambiller niye söylemesin? (*İskambilleri atar, ayağa kalkar.*) Tanrının anasından başka herkes yalan söylüyor. (*Giilerek yere bakar.*)

ŞATOV: Tanrının anası mı?

MARYA: Tabii, Tanrının anası, tabiat, o büyük nemli toprak! İyi ve dürüsttür o. Ne yazıyordu kitapta, hatırlıyor musun Şatuşka? 'Toprağı bir ayak boyu derinliğinde gözyaşına boğarsan, her şey seni mutlu kılar.' İşte bu yüzden ağlıyorum bu kadar çok, Şatuşka. Kötü bir şey yok ki bunda. Bütün gözyaşları, mutluluk ya da mutluluğu haber veren yaşlardır. (*Yüzü yaşlarla dolar, elini ŞATOV'un omzuna atar.*) Şatuşka, Şatuşka, karının seni bırakıp kaçtığı doğru mu?

ŞATOV: Evet, beni terk etti.

MARYA (ŞATOV'un yüzünü okşar.): Kızına. Benim de yüreğim sızlıyor. Biliyor musun, bir düş gördüm. Geri geliyordu, prensim geri geliyordu. Tatlı bir sesle çağırı-

rıyordu beni. "Sevgilim," diyordu, "sevgilim, beni bulmaya gel." Çok mutluydum. "Beni seviyor, beni seviyor," dedim kendi kendime.

ŞATOV: Belki de gerçekten gelir.

MARYA: Yo hayır, bu bir düştü yalnızca. Prensime geri gelmeyecek artık. Yalnız kalacağım. Ah, sevgili dostum, niye birşeyler sormuyorsun bana?

ŞATOV: Çünkü, hiçbir şey söylemeyeceksin bana, biliyorum.

MARYA: Yoo, yoo, hiçbir şey demem. Yakarlar beni, öldürürler sonra. Hiçbir şey demem. Hiçbir zaman hiçbir şey öğrenemeyecekler benden.

ŞATOV: Görüyorsun işte.

MARYA: Ama, sen iyi yüreklisindir, sen istesen, o zaman evet, belki... Niçin istemiyorsun? İşte, bana gülyüzlü sor Şatuşka, sana söylerim. Şatuşka, yalvar bana konuşmam için, ben de konuşacağım, inan konuşacağım...

(ŞATOV susar. MARYA, yüziünden yaşlar akararak, onun önünde durur. Ön odadan bir gürültü patırtı, sövme sesleri işitilir.)

ŞATOV: İşte, ağabeyin geliyor, çabuk odana git. Yoksa yine döver seni.

MARYA *(Gülmeye başlar.)*: Ha! Uşağım mı? Eh, iyi, çok mu önemli yani? Mutfığa yollarız onu. *(ŞATOV, MARYA'yı arka kapıya doğru çeker.)* Dert etme Şatuşka, dert etme. Prensime geri geldiği zaman korur beni. *(LEBYATKİN içeri girer, kapıyı sertçe kapar. MARYA arkada kalır; yüziünde garip bir anlatım vardır, aşılardan otürü donuk bir gülümseme.)*

LEBYATKİN *(Kapının önünde şarkı söylemektedir.)*:

Geldim sana anlatmaya

Güneşin nasıl parladığını

Ateşli buselerinin altında

Ormanın nasıl tutuşup yandığını.

Kim var orada? Dost mu, düşman mı? *(MARYA'ya)*

Haydi odana.

ŞATOV: Rahat bırakın kardeşinizi.

LEBYATKİN (*Kendisini GRİGORYEV'e tanıştır.*): İgnat Lebyatkin, bütün dünyanın ve sadık kaldıkları sürece bütün dostlarının hizmetinde! Hah, enayiler, hepiniz şunu bilin ki, Liza Drosdova'ya tutkunum ben. O bir yıldız, bir amazon; kısacası, ata binmiş bir yıldız. Ben-se dürüst bir adam.

ŞATOV: Kızkardeşini satan biri.

LEBYATKİN (*Bağır.*): Ne? Yine mi başladı bu suçlamalar? Tek bir sözle mahvedebilirim seni, biliyorsun...

ŞATOV: Haydi söyle o halde.

LEBYATKİN: Yapamayacağımı mı sanıyorsun?

ŞATOV: Yüzbaşı olsan da alçağın birisin yine. Efendinden korkarsın sen.

LEBYATKİN: Kışkırtma var bayım, tanıksınız. Peki. Kimin karısı olduğunu onun biliyor musun sen, biliyor musun, ha?

(GRİGORYEV, öne doğru birkaç adım atar.)

ŞATOV: Kimin karısı, ha? Söylemeye cesaretin yok.

LEBYATKİN: O... o...

(MARYA, ağız açık, öne doğru atılır, ama sesi çıkmaz.)

(Karanlık.)

ANLATICI: Kimin karısıydı bu talihsiz, sakat yaratık? Daşa'nın kirletildiği doğru muydu? Kimin tarafından öyleyse? Kim baştan çıkarmıştı Şatov'un karısını? Şimdi bir yanıt alacağız bütün bunlara. Kentte havanın çok gerginleştiği bir sırada, her şeyi bir kibritte yakıp tutuşturan, herkesin içinden geçenleri ortaya döken son kişi de ortaya çıktı. İnanın, hemcinslerinin basitliğini bütün çıplaklığıyla görmek, aslında insana acı veren bir deneydir. Bizim hümanistin oğlu, yani liberal Stepan Trofimoviç'in oğlu, kısacası, Peter Verhovenski, hiç kimsenin beklemediği bir anda ortaya çıkıverdi.

DÖRDÜNCÜ SAHNE

(VARVARA STAVROGİNA'larda. GRİGORYEV ile STEPAN TROFİMOVIÇ.)

STEPAN: Ah, sevgili dostum, her şey şimdi belli olacak. Daşa 'evet' derse, pazar günü artık evli bir adam olacağım. Hiç de hoş bir şey değil. Ancak, çok sevgili Varvara Stavrogina işlerin yoluna girmesi için bugün buraya gelmemi rica etti, ben de dediğini yapacağım. Onun yanında küçük düşmüştüm, öyle değil mi?

GRİGORYEV: Yok canım, yalnızca şaşkındınız biraz.

STEPAN: Evet, küçük düştüm onun yanında. Kendisinin benden nefret etmesine neden olan kusurlarıma karşın, bu bağışlamasını bilen, iyi yürekli, eli açık kadını düşündükçe! Kaprisli bir çocuğum ben, bir çocuğun bencilliği var bende, çocuk saflığı yok. Yirmi yıl ilgilendi benimle. Bense, tam kendisi bu korkunç ve imzasız mektupları aldığı bir sırada...

GRİGORYEV: İmzasız mektuplar mı?..

STEPAN: Yaa düşünün! Nikola'nın kendi malını mülkünü Lebyatkin'e bağışladığını söylüyorlar ona. Bu Nikola canavarın biri. Zavallı Liza! Biliyorum, seviyorsunuz onu.

GRİGORYEV: Kim izin verdi size?..

STEPAN: Peki, peki, bir şey demedim. Mavriki Nikolayeviç de seviyor onu, aklınızda olsun. Zavallı adam, onun yerinde olmak istemezdim. Benim kendi durumum da pek iyi sayılmaz ya. Ne olursa olsun, size söylemeliyim, utanıyorum kendimden, ama Daşa'ya yazdım.

GRİGORYEV: Tanrım! Neler yazdınız ona?

STEPAN: Hım, şey... Nikola'ya da yazdım.

GRİGORYEV: Deli misiniz siz?

STEPAN: Ama soylu bir amaç benimkisi. Her şey bir yana, İsviçre'de gerçekten bir şey olmuşsa; aralarında herhangi bir şey geçtiğini, yani yalnızca bir başlangıç, küçük, küçücük bir başlangıç bile olmuş olsa, düşünün bir. Her şeyden önce, bunu yapmam gerekirdi. İçlerinden neler geçirdiklerini sormalıydım kendilerine, sırf onları herhangi bir şeye zorlamayayım. Benim de bunları bildiğimi bilmelerini istiyordum, özgür kalmaları için. Yalnızca soylu bir biçimde davrandım ben.

GRİGORYEV: Ama aptalca bir şey bu!

STEPAN: Evet, evet, aptalca bir şeydi. Ama, elden ne gelir? Her şey söylendi artık. Oğluma da yazdım. Hem o kadar önemli bir şey mi bu? Başkasının kusurunu örtmek için de olsa, Daşa'yla evleneceğim.

GRİGORYEV: Böyle söylemeyin.

STEPAN: Ah, keşke hiç olmasaydı bu pazar, kalkıverseydi ortadan! Sanki Tanrının bir mucize yaratması, bir tanecek pazarı takvimden silmesi neye mal olurdu ki? Yeter ki, şu Tanrısızlara kendi gücünü kanıtlasaydı, kendisine zorla bir anlam yakıştırmaları da kalkardı ortadan! Ne kadar da seviyorum onu, tam yirmi yıldır ne kadar seviyorum! Korkudan ya da yoksulluktan evlendiğime inanabilir mi hiç? Sırf onun için yapıyorum bütün bunları.

GRİGORYEV: Kimden söz ediyorsunuz?

STEPAN: Varvara'dan. Yirmi yıldır kendisine taptığım tek kadın o. (ALEKSİ YEGOROVİÇ, ŞATOV'u içeriye buyur eder.) Hah, çabuk parlayan dostumuz geliyor işte. Kızkardeşinizi görmeye geldiniz galiba?

ŞATOV: Hayır. Varvara Stavrogina, kişisel bir sorun konuşmak üzere çağırtmıştı beni. Galiba polis komiserleri de böyle konuşur insanla.

STEPAN: Ama yoo, ama yoo! Hangi sorun olduğunu, kişi-

sel mi değil mi bilmesem bile, sözün gelişi bir lâf benimkisi. Her neyse, bizim sevgili Varvara kilisede, Daşa da odasında. Çağırta mı?

ŞATOV: İstemez.

STEPAN: Bırakalım, böylesi daha iyi. Ne kadar geç olursa, o kadar iyi. Tabii Varvara'nın Daşa için ne gibi tasarıları olduğunu biliyorsunuzdur?

ŞATOV: Biliyorum.

GRİGORYEV: Mükemmel, mükemmel! O halde bundan söz etmeyelim artık. Şaşırıp kaldığımızı anlıyorum tabii. Ben de öyleydim. Böyle birdenbire...

ŞATOV: Susun.

STEPAN: Nazik olun, sevgili dostum, hiç olmazsa bugün. Evet, bana tahammül edin, yüreğim sızlıyor.

(VARVARA STAVROGİNA ile PRASKOVYA DROSDOVA, MAVRİKİ NİKOLAYEVİÇ'in desteğinde içeri girerler.)

PRASKOVYA: Rezalet! Rezalet! Bir de Liza'nın bütün bunlara karışması...

VARVARA (*Bağırır.*): Sus! Rezalet neresinde bunun? Zavalılı kız kendinde değil. Biraz merhamet göster, sevgili Praskovya!

STEPAN: Ne var? Ne oluyor?

VARVARA: Yok bir şey. Zavallı sakat kadın kiliseden çıkarırken ayaklarıma kapandı, elimi öptü. (ALEKSİ YEGOROVİÇ girer.) Kahve... atları da çözmecinler.

PRASKOVYA: Hem de milletin gözü önünde, herkes halka oldu etrafımıza.

VARVARA: Evet, milletin gözü önünde. Rabbime şükür, kilise doluydu! On ruble verdim kendisine, ayağa kaldırdım. Liza eve getirmek istedi onu.

(LİZA içerir girer, MARYA'yı elinden çekmektedir.)

LİZA: Yoo, düşündüm, baktım Marya Lebyatkina'yı tanıdığınıza hepimiz sevineceksiniz.

MARYA: Ne güzel. (ŞATOV'u görür.) Nasıl, Şatuşka, de-

mek sen de buradasın. Ne arıyorsun bu yüksek sosyete-
tede?

VARVARA (ŞATOV'a): Tanıyor musunuz siz bu kadını?

ŞATOV: Evet.

VARVARA: Kim?

ŞATOV: Siz kendiniz öğrenin en iyisi.

(VARVARA, MARYA'yı kaygıyla süzer. ALEKSİ servis tepsiyle çay getirir.)

VARVARA (MARYA'ya): Yavrum, üşüyüp duruyorsunuz.
Kahve için, ısıtır.

MARYA (Güler.): Ah, evet, unuttum atkınızı geri vermeyi!

VARVARA: Kalsın. Size verdim onu. Oturun, kahvenizi
için, çekinmeyin.

STEPAN: Sevgili dostum...

VARVARA: Öf, çenenizi tutsanıza siz! Siz karışmadan da
durum yeter derecede karışık zaten. Aleksi, Daşa'ya
söyle, aşağıya insin.

PRASKOVYA: İşte şimdi buradan gitmeliyiz, Liza. Sana gö-
re bir yer değil burası. Bu evde işimiz kalmadı artık.

VARVARA: Bu söz bardağı taşırdı işte, Praskovya. Tanrıya
şükret ki burada yalnızca dostlar var.

PRASKOVYA: Dostların oluşu daha iyi ya. Açık fikirlerden
korkum yok benim. Herhangi bir topluluk karşısında
asıl sen titrersin bütün o gururunla. Gerçekten kor-
kan sensin.

VARVARA: Hangi gerçekten, Praskovya?

PRASKOVYA: İşte bundan.

(Parnağını kendisine doğrulttuğu anda gülmekten katı-
lan MARYA'yı gösterir. VARVARA sararır, doğrulur,
anlaşılmaz birkaç söz mırıldanır. DAŞA arkadan gözü-
kür; ama, kendisini STEPAN'dan başkası görmemiştir.)

STEPAN (Boşuna çabayla el kol hareketleri yapar VARVA-
RA'yı uyarmak için): İşte Daşa!

MARYA: Oo! Ne güzel! Şatuşka, hiç sana benzemiyor kız-

kardeşin.

VARVARA (DAŞA'ya): Tanıyor musun sen bu kadını?

DAŞA: Hiç görmedim şimdiye kadar, sanırım Lebyatkin'in kızkardeşi.

MARYA: Evet, ağabeyim olur o, ama aslında uşağım. Ben de sizi tanımıyorum, şekerim. Ama, sizinle karşılaşmayı öyle çok istiyorum ki, hele uşağımın kendisine para verdiğinizizi söylediğinden beri. Artık sevinçliyim. İnsanı büyülüyorsunuz, bunu söylemeliyim size.

VARVARA: Ne parası?

DAŞA: İsviçre'deyken Nikola Stavrogin, Marya Timofeyevna'ya bir miktar para vermekle görevlendirmişti beni.

VARVARA: Nikola mı?

DAŞA: Evet, Nikola.

(Sessizlik.)

VARVARA: Güzel. Bana haber vermeden yaptıysa bunu, kendine göre bir nedeni vardır elbet, öğrenmem gerekmez. Ama sen daha uyanık olmalısın ilerde. İyi bir adı yok bu Lebyatkin'in.

MARYA: Yo, hayır! Eve gelince, mutfağa yollamak gerekir. Onun yeri orası. İstersen kahve de içebilir orada. Ama, ben hep aşağılayıp dururum onu.

ALEKSİ (İçeri girer.): Lebyatkin adlı bir bay hemen içeriye alınmasını istiyor.

MAVRİKİ: Saygıdeğer hanımefendi, kendisinin topluluk içinde ağırlanacak bir adam olmadığını uyarmama izin verin.

VARVARA: Olsun, ben ağırlayacağım. (ALEKSİ'ye) İçeri alın. Her şeyi söylemek gerekirse, oğlumun bir canavar olduğunu yazan, beni de hayatımda büyük bir rol oynayacak sakat bir kadına karşı durmaya davet eden imzasız mektuplar aldım. Bütün bunlardan emin olmak istiyorum.

PRASKOVYA: Öyle mektuplar ben de aldım. Nikola'yla bu kadın hakkında neler dendiğini sen de biliyorsun...

VARVARA: Biliyorum.

(**LEBYATKİN** neşeli, aynı zamanda ayık olarak içeri girer, **VARVARA STAVROGİNA'ya** doğru gider.)

LEBYATKİN: Hanımefendi, geldim...

VARVARA: Oturun bir yere. Sesinizi oradan da duyurabilirsiniz. (**LEBYATKİN** geri döner, oturur.) Şimdi tanıtırmısınız kendinizi.

LEBYATKİN (*Ayağa kalkar.*): Yüzbaşı Lebyatkin. Hanımefendi, geldim...

VARVARA: Sizin kızkardeşiniz mi bu kadın?

LEBYATKİN: Evet, hanımefendi, kaçmış yanımdan. Sakın kendi biricik kardeşimi suçlamaya kalktığımı sanmayın, ama... (*Parnağıyla kafasını işaret eder.*)

VARVARA: Çoktan beri mi bu durumda?

LEBYATKİN: Belli bir zamandan beri, hanımefendi, evet, belli bir zamandan beri... Onu evinize getirdiğiniz için size teşekkür etmeye geldim. İşte on ruble.

(**LEBYATKİN**, **VARVARA'ya** doğru gider. Ötekiler, **VARVARA'yı** korumak üzere davranırlar.)

VARVARA: Siz aklınızı iyice kaçırmışsınız galiba.

LEBYATKİN: Hayır, hanımefendi. Sizin eviniz zengin, Lebyatkin'in eviyse yoksun. Ama, Marya, kızkardeşim, Lebyatkina doğumlu, adsız Marya, kendisine verdiğiniz o on rubleyi sizden başka hiç kimseden kabul edemezdi zaten. Sizden hanımefendi, her şeyi yalnızca sizden kabul edebilir o. Ama, bir eliyle kabul ederken, öteki eliyle de hayırsever işlerinizden birine bağışlıyor onu.

VARVARA: Bağışları kapıcım kaydeder. Çıkarken siz de ay-
m şeyi yapabilirsiniz. Sizden ricam, paranızı cebinize sokup burnumun ucunda sallamamanız. Eğer yerinize de otursanız, beni sevindirmiş olursunuz. Açık konuşun şimdi. Söyleyin, kızkardeşiniz niçin yalnızca benden birşeyler kabul edebilir?

LEBYATKİN: Hanımefendi, ta mezarıma birlikte götürece-

ğim bir gizdir bu.

VARVARA: Niyeymiş o?

LEBYATKİN: Size bir soru sorabilir miyim? Çok açık, Rusçada dendiği gibi, en samimi biçimde?

VARVARA: Sizi dinliyorum.

LEBYATKİN: Bir kimse yalnız ve yalnız çok soylu bir ruha sahip olduğu için ölebilir mi?

VARVARA: Bu soruyu hiç sormadım kendime.

LEBYATKİN: Sahi mi? Hiç mi? O halde, peki. (*Göğsünü yumruklar.*) Sus öyleyse, umutsuz yürek!

(*MARYA kalıkahıyla güler.*)

VARVARA: Lütfen, bilmeceli konuşmayı bırakın da, sorumu yanıtlandırın. Niçin yalnızca benden kabul edebilir her şeyi?

LEBYATKİN: Niçin mi? Ah, hanımefendi, tabiat yüzyıllardır kendi yaratıcısına haykırıyor bu 'niçin' sorusunu. Ama soru yanıtız kalıyor hep. Bu yanıtı verecek kimse Yüzbaşı Lebyatkin mi olmalı bir başına? Hak mı bu? Adımın Pavel olmasını isterdim, ama adım İgnat... Niçin? Şair adamım ben, tam anlamıyla şair, ama bir domuz ağılında yaşıyorum. Niçin? Niçin?

VARVARA: Yüksekten atan zevzeklik denir buna. Bense utanmazlık olarak kabul ediyorum.

LEBYATKİN: Yo, hanımefendi, utanmazlık filan değil. Ben bir hamamböceğiyim, hamamböcekleri kendilerinden yakınmaz. Kimi zaman durumlar, gerçeği ortaya dökmeyen kendi ailemizin içine düştüğü onursuzluklara katlanmaya mecbur eder bizi. Bu yüzden, kendi derdini ortaya dökmeyecek Lebyatkin, öyle çok söz de etmeyecek. Anlayın onun bu ruh soyluluğunu hanımefendi!

(*ALEKSİ acele acele içeri girer.*)

ALEKSİ: Nikola Stavrogin geldi. (*Herkes kapıdan yana döner. Hızlı adımlar, derken PETER VERHOVENSKI gözükiir.*)

STEPAN: Ama...

PRASKOVYA: Ama bu...

PETER: Selâmlarım sizi, Varvara Stavrogina.

STEPAN: Peter, Peter bu, yavrum!

PETER: İyi, iyi, heyecanlanma! (*Yakasını kurtarır.*) Nikola Stavrogin'i burada bulacağımı sanmıştım. Yarım saat önce Kirillov'dan ayrılmıştık. Burası için sözleştiydik. Neredeyse gelir. Size bu güzel haberi verdiğim için de mutluyum.

STEPAN: On yıldan beri görmedim seni.

PETER: Kendinden geçmemek için bir neden daha. Azıcık çekidüzen ver kendine! Ah, Liza, ne kadar sevindim! Sayın hanımefendi anneniz beni unutmadılar ya? Nasıl oldu bacak ağrıları? Sevgili Varvara Stavrogina, geleceğimi babama haber vermiştim, ama size söylemeyi unutmuştur, tabii.

STEPAN: Yavrum, bu ne şenlik böyle!

PETER: Tabii tabii, seversin beni. Ama rahat dur. Hah, Nikola geliyor işte.

(*STAVROGİN aralarına karışmıştır.*)

VARVARA: Nikola! (*Sesinin çınlamasından NİKOLA duraklar.*) Burada, şu anda, bu kadının senin gerçek karın olup olmadığını söylemeni istiyorum.

(*STAVROGİN donuk bakar, güliümser, ona doğru gider, elini öper. Aynı ölçülü adımlarla MARYA'ya gider. MARYA doğrulur, yüzünde acı bir hayranlık belirir.*)

STAVROGİN (*Alışılmadık bir yumuşaklık ve incelikle*): Burada kalmamalısınız.

MARYA: Şimdi buracıkta, önünüzde diz çökebilir miyim?

STAVROGİN (*Güler.*): Hayır, onu yapmayın işte. Ben sizin ne ağabeyinizim, ne nişanlınızım, ne de kocanız, öyle değil mi? İzin verirseniz, koluma girin de ağabeyinize götürüyüm sizi. (*MARYA, LEBYATKİN'e korkuyla göz atar.*) Korkmayın, ben buradayım, size dokuna-

maz artık.

MARYA: Ah, hiçbir şeyden korkmuyorum. En sonunda geliniz. Lebyatkin, arabayı yola çıkar.

(LEBYATKİN çıkar. STAVROGİN, MARYA'ya kolunu uzatır; öteki, parlak bir biçimde, STAVROGİN'in koluna girer; ancak, yürürken ayağı tökezler, STAVROGİN tutmasa düşecek gibi olur. STAVROGİN, MARYA'yı özenle dışarıya kadar götürür. Odada ölüm sessizliği vardır. LİZA iskemlesinden kalkar, tiksiniş bir yüzle yine yerine oturur. STAVROGİN ile MARYA dışarıya çıkar çıkmaz ötekiler hareketlenir.)

VARVARA (PRASKOVYA'ya): Duydun mu şimdi ne dediğini?

PRASKOVYA: Tabii, tabii ama, niye bir yanıt vermedi sana?

PETER: İnanın bana, onu yapamazdı.

VARVARA (Birdenbire PETER'e döner.): Nasıl? Siz nereden biliyorsunuz?

PETER: Ben her şeyi biliyorum. Hikâye, Nikola'nın iki çift sözle anlatamayacağı kadar uzun. Ama, bütün olaylara tanık olduğum için, size her şeyi anlatabilirim.

VARVARA: Söz verin, ama anlattıklarınız Nikola'nın duygularını incitmeyecek.

PETER: Tam tersine, bunları anlattım diye, hiç unutmayacak kendisine yaptığım iyiliği... Bakın, beş yıl önce St. Petersburg'daydık. Nikola, nasıl anlatayım, her şeyi eğlentiye alan bir yaşam sürüyordu. Evet, en doğru tanım bu. O zamanlar, içi sıkılıyordu, ama, umutsuzluğa düşmek de istemiyordu. Bu yüzden hiçbir şey de yapamıyordu. Ruh soyluluğundan, önüne gelen herkesle gezip tozuyordu. Anlarsınız, tam bir *Grandseigneur* gibi. Kısacası, ayaktakımıyla dolaştı durdu. Bu Lebyatkin'i de böyle tanıdı işte. Soytarının, asalağın biri. Kendisi ve kızkardeşi sıkıntı içinde yaşıyorlardı. Bir gün meyhanede, adamın biri bu zavallı kıza saldır-

dı. Nikola da kalktı, suçlunun yakasına yapıştı, iki tokatta yok etti. Hepsi bu.

VARVARA: Nasıl?.. Hepsi bu ne demek?

PETER: Evet evet, her şey bundan çıktı. Topal kız, kendisine iki lâf bile etmemiş olan kurtarıcısına âşık oldu. Herkes kızla alay ediyordu. Bir tek Nikola gülmüyordu, ona saygılıydı.

STEPAN: Çok şövalyece bir davranış bu ama.

PETER: Görüyorsunuz ya, babam da topal kızdan yana. Kirillov ise böyle düşünmüyor.

PETER: Nikola'ya diyordu ki, "Ona bir markizmişçesine davranıyorsunuz, o da kendinden geçiyor. Sizse bunu bilerek yapıyorsunuz."

LİZA: Peki, şövalye ne dedi?

PETER: "Kirillov," dedi, "eğer onunla alay ettiğimi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Ona saygı duyuyorum, çünkü içimizde en değerli olan o."

STEPAN: Muhteşem bir şey! Nasıl demeli... Evet, bir kere daha, şövalyece bir şey...

PETER: Evet, şövalyece. Ne yazık ki zavallı, topal kız Nikola'nın nişanlısı olduğunu hayâl etmeye başladı. Kısacası, Nikola, St. Petersburg'dan ayrılmak zorunda kaldığı zaman, ona her yıl belli bir miktar para yollamak için gereken hazırlıkları yaptı.

LİZA: Niye?

PETER: Bilmem niye. Eski çağlarda, insanı bıktıran kimselelere uygulanabilecek bir yol belki de, anlarsınız. Kirillov, bunun, yarı deli, yarı hasta birini ne kadar yaşatabileceğini öğrenmek isteyen, çokbilmiş bir delikanlının çöküşü olduğunu söylüyor. Ama inanıyorum ki, haklı değil.

VARVARA (*Artan bir hayranlıkla*): Tabii! Gerçek Nikola bu işte! Benden geçti ona! Bu büyük alev, bu cömertçe göz kamaştırıcılık; güçsüz, yararsız, hatta değersiz bir şeyi korumak isteği... (STEPAN'a bir göz atar.)

...yıllarca, bir yoksulu kendi kanatları altına alan biri, işte bu benim, tastamam ben. Ah, kendimi Nikola'ya karşı ne kadar suçlu duyuyorum! Bu zavallı yaratığa gelince, çok kolay, kendisini evlât edineceğim.

PETER: Çok iyi edersiniz. Ağabeyi, kızın hayatını cehenneme çeviriyor çünkü. Kızın eline geçen parayı kullanmaya hakkı olduğunu kafasına koymuş bir kere. Her şeyini aldığı, kendisini dövdüğü ve parasını çaldığı bir yana, içiyor. Kendisine iyilik eden o insana sövüyor. Parayı eline vermezse, mahkemeye gideceğini söyleyip gözdağı veriyor. Nikola'nın kendiliğinden yaptığı bir bağışı, bütün bütüne kendi isteğiyle yaptığı bir bağışı, bir borç olarak alıyor.

LİZA: Kime bir borç?

PETER: Ne bileyim? Kızkardeşinin, ailesinin onurundan söz açıyor. Onur, biliyorsunuz, belirsiz, çok belirsiz bir kavramdır.

ŞATOV: Sizce belirsiz bir kavram mı gerçekten? (*Herkes kendisine bakar.*) Daşa, sence belirsiz bir kavram mı olur? (*DAŞA bakar.*) Yanıt ver bana!

DAŞA: Hayır, ağabey, onur diye bir şey vardır.

(*STAVROGİN içeri girer. VARVARA ayağa kalkar, ona doğru hızla gider.*)

VARVARA: Ah, Nikola! Beni bağışlayacak mısın?

STAVROGİN: Özür dilemek bana düşer, anne. Zaten size açıklamam gerekirdi. Ama, Peter Verhovenski'nin size bu konuda bilgi vereceğini biliyordum.

VARVARA: O da onu yaptı. O kadar mutluyum ki... Şövalyece davranmışsın.

STEPAN: Muhteşem, tam buna göre bir sözcük işte.

STAVROGİN: Gerçekten, şövalyece mi? Demek olanları siz böyle anlıyorsunuz... Peter Verhovenski'nin bu gönül ahçı davranışı için teşekkür etmeyi bir borç sayıyorum. Kendisine inanmalısınız, anne. Hiç alışagelmelik anlarda yalan söyler ancak. (PETER VERHO-

VENSKİ ile NİKOLA karşılıklı gülüşürler.) Güzel. Davranışım için bir kere daha özür dilerim sizden. (Sert, soğuk bir sesle) Her neyse, sorun bitti. Geriye dönüş yok artık. (LİZA çılginca bir kahkaha atar.) Merhaba Liza, iyisin galiba.

LİZA: Rica ederim, beni bağışlayın. Mavriki Nikolayeviç'i tanıyorsunuzdur. Tanrım, insan nasıl bu denli yüce olabilir, Mavriki?

MAVRİKİ: Anlayamadım.

LİZA: Ah, yok bir şey... aklıma geldi de... Gözünüzün önüne benim sakat biri olduğumu getirin. Sokaklarda bana yol gösterebilirseniz, şövalyece davranmış olurdunuz, değil mi? Feda eder miydiniz benim için kendinizi?

MAVRİKİ: Tabii, Liza, ama niye böyle kötü şeylerden söz ediyorsunuz?

LİZA: Şövalyece davranmış olurdunuz tabii. Aman ne hoş, siz yüceliğinizle, ben de kötürümlüğümle, gülünç bir çift olurduk.

(VARVARA STAVROGİNA, LİZA'ya doğru gider. PRASKOVYA DROSDOVA da kolunu VARVARA'nın omzuna atar. STAVROGİN döner, DAŞA'ya gider.)

STAVROGİN: Evleneceğinizi duydum, Daşa. Size mutluluklar dilerim. (DAŞA başını kaldırır.) Mutluluk dileklerim içtendir.

DAŞA: Biliyorum.

PETER: Bu mutluluk dilekleri de ne için? Bu sevinçli haberi ben de öğrenebilir miyim?

PRASKOVYA: Evet, Daşa evleniyor.

PETER: Oo! Harika. O halde izin verin, ben de sizi kutlayayım. Ama bahsi kaybettiniz, Daşa. Bana hiç evlenmeyeceğinizi söylemiştiniz. İsviçre'deyken. Tam anlamıyla bir salgın bu. Biliyor musunuz, babam da evleniyor?

STEPAN: Peter!

PETER: Ee, bunu sen, kendin yazmadın mı bana? Anlatım tarzın açık seçik değildi pek, orası kesin. Heyecana kapılmış, anlatıyorsun kendini, bir de o arada seni kurtarmamı da istiyordun benden. Genç kızın bir pırlanta olduğunu, ancak İsviçre'de başlayan günahları örtbas etmek için evlenmen gerektiğini yazıyorsun. Bunu da onaylamamı istiyorsun benden. Tersine dünya! Bu evlenmeden seni kurtarınam için bana yalvarıyorsun. *(Ötekilere döner, neşeli)* Gelin de çıkın işin içinden. Ama onun kuşağı, hep büyük lâflar, karışık düşünceler. *(Söylediklerinin uyandırdığı etkiyi anlamak ister.)* A-ha! Pot kırdık galiba.

VARVARA *(Parıldayan bir yüzle ona doğru gider.)*: Stepan Trofimoviç bu söylediklerinizi yazdı mı size?

PETER: Evet, işte mektup. Bütün ötekiler gibi uzun. Doğrusu, hiç sonuna kadar okumam bunları. Onun da bana hiç aldıracağı yok ya. Gelecek kuşaklar için yazıyor bunları. Söylediklerinde bir kötülük yok ama.

VARVARA: Nikola, bu evlenme hakkında sana da bilgi veren Stepan Trofimoviç mi? Hem de bu üslupta?

STAVROĞİN: Gerçekten bana da yazdı, ama çok soyluca bir mektuptu bu.

VARVARA: Yeter! *(STEPAN TROFİMOVİÇ'e döner.)* Stepan Trofimoviç, sizden büyük bir hizmet bekliyorum. Yok olun ve bir daha gözüme gözükmeyin. *(STEPAN TROFİMOVİÇ, VARVARA'ya doğru gider, saygıyla eğilir, sonra DAŞA'ya döner.)*

STEPAN: Beni bağışlayın, Daşa. Evlenmeye razı olduğunuz için de teşekkürlerimi kabul edin.

DAŞA: Sizi bağışlıyorum, Stepan Trofimoviç. Yalnızca bir sevecenlik ve anlayış besliyordum sizin için. Siz de bana saygınızı hep sürdürün hiç olmazsa.

PETER *(Alnına vurur.)*: Şimdi anlıyorum! Demek Daşa'ymış! Bağışlayın beni, Daşa, bilmiyordum. Babam da lâf karalayacağına, hiç olmadı işin aslını yazacak ka-

dar düşünceli olsaydı.

STEPAN (PETER'e bakar.): Nasıl olur da hiçbir şey bilmezsin! Oyun oynamıyorsun ya!

PETER: Görüyorsunuz, Varvara Stavrogina, yalnızca yaşlı bir çocuk değil, aynı zamanda kötülük yapmaktan da hoşlanan yaşlı bir çocuk. Nereden anlayabilirdim ki? Bir günah! İsviçre'de! Gelin de çıkın işin içinden!

STAVROGİN: Peter, susun, babanız çok soyluca davrandı. Ama siz, hepimizin saygı gösterdiği Daşa'yı lekelediniz burada.

(ŞATOV ayağa kalkar; yavaş, güvenli adımlarla STAVROGİN'e doğru gider. Ötekisi gülümser; ama, ŞATOV önünde durduğu zaman gülmesi kesilir. Herkes onlara bakmaktadır. Sessizlik; ŞATOV bütün gücüyle STAVROGİN'e bir tokat patlatır. VARVARA bir çığlık atar. STAVROGİN, ŞATOV'u omzundan yakalar, sonra bırakır, ellerini arkasına kavuşturur. ŞATOV, STAVROGİN'in bakışları altında yumuşar. STAVROGİN güler, eğilir, dışarı çıkar.)

LİZA: Mavriki gelin, verin elinizi bana! Bu adama bakın hepiniz, içinizde en iyiniz o. Mavriki, karınız olmaya hazır olduğumu herkesin önünde bildiriyorum size!

MAVRİKİ: İnamiyor musunuz, Liza, bütün bütüne inanıyor musunuz bana?

LİZA (STAVROGİN'in çıktığı kapıya bakar, yüzü yaşlarla dolu): Evet, evet, bütünüyle inanıyorum.

(Perde.)

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞİNCİ SAHNE

(VARVARA STAVROĞİN'lerde, ALEKSİ, sol kolunda bir palto, bir atkı, bir de şapka. STAVROĞİN dışarıya çıkmaya hazırlanır. PETER VERHOVENSKİ, masada somurtkan bir yüzle oturmaktadır.)

STAVROĞİN: Bana bir daha öyle bir öneride bulunursanız eğer, bastonu yersiniz.

PETER: Gerçekten Liza'yla evlenmeyi düşünüyorsanız, yaptığım önerinin hiç de bir hakaret olmadığını anlarsınız.

STAVROĞİN: Beni kendisinden ayıran biricik engeli ortadan kaldırabilirsiniz. Bunu biliyorum ve sizin yerinize bastondan kurtulmanızı söylüyorum. Aleksî, eldivenlerim!

ALEKSİ: Yağmur yağıyor, beyefendi. Kaçta dönersiniz?

STAVROĞİN: En geç ikide.

ALEKSİ: Başüstüne. (STAVROĞİN bastonunu alır, küçük kapıdan çıkmak ister.) Tanrı sizi korusun, hayırlısıyla.

STAVROĞİN: Nasıl?

ALEKSİ: Tanrı sizi korusun, hayırlısıyla.

STAVROĞİN (Duraklar, sonra elini ALEKSİ'nin omzuna koyar.): Sevgili Aleksî, beni kollarında taşıdığı zamanlar hâlâ aklımda.

(STAVROĞİN çıkar. ALEKSİ arka kapıdan odayı terk eder. PETER VERHOVENSKİ çevresine bakınır, sonra yazı masasına doğru gider, bir çekmece çeker, ortaya mektuplar çıkarır, okumaya başlar. STEPAN

TROFİMOVİÇ içeri girer. PETER mektupları saklar.)

STEPAN: Aleksî Yegoroviç bana burada olduğunu söylemişti, oğlum.

PETER: Ne işin var senin bu evde? Seni kovduklarını sanıyordum.

STEPAN: Son kalan eşyayı da toplayıp bir daha geri dönme umudu olmadan ve hiç dert etmeksizin gideceğim.

PETER: Hadi canım, nasıl olsa geri dönersin sen. Bir asalak, asalaktır her zaman.

STEPAN: Dostum, bak dinle, benimle daha başka bir tonda konuşamaz mısın?

PETER: Gerçeği her zaman öbür şeylerin üstünde tutmak gerektiğini söyler dururdun. Gerçek şu: senin Varvara Stavrogina'ya âşıkmişsin gibi görünmen, Varvara Stavrogina'nın da bunu görmezlikten gelmesi. Bu aptallık böyle devam edip gitsin diye de evinde alıkoymuş seni. Asalağın birisin yani. Seni bir düşkünler yurduna yollamasını söyledim kendisine.

STEPAN: Ona benden mi söz ettin?

PETER: Evet, ortadaki sorunları çözmek için ertesi gün seninle konuşacağını söyledi. İşin aslı, senin maymunluklarını biraz daha seyretmek istemesi. Bana yazdığın mektupları gösterdim kendisine. Aman ne kadar güldüm, Tanrım, ne kadar güldüm.

STEPAN: Güldün mü? Hiç kalp yok mu sende? Bir babanın ne demek olduğunu biliyor musun sen?

PETER: Beni yetiştiren sensin. Ne bir yiyecek verdin, ne bir içecek. Bir posta arabasıyla beni Berlin'e paket gibi yolladığın zaman, emzikteydim daha.

STEPAN: Uğursuz! Seni gerçekten posta arabasıyla yolladım, ama içim sızlayıp durdu.

PETER: Boş lâf bunlar.

STEPAN: Canavar, sen benim oğlum musun, değil misin?

PETER: Senin bunu benden çok daha iyi bilmen gerekir. Aslında bütün babalar bu konuda kuruntuya kapılırlar

ya.

STEPAN: Susacak mısın sen?

PETER: Yo ama, bırak şimdi zırlamayı. Her şeye yüzünü büzüp inleyen, ama işini bilir bir nine gibisin. Aslında, bütün Rusya inliyor. Ama talihi var, biz yardım edeceğiz.

STEPAN: Siz kim?

PETER: Biz, normal insanlar. Dünyayı yenileştireceğiz. Kurtarıcı kişiler bizleriz.

STEPAN: Hiç olur mu öyle şey? Şu halinle, insanların karşısına "Ben İsa'yım" diye nasıl çıkarsın sen! Bir bak sana kendine.

PETER: Bağırma! Her şeyi yıkıp taş üstünde taş bırakmayacağız. Her işe yeniden başlayacağız. Bundan böyle eşitlik olacak. Hep sen kendin öğütlerdin bunu, öyle değil mi? Al işte, senin olacak, ama bahse girerim, tanıyamayacaksın onu.

STEPAN: Yo, sana benzerse tanırım. Hayır, bu söylediğin şeylerde gözümüz yoktu bizim. Hiçbir şey anlamıyorum artık. Anlama denen şey kalmadı bende.

PETER: Suç senin hasta, yaşlanmış sinirlerinde. Siz konuşup duruyordunuz, bizse eyleme geçiyoruz. Ne diye kalkmış dert yanıyorsun kendinden, içi geçmiş boş kafa?

STEPAN: Nasıl duygusuz olabilirsin bu kadar?

PETER: Senin öğrettiklerini izledim hep: İnsan haksızlıklara karşı sert çıkmalı, kendi haklarına inanmış olarak geleceğe doğru yürümeli! Tıpkı İncil'deki gibi, dişe diş.

STEPAN: İncil'de yazmaz o, uğursuz herif.

PETER: Şeytan görsün yüzünü o kitabın, açık bakmadım bile, hiçbir kitabı açıp okumadım. Niye okuyayım ki? Önemli olan ilerleme.

STEPAN: Değil işte, kaçık herif! Shakespeare ve Hugo ilerlemeyi önlemez: Tam tersi, inan tam tersi.

PETER: Heyecanlanma! Victor Hugo denen o adam öküzden başka bir şey değil. Shakespeare'e gelince, köylülerin ona tarlada gereksinimleri yok. Onlara gereken şey çizme. O da her şey yakıp yıkıldıktan sonra kendilerine verilecek zaten.

STEPAN (*Eğlentili olmaya çalışır.*): Ne zaman olacakmış bu?

PETER: Mayısta. Haziranda tümü ayakkabı üretiyor olacak. (STEPAN, *yenilgiyi kabul etmiş, iskemleye çöker.*) Düşüncelerin gerçekleşecek, moruk!

STEPAN: Benim düşüncelerim değil bunlar. Her şeyi yıkmak, taş üstünde taş bırakmamak istiyorsun sen. Oysa ben herkes birbirini sevsin istiyorum.

PETER: Sevgiye gerek yok. Bilim var.

STEPAN: Bu çok can sıkıcı bir şey olur ama.

PETER: Can sıkıntısı neymiş? Aristokratlar içindir can sıkıntısı. Birbiriyle eşit olan insanlar sıkılmazlar, eğlenmezler de. Hepsi aynı kapıya çıkar. Adalet, onun üzerinde de bilim olunca, ne sevgi kalır artık, ne de can sıkıntısı. Onların hepsi unutulup gidecek.

STEPAN: Asla, hiç kimse kendi sevgisi unutulsun istemez.

PETER: Boş sözler yine. Düşünsene moruk, sen kendin unuttun, tam üç kere evlendin.

STEPAN: İki kere, hem uzun bir bekleyişten sonra.

PETER: Uzun ya da kısa, insan unuttur. Onun için bir an önce unutmak en iyisi. Hem ne istediğini de bilmiyorsun, sinirime dokunuyor bu. Ben ne istediğimi biliyorum oysa. Ne kadar kafa varsa yarısını keseceksin, geri kalanı da, bırak kafayı çeksin.

STEPAN: Kafa kesmek, akıl fikir sahibi olmaktan kolay çünkü.

PETER: Ne düşüncesi? Düşünce müşünce boş söz. Adaletin yerini bulması için boş sözleri kaldırmak gerekir. Boş sözler, sizin gibiler için, sizin gibi eski kafalılar için. Neyi seçtiğini bileceksin. Tanrıya inamyorsan, boş söz-

ler etmek zorundasın. Ama inanmıyorsan ve her şeyin yerle bir edilmesi gerektiği sonucuna da varamıyorsan, yine boş sözler ediyorsun demektir. Hepimizin durumu bu işte. Bu yüzden, boş sözler etmekten alamıyorsunuz kendinizi. Bense, eyleme geçilsin diyorum. Ben her şeyi yıkacağım, başkaları yapacak. Reform denen şey olmayacak, daha iyiye doğru gitmek de yok. Ne kadar çok reform yapılır, işler düzene kournsa, her şey o kadar kötü olur. Ne kadar çabuk yıkmaya başlarsan, o kadar iyi. Önce yık, sonrası bizi ilgilendirmez artık. Geri kalanı boş söz, boş söz, boş söz.

STEPAN (*Hepten şaşımış, dışarı fırlar.*): Aklını kaçırmış, aklını kaçırmış...

(PETER VERHOVENSKİ *tükenmek bilmemecesine gülmeye başlar.*)

(*Karanlık.*)

ANLATICI: İşte böyle. Size iki şeyi haber vermeyi unuttum. Birincisi, Lebyatkin'ler, Stavrogin'in uzun süren yokluğu sırasında, kendi oturdukları evden gizemli bir biçimde taşındılar; kentin dışında, küçük bir yerde oturuyorlar şimdi. İkincisi, mahkûm olmuş bir katil, cezaevinden kaçtı. Bu yüzden de zenginler gece sokağa çıkamaz oldu.

(*Sokak.*)

(STAVROGİN, *sokak ortasında gitmektedir; FEDKA'nın kendisini izlediğinin farkında değildir.*)

ALTINCI SAHNE

(*Epiphani Sokağı, FİLİPPOV'un evinin bir salonu. KİRİLLOV mobilyalardan birinin altına yuvarlanmış olan bir topu yerden kaldırmak üzere çömelmiştir. O anda STAVROGİN içeri girer. KİRİLLOV, STAVROGİN'in bakışıyla, elinde top ayağa kalkar.*)

STAVROGİN: Top mu oynuyorsunuz?

KİRİLLOV: Hamburg'dayken almıştım. Fırlatma, sonra da yakalama hareketleri sırtı güçlendiriyor. Ayrıca, pansiyoncunun çocuğuyla da birlikte oynuyoruz.

STAVROGİN: Seviyor musunuz çocukları?

KİRİLLOV: Evet.

STAVROGİN: Niçin?

KİRİLLOV: Yaşamı severim. Bir fincan çay?

STAVROGİN: Peki.

KİRİLLOV: Oturun. Nedir benden istediğiniz?

STAVROGİN: Bir hizmet. Okuyun şu mektubu. Bir zamanlar kulağınızı ısırılmışım Gaganov'un, oğlu şimdi bana meydan okuyor. (KİRİLLOV mektubu okur, sonra masanın üzerine bırakır, STAVROGİN'e bakar.) Evet, bana yalnızca sövmek için, bu gibi mektuplar gönderiyor. Önce hastalığımı öne sürdüm; yaptıklarımı daha önce kafamdan geçirmediğimi, babasına yaptığım hareketten hâlâ acı duyuyorsa, kendisinden istediği biçimde özür dilemeye hazır olduğumu söyledim. Ama, bütün bunlar kendisini yatıştıracak yerde, büsbütün sinirlendirmiş. Benimle ilgili olarak başkalarına neler söylediklerini biliyorum. Bugün de bu mektubu getirdiler. Mektubun sonunda benden nasıl söz ediyor, gö-

zünüze çarptı mı?

KİRİLLOV: Evet, tokatlanacak yüz diye.

STAVROĞİN: Doğru, tokatlanacak yüz. Bu durumda, istemesem de kendisiyle düello etmem gerekiyor. Sizden benim tanığım olmanızı istiyorum.

KİRİLLOV: Anlaştık. Ne söyleyeyim kendisine?

STAVROĞİN: Önce babasına karşı yapmış olduğum hareketlerden dolayı kendisinden özür dilediğimi söyleyin yeniden. Ayrıca, bu kadar kaba sözlerle bana bu tür bir mektup daha yazmaması koşuluyla bu sözlerini unutmaya hazır olduğumu da söyleyin.

KİRİLLOV: Kabul etmeyecektir. Biliyorsunuz, amacı düello edip sizi öldürmek.

STAVROĞİN: Biliyorum.

KİRİLLOV: Peki. Düello için koşullarınız nedir?

STAVROĞİN: Yarın her şey bitsin istiyorum. Sabah dokuzda kendisine gidersiniz. Sonra, saat ikide düello edebiliriz. Silâhlarımız tabanca olacak. On adım yürünecek. Her birimizin üç kurşun atma hakkı olacak, hepsi bu.

KİRİLLOV: On adım çok az değil mi?

STAVROĞİN: İsterseniz on iki olsun, daha çok olmasın. Sizin tabancanız var mı?

KİRİLLOV: Evet, bakmak istiyor musunuz?

STAVROĞİN: Tabii.

(KİRİLLOV bir bavulun önüne çöker, STAVROĞİN'e vermek üzere ortaya bir kutu çıkarır.)

KİRİLLOV: Amerika'dan aldığım tabancam da var.

(Gösterir.)

STAVROĞİN: Ne çok silâhınız var, hepsi de çok güzel.

KİRİLLOV: Biricik zenginliğim.

(STAVROĞİN, KİRİLLOV'a, sonra kutuya bakar, kutunun kapağını kapatır.)

STAVROĞİN (Çekingen bir dille): O düşünce hâlâ kafanızda mı?

KİRİLLOV (*Öfkelenmeden ve zorlanmadan*): Evet.

STAVROĞİN: İntihar, diyorum.

KİRİLLOV: Anlamıştım. Evet, düşüncem o hâlâ.

(*Sessizlik.*)

STAVROĞİN: Ne zaman?

KİRİLLOV: Yakında.

STAVROĞİN: Mutlu görünüyorsunuz.

KİRİLLOV: Mutluyum.

STAVROĞİN: Anlıyorum. Arasına ben de düşündüm bunu.

Bir kimsenin bir suç işlemiş olduğunu düşünün, ya da hiç duyulmadık, hem korkakça, hem de yerin dibine girilecek bir iş yapmış olduğunu. Kafaya bir kurşun, tamam, her şey biter. Yerin dibine girmenin bir anlamı kalmaz artık.

KİRİLLOV: Mutlu olmamın nedeni bu değil.

STAVROĞİN: Ya ne?

KİRİLLOV: Bir ağacın yaprağım incelediniz mi hiç?

STAVROĞİN: Evet.

KİRİLLOV: Yeşilliği, parlaklığı, bütün damarlarıyla güneşin altında nasıl durur, güzeldir, değil mi? İşte, her şeyi doğruluyor bir yaprak; varolmayı, ölümü, doğumu, her eylemi, her şey iyidir.

STAVROĞİN: Hatta... (*Duralar.*)

KİRİLLOV: Evet?

STAVROĞİN: Çocuğun birine bir kötülük yapılırsa, sözgelisi, küçük bir kızı kirletseler, o da mı iyi?

KİRİLLOV (*Onu sessizce süzer.*): Siz böyle bir şey yaptınız mı? (*STAVROĞİN susar, başını garip bir biçimde sallar.*) İnsan böyle bir kötü iş de yapsa iyidir. Birisi kalkıp da o kızı kirleten adamın kafasını kıracak olsa ya da vazgeçip bağışlasa, o bile, tümü bunların iyi. Bunun farkına vardığımız zaman hepimiz mutlu olacağız.

STAVROĞİN: Mutlu olduğunuzun ne zaman farkına vardınız?

KİRİLLOV: Geçtiğimiz çarşamba. Geceyarısı, saat 2.35'te.

(STAVROGİN *birden ayağa kalkar.*)

STAVROGİN: Siz mi yaktınız ikonun önündeki o kandili?

KİRİLLOV: Evet, ben yaktım.

STAVROGİN: Dua mı ediyorsunuz?

KİRİLLOV: Hep. Görüyor musunuz şu örümceği? Gözetleyip duruyorum onu, tırmandığını gördükçe mutluyum. Kendime göre bir dua biçimi bu.

STAVROGİN: Öbür dünyaya inanıyor musunuz?

KİRİLLOV: Öbür dünyadaki sonsuz yaşama değil, bu dünyadaki sonsuz yaşama inanıyorum.

STAVROGİN: Buradakine mi?

KİRİLLOV: Evet, kimi zaman öylesine bir coşkunluk halidir ki bu, beş saniyeden çok sürecek olsa, ölür insan.

STAVROGİN (*Şaşkın şaşkın bakar.*): Bir de Tanrıya inanmadığınızı öne sürersiniz.

KİRİLLOV (*Kendini zorlamadan*): Stavrogin, rica ederim, alay etmeyin. Benim için neler yapmış olduğunuzu, yaşamımda ne gibi bir rol oynadığınızı anımsayın.

STAVROGİN: Geç oldu. Yarın tam zamanında Gaganov'da olun. Unutmayın, dokuzda.

KİRİLLOV: Hep tam zamanındayım ben. Ne zaman istersem uyanabilirim. Yattığım zaman, "saat yedide," diyorum kendi kendime, yedide uyanıyorum.

STAVROGİN: Son derece değerli bir özellik.

KİRİLLOV: Evet.

STAVROGİN: Yatın şimdi. Ama, daha önce Şatov'a kendisiyle konuşmak istediğimi söyleyin.

KİRİLLOV: Bir dakika. (*Bir köşeden bir baston çıkarır, arkadaki duvara vurur.*) Böyle yapınca gelir hemen. Siz uyumak istemiyor musunuz? Yarın düello edeceksiniz.

STAVROGİN: Yorgun olsam bile ellerim titremez.

KİRİLLOV: Son derece değerli bir özellik. İyi geceler.

(ŞATOV, *ara kapının önünde durur*, KİRİLLOV *ona*

gülmüşer, yan kapıdan çıkar. ŞATOV, STAVROGİN'e bakar, yavaşça içeri girer.)

ŞATOV: Nasıl üzdünüz beni! Daha önce niçin gelmediniz?

STAVROGİN: Geleceğime inanıyor muydunuz o kadar?

ŞATOV: Beni zor durumda bırakacağınızı düşünemezdim.

Sizsiz hiçbir şeyim ben. Yaşamımda oynamış olduğunuz rolü düşünün bir!

STAVROGİN: Ne diye tokatladınız beni o halde? (ŞATOV susar.) Karınızla aramda bir ilişki geçtiği için mi?

ŞATOV: Hayır.

STAVROGİN: Kızkardeşiniz ile benim için söz ediliyor diye mi?

ŞATOV: Sanmıyorum.

STAVROGİN: İyi. Hiç olmazsa azıcık anlamı var bu sözlerin. Yarın akşam nerde olacağını bilmiyorum. Sizi uyarmak ve bir hizmette bulunmanız için gelmiştim. Uyarı şöyle: öldürülme tehlikesi ile karşı karşıyasınız.

ŞATOV: Öldürülme mi?

STAVROGİN: Peter Verhovenski ile grubu tarafından.

ŞATOV: Biliyordum bunu. Pekiyi, siz nereden öğrendiniz bunu?

STAVROGİN: Sizin gibi, ben de onlardanım.

ŞATOV: Siz Stavrogin, siz onların grubundansınız ha, demek bu başıboşlar grubuyla yola çıktınız. Nasıl yaptınız bunu? Nikola Stavrogin'e yakışacak bir hareket mi bu?

STAVROGİN: Özür dilerim, ama beni Rus çarı gibi görme alışkanlığınızdan vazgeçin artık. Yoksa pire gibi kalırsınız onun yanında.

ŞATOV: Bırakın benimle bu tonda konuşmayı! Siz de biliyorsunuz ki onların hepsi başıboş insandır ve uşaktır, sizin işiniz yok onların arasında.

STAVROGİN: Başıboş oldukları kesin. Ama ne çıkar bundan? Aslına bakarsanız, bütün bütüne bağlı değilim onlara. Onlara yardım ettiysem, bunu isteyerek, baş-

ka yapacak daha iyi bir şeyim olmadığı için yaptım.

ŞATOV: Hiç isteyerek yapılır mı böyle şeyler?

STAVROGİN: İsteyerek evlenmek, isteyerek çocuk sahibi olmak, isteyerek cinayet işlemek, bunlar olağan şeyler. Cinayete gelince, öldürülme tehlikesiyle karşı karşıya olan sizsiniz, ben değil, hiç değilse onlar tarafından.

ŞATOV: Bu heriflerin bana söyleyecekleri hiçbir şey olamaz. İlk onlardan yanaydım. Sonra Amerika'ya gittim. Orada görüşlerim değişti. Döndüğüm zaman, onlarla hiçbir noktada anlaşamayacağımızı söylemişim kendilerine. Açık açık söyledim bunu. Bu da benim hakkım; bu benim kendi bilincim, kendi düşüncem. Kabul etmeyeceğim...

STAVROGİN: Bağırmayın!

(KİRİLLOV içeri girer, tabanca kutusunu alır, çıkar.)

STAVROGİN: Verhovenski'nin aklına, kendi tasarladığı planı sizin tehlikeye düşürdüğünüz gelirse, sizi ortadan kaldırmaktan bir an çekinmez.

ŞATOV: Gülünç. Tasarlanmış bir plan yok ki ortada.

STAVROGİN: Sanırım, aslında her şey Verhovenski'nin kafasından çıkıyor. Ötekiler ise onu uluslararası bir örgütün üyesi sanıyorlar. Bu yüzden gidiyorlar peşinden. Ama, Verhovenski'de de bu adamları inandırma yeteneği var. İnsan kendi çevresine ancak böyle adam toplayabilir. Bakarsın, günün birinde, uluslararası bir örgüt ortaya çıkabilir bu kişilerden.

ŞATOV: Cahil, budala, Rusya'nın hiçbir şeyinden anlamayan ahmaklar!

STAVROGİN: Doğru, Rusya'nın hiçbir şeyinden anladıkları yok bu adamların. Ama, sizden de pek aşağı kalıyor sayılmazlar. Ayrıca, bir ahmak da çok iyi tabanca kullanılabilir. İşte bunun için uyardımaya geldim sizi.

ŞATOV: Teşekkür ederim. Size tokat atmış olmama karşın, bana bunu yaptığınız için size teşekkür ederim.

STAVROGİN: Rica ederim, kötülüğe karşı iyilikle karşılık veririm ben. (*Güler.*) Buna sevinmeniz gerekir, sevgili dindar adam; daha doğrusu, Tanrıya inansaydınız öyle olacaktınız. Ama, (*Ayağa kalkar.*) tavşan yok.

ŞATOV: Ne tavşanı?

STAVROGİN: Evet, tavşan yahnisi yapmak için ortada bir tavşan olması gerekir. Tanrıya inanmak için de bir Tanrı. (*Yine güler, ama donukça.*)

ŞATOV (*Hırslanır.*): Kötülemeyin! Gülmeyin! Bu tonda da konuşmayın, insan gibi konuşun. Hiç olmadı yaşamınızda bir kez! Bu konuda bana Amerika yolculuğuna çıkmadan önce söylediklerinizi hatırlasanıza.

STAVROGİN: Hiçbir şey hatırlamıyorum ben.

ŞATOV: Ben söyleyeyim. Birinin size gerçeği söylemesi gerekiyor zaten, bir dayak atıp size kim olduğunuzu hatırlatmanın tam sırası şimdi. Rus halkının yeni Tanrı adına bütün bir dünyayı kurtaracağını bana açıkladığınız ânı hatırlayın, yeter. ‘Tanrıtanımayan biri Rus değildir’ sözünüzü hatırlayın. O zamanlar ortada tavşan yok demiyordunuz.

STAVROGİN: Sanırım, aramızda böyle bir konuşma geçti, hatırlıyor gibiyim.

ŞATOV: Şeytan çarpsın konuşmaları. Konuşma değildi bu. Çok yüce şeylerden söz eden bir öğretmen ile ölümler arasından sıyrılıp gelen bir öğrenci vardı karşılıklı. Öğrenci bendim, öğretmense siz.

STAVROGİN: Çok mu yüce şeylerdi gerçekten?

ŞATOV: Evet, çok yüce şeylerdi. Gerçeğin İsa’nın dışında yattığı size matematik olarak kanıtlandığı zaman, gerçeğin yanında yer almaktansa, İsa’nın yanında yer almayı yeğleyeceğinizi söylememiş miydiniz bana? Bir ulusu kendi Tanrısını aramaya iten kör gücün mantıktan daha üstün olduğunu, bilimin, evet bilimin, yalnızca onun, iyilik ile kötülüğün ne olduğunu bize gösterdiğini, insanlığa önderlik edebilmesi için Rus halkının

İsa'nın peşinden gitmesi gerektiğini söyleyen siz değil miydiniz?.. Size inandım, içimdeki tohum yeşermeye başlamıştı...

STAVROĞİN: Sizin adınıza seviniyorum.

ŞATOV: Bu tonda değil, ama bırakın bu tonda konuşmayı, yoksa... Evet, işte bütün bunları söylemişsiniz bana! Ama aynı zamanda, tam tersini de Kirillov'a söylüyordunuz, Amerika'dayken öğrendim bunu. Yalanı ve Tanrıyı tanımamayı damla damla akıtiyordunuz onun yüreğine. Beynini deliliğe doğru itiyordunuz. Bir göz attınız mı eserimize, ha, gördünüz mü ne halde?

STAVROĞİN: Kirillov az önce tam anlamıyla mutlu olduğunu söyledi bana, buna dikkatinizi çekerim.

ŞATOV: Onu sormuyorum size. Nasıl olur da ona bir şeyi, banaysa başka bir şeyi söyleyebilirsiniz?

STAVROĞİN: Bu iki seçeneğe de kendimi inandırmaya uğraşmışım boşu boşuna.

ŞATOV (*Şaşkın*): Şimdi de Tanrıyı tanımayan birisiniz. Bana öğretmiş olduğunuz şeylere inanmıyorsunuz artık.

STAVROĞİN: Ya siz?

ŞATOV: Ben Rusya'ya, onun Ortodoksluğuna, İsa'nın varlığına inanıyorum... Mesih'in Rusya'ya geleceğine inanıyorum. İnanıyorum ki...

STAVROĞİN: Tanrıya?

ŞATOV: Ben... ben Tanrıya inanacağım.

STAVROĞİN: Buyrun işte, inanmıyorsunuz ona. İnsan zeki olduktan sonra Tanrıya inanabilir mi hiç? İmkânsız bir şey bu.

ŞATOV: Yo, ona inanmadığımı söylemedim size. Ölüyüz hepimiz, ya da yarı ölü, inanma gücümüz yok. Ama, insanları ayağa kaldırmak gerekiyor, en önce de hayran olduğum sizi. Sizin zekânızı, dehanızı, bilginizi, görüşlerinizi tanıyan ilk insan benim. Dünyada her kuşaktan bir avuç üstün insan çıkar, iki ya da üç tane. Siz bunlardan birisiniz işte. Siz biricik, evet, bayrağı taşı-

yacak biricik insan sizsiniz.

STAVROGİN: Bana öyle geliyor ki, herkes elime bir bayrak verip ileriye doğru itecek. Verhovenski de bayrağı benim taşımamı istiyor. Ama o benim suç işleme konusunda olağanüstü yeteneğime hayran olduğu için istiyor bunu.

ŞATOV: Sizin bir canavar olduğunuzu da biliyorum. Hayvanca duyguları karşılamak için yapılan kaba bir şaka ile büyük bir özveri arasında hiçbir fark olmadığını söylediğinizi duymuşlar. Dahası, bir zamanlar St. Petersburg'da iğrenç, eğlence düşkünü âlemler yapan gizli bir topluluğa da karıştığınız söyleniyor. Diyorlar ki, doğrusu inanmak istemiyorum buna, çocukları kirletmek için evinize çağırıyormuşsunuz... (STAVROGİN ayağa kalkar birden.) Yanıt verin. Gerçek neyse söyleyin! Nikola Stavrogin, yüzünü tokatlamış olan Şatov'a yalan söyleyemez. Yaptınız mı? Evetse, bayrağı taşıyamazsınız siz. Ben de o zaman içinizdeki kuşku ve güçsüzlüğü anlarım.

STAVROGİN: Yeter artık bu yersiz sorular. (Ona bakar.) Ayrıca ne çıkar? Beni bayağı sorunlar ilgilendirir. Örneğin, insan yaşamaya devam mı etmeli, yoksa kendini yok etmeli mi?

ŞATOV: Kirillov gibi mi?

STAVROGİN (Yüzünden okunan bir üzüntüyle): Kirillov gibi. Ama o sonuna kadar götürecektir bunu. O bir İsa'dır.

ŞATOV: Ya siz, siz yok edebilir misiniz kendinizi?

STAVROGİN (Acıyla): Etmeliydim!.. Etmeliydim!.. Ama, korkaklıktan korkuyorum. Belki yarın yaparım bu işi, belki hiç. İşte, kendime sorduğum tek soru bu.

ŞATOV (Üzerine atılır, omzundan yakalar.): Gözünüz bunda hep! Cezalandırılmayı arıyorsunuz! Yere kapanıp toprağı öpün, gözyaşlarınızla sulayın toprağı, acınma dileyin!

STAVROGİN: Bırakın beni, Şatov. (*Onu kendisinden uzaklaştırır. Acı dolu bir yüzle*) Anımsayın, geçen gün sizi öldürebilirdim, ama ellerimi arkamda kavuşturdum. Onun için, acı çektirmeyin şimdi bana.

ŞATOV (*Hırsıyla geri çekilir.*): Ah! Niçin size inanmaya, sizi sevmeye mahkûmum ben? Nikola Stavrogin, içimden sizi çıkarıp atamam ben. Siz burdan gider gitmez, kapanıp ayak izlerinizi öpeceğim.

STAVROGİN (*Bir önceki gibi*): Çok yazık, ama size söylemeliyim. Ben sizi sevemem Şatov.

ŞATOV: Biliyorum. köksüz, inançsız bir adam olduğunuz için hiç kimseyi sevemezsiniz siz. Toprağa kök salanlar sevebilir ancak, inanabilir ve yapıcı olabilir. Ötekiler ise, yıkarlar. Siz de yıkıyorsunuz istemeden. Dahası var, yıkmak yapmaktan kolay olduğu için de, sırf yıkmak isteyen Verhovenski gibi enayilere de hayransınız. Ama, önceki yolunuza döndüreceğim ben sizi. Huzura kavuşacaksınız. Ben de bana öğretmiş olduklarınızla tekbaşına kalmayacağım artık.

STAVROGİN (*Kendine gelmiştir.*): İyi düşünceleriniz için size teşekkür ederim. Tavşanın bulunması için bana yardımcı olabilirdiniz belki, bense sizden daha alçakgönüllüce bir yardım bekliyorum.

ŞATOV: Yani?

STAVROGİN: Herhangi bir nedenle artık burada olamazsam, sizden karıma göz kulak olmanızı isteyecektim.

ŞATOV: Karınız mı? Siz evli misiniz?

STAVROGİN: Evet, Marya Timofeyevna'yla. Onun üzerindeki etkinizi biliyorum. Onu yalnızca siz...

ŞATOV: Demek onunla evlendiğiniz doğru?

STAVROGİN: Dört yıl önce St. Petersburg'da.

ŞATOV: Kendisiyle evlenmeye mi zorladılar sizi?

STAVROGİN: Zorlamak mı? Hayır.

ŞATOV: Ondan bir çocuğunuz mu oldu?

STAVROGİN: Hiç doğurmadı o. Hem nasıl doğursun? Ba-

kiredir. Kendisine göz kulak olmanızı isteyecektim sizden. (*Gitmek için döner, ŞATOV arkasından gürlerce-sine bağırır, sonra da ona doğru gider.*)

ŞATOV: Ah! Anlıyorum! Sizi tanıyorum şimdi, şimdi tanıyorum. Korkunç bir günahı bağışlatmak için evlendiniz onunla. (STAVROGİN *sabırsızca bir davranışta bulunur.*) Dinleyin, dinleyin beni. Tihon'a gidin.

STAVROGİN: Tihon da kim?

ŞATOV: Yefimyeovski Manastırına çekilmiş, eski bir papaz. Size o yardım edecektir.

STAVROGİN (*Bakar.*): Kim yardım edebilir ki bana bu dünyada? Siz bile, Şatov! Sizden başka bir dileğim yok. İyi geceler.
(*Karanlık.*)

YEDİNCİ SAHNE

(Bir yüzer köprü.)

(STAVROĞİN başka bir yana doğru gitmektedir. Şemsiyesini açmıştır. Yağmur yağmaktadır. FEDKA, köprüünün orta yerinde çıkıverir.)

FEDKA: Şemsiyenin bir köşeciğine de ben sığınabilir miyim, sayın bayım?

STAVROĞİN: Kimsin sen?

FEDKA: Ben mi? Hiç kimse. Ama, siz Bay Stavrogin'siniz, büyük bir bay!

STAVROĞİN: Mahkûm Fedka'sın sen!

FEDKA: Mahkûm değilim artık. Aslında müebbet hapis yemiştım, ama zaman uzun geldi bana. Ben de mesleği değiştirdim.

STAVROĞİN: Ne arıyorsun burada?

FEDKA: Hiç. Bir pasaporta ihtiyacım var. Rusya'da pasaportsuz adım atılmıyor. Sonra, sizin de tanıdığınız biri, Peter Verhovenski söz verdi bana pasaport bulacağına dair. Bu arada, hayırsever şahsınız bana üç ruble bağışlar umuduyla bekliyordum.

STAVROĞİN: Kim emir verdi sana beni gözetlemen için?

FEDKA: Hiç kimse, hiç kimse. Ama, söz aramızda, Peter Verhovenski, sizi başınızdaki dertten kurtarabilecek bir hizmette bulunabileceğimi söyledi. Tıpkı, nehrin karşısında oturan birileriyle görüşmeye gitmek üzere bu köprüden geçeceğinizi bana söylediği gibi. Üç akşamdır bekliyorum sizi. Görüyorsunuz ya, üç rubleyi hak ettim şimdi.

STAVROĞİN: Güzel. İyice kulak ver, sakın yanlış anlama.

Benden bir kapik bile alamazsın. Sana ihtiyacım yok, hiçbir zaman da olmayacak. Bir daha yolumun üzerinden, köprüden ya da herhangi bir yerden geçecek olursan, ağzını tıkar polise veririm seni.

FEDKA: İyi, ama benim size ihtiyacım var.

STAVROGİN: Defol, yoksa döverim.

FEDKA: Düşünün, sayın bayım, zavallı, muhtaç, öksüzün biriyim ben, yağmur da yağıyor.

STAVROGİN: Bak, ant veriyorum, bir daha rastlarsam sana, kısıvrak bağlarım.

FEDKA: Yine de bekleyeceğim sizi. Belli olmaz!

(FEDKA yok olur. STAVROGİN, arkasından bakar, sonra yoluna koyulur.)

SEKİZİNCİ SAHNE

(LEBYATKİN'lerde.)

(STAVROGİN, odadan içeri girmiştir. LEBYATKİN şemsiyesini alır.)

LEBYATKİN: Amma da kötü hava. Oo, ıslanmışsınız. (Koltuğu uzatır.) Buyrun, buyrun. (Doğrulur.) Oo, odaya bakıyorsunuz. Görüyorsunuz ya, bir papaz gibi yaşıyorum. Tıpkı eski bir şövalyenin dua ederken yakardığı gibi tokgözlülük, yalnızlık ve yoksulluk.

STAVROGİN: Siz eski bir şövalyenin bu tür dualar mı ettiğini sanıyorsunuz?

LEBYATKİN: Bilmem, belki de yanılıyorumdur.

STAVROGİN: Kesinlikle yanılıyorsunuz. İçmediniz ya?

LEBYATKİN: Eh.

STAVROGİN: Kendinizi içkiye kaptırmamanızı söylemiştim size.

LEBYATKİN: Evet. Garip bir istek işte.

STAVROGİN: Uyuyor mu?

LEBYATKİN: Yoo, hayır! Fal açıyor. Sizi bekliyor. Geldiğinizi fark eder etmez üstünü başını düzeltti.

STAVROGİN: Onu sonra görürüm, önce sizinle konuşacağım şeyler var.

LEBYATKİN: Öyle olsun bakalım. Yanılıp da beni merak eden pek olmaz. Daha önce de olduğu gibi, şartsız şurtsuz konuşalım karşılıklı. Ah, hayatımda büyük bir rol oynadınız siz. Şimdiyse öyle kaba davranıyorsunuz ki bana.

STAVROGİN: Dört yılda bir parçacık olsun değişmediğinizi görüyorum, Yüzbaşı Lebyatkin. (Onu sessizce süzer.)

Demek, insan ömrünün ikinci yarısının birinci yarısındaki alışkanlıklarla sınırlı olduğunu söyleyenler haklıymış.

LEBYATKİN: Ah, ne tatlı sözler bunlar. O bir zamanlar konuşmaya başlardı ve hayatın sırrı çözülür giderdi. Ama şimdi tam tersi, tam tersi, bir yılan gibi deri değiştiriyorum. Ayrıca, vasiyetimi de yazdım.

STAVROGİN: Tuhaf doğrusu, neyi kime bırakacaksınız?

LEBYATKİN: İskeletimi öğrencilere bırakacağım.

STAVROGİN: Yaşyorken bunun karşılığını mı alacağınızı sanıyorsunuz?

LEBYATKİN: Niye olmasın? Amerikalı bir adamın hayatını okudum gazetelerde. O koca servetini bilim kurumlarına, iskeletini şehir akademisine, derisini de gece gündüz üzerinde Amerikan milli marşı çalınması için davul yapılınsın diye bırakmış. Ama, bizler Amerikalıların, onların o daldan budaktan sakınmayan düşüncelerinin yanında cücelerden farksızız. Ben isteseydim böyle bir şey yapmayı? Beni sosyalist olmakla suçlayıp derime el koyarlardı. Bu yüzden, ben de öğrencilere bırakınayı uygun gördüm. İskeletimi de bırakacağım, ama bir şartla, kafatasının üzerine 'pişman olmuş bir özgür düşünür' diye yazılacak.

STAVROGİN: Demek ölüm tehlikesi içinde bulunduğunuzu biliyorsunuz?

LEBYATKİN (*Atılır.*): Ben mi? Yoo! Bu da ne demek? Al işte sana bir şaka!

STAVROGİN: Verhovenski'ye bağlı olduğunuz sıralarda, onun grubunu ele vermek için valiye mektup yazmadınız mı?

LEBYATKİN: Onun grubundan değilim ben. Kendimi bir açıklama yapmaya hazır olduğumu hissettim, yalnızca hoş gideyim diye. Mektupta bu gibi şeyler yazdım valiye. Ama Verhovenski, sandıysa... Ah! St. Petersburg'a gitmek istiyorum. Bu yüzden özlemle bekliyor-

dum sizi, sevgili gönül alıcı insanım benim. Oraya gitmek için para gerekiyor.

STAVROGİN: Hiçbir şey koparamazsınız benden. Çok verdim daha önce.

LEBYATKİN: Doğru. Ama, rezaleti de ben üzerime aldım.

STAVROGİN: Kızkardeşiniz karımsa eğer, bunda rezalet olacak ne var?

LEBYATKİN: Ama evlilik gizli tutuluyor. İnsana acı veren bir giz bu. Bana para veriyorsunuz, iyi güzel, tabii; ama, "Bu parayı niçin alıyorsunuz?" diye soruyorlar adama. Ben sözüme bağlıyım, yanıt vermiyorum hiç. Ama böylelikle, kızkardeşimin de onuru lekeleniyor.

STAVROGİN: Ben de sizin bu çok soylu ailenize yüklenen ayıbı düzelteceğimi söylemek için buraya geldim. Evliliğimizi yarın ilan edeceğim. Hakarete uğramış olan aile onurunuz sorunu da böylece kapanmış olur. Pek tabii, size para verme zorunluluğu da böylece ortadan kalkar.

LEBYATKİN (*Sarsılır.*): Ama bu imkânsız bir şey! Evliliği ilan edemezsiniz. Kızkardeşim yarı delinin biri.

STAVROGİN: Ben gereken hazırlıkları yapacağım.

LEBYATKİN: Anneniz ne der buna? Bir kere, karınızı eve almanız gerekiyor.

STAVROGİN: Bu sizi ilgilendirmez.

LEBYATKİN: Ya ben ne olacağım sonra? Beni eski püskü bir ayakkabı gibi fırlatıp atıyorsunuz.

STAVROGİN: Evet, fırlatıp atıyorum, tıpkı eski püskü bir ayakkabı gibi. Şimdi Marya Timofeyevna'yı çağırın bana. (*LEBYATKİN dışarı çıkar, MARYA'yla dönerler. MARYA odanın ortasında, ayakta bekler.*) Siz lütfen dışarı çıkın. Yoo, yan odaya değil. Oradan dinlersiniz yoksa. Dışarı!

LEBYATKİN: Yağmur yağıyor ama.

STAVROGİN: Şemsiyemi alın.

LEBYATKİN (*Şaşkınlıkla*): Sizin şemsiyenizi mi? Gerçek-

ten mi? Bu şerefe lâayık mıyım ben?

STAVROGİN: Bir şemsiyeye herkes lâayıktır.

LEBYATKİN: Tabii, tabii, pek tabii, insan haklarıyla ilgili bir şey bu. (*Çıkar.*)

MARYA: Elinizi öpebilir miyim?

STAVROGİN: Hayır, şimdi olmaz.

MARYA: Peki. Hiç değilse ışığa oturun da sizi göreyim.

(STAVROGİN koltuğa gider, koltukla birlikte MARYA'nın yanına gelir. MARYA geri çekilir, kendini korumak için kolunu havaya kaldırır; yüzü korku içindedir. STAVROGİN kalakalır.)

STAVROGİN: Sizi korkuttum galiba, özür dilerim.

MARYA: Yok bir şey, yanılmışım.

(STAVROGİN ışığa oturur; MARYA bir çığlık atar.)

STAVROGİN (*Sabırsızlık belirtisiyle*) Ne oluyor?

MARYA: Hiç. Sizi birdenbire tanıyamadım yine. Bana başka biriymişsiniz gibi geldi. Ne var elinizde?

STAVROGİN: Hangi elimde?

MARYA: Sağdakinde. Bir bıçak!

STAVROGİN: Elim boş, bakın.

MARYA: Evet, evet, bu gece rüyamda gördüm. Prensime benziyordu, ama o değildi. Elinde bıçak, bana doğru geldi. Ah! (*Çığlık atar.*) Rüyama giren katil siz misiniz yoksa, nerede benim prensim?

STAVROGİN: Düş filan görmüyorsunuz. Sakinleşin.

MARYA: Benim prensimseniz, niçin kucaklamıyorsunuz beni? Ashnda beni hiç kucaklamadı o. Ama kibardı çok. Sizdense kibarlık akmıyor. "Güvercinim," derdi o bana. Bir de yüzük hediye etmişti. "Akşamları buna barksan, rüyana girerim," demişti.

STAVROGİN: Hani, nerede o yüzük?

MARYA: Ağabeyim içki parasına verdi. Ben de geceleri yalnızım şimdi. Her gece... (*Ağlar.*)

STAVROGİN: Ağlamayın, Marya Timofeyevna, artık birlikte yaşayacağız.

MARYA (*Sınayıcı bir gözle ona baktıktan sonra*): Evet, sesiniz yumuşak şimdi. Biliyorum, niçin birlikte yaşayacağımızı söylediğinizi. Geçenlerde, kaleskada giderken evliliğimizin açıklanacağını söylemişsiniz bana. Ama ben ondan bile korkmuştum.

STAVROGİN: Niçin?

MARYA: Bir ev nasıl döner, bunu anlayamayacağım hiçbir zaman. Size de hiç yakışmıyorum. Evde hizmetçileriniz var, biliyorum. Ama, aile ilişkilerinizin ne olduğunu gördüm, hiç yakışık almıyorum.

STAVROGİN: Sizi incittiler mi yoksa?

MARYA: İncitmek mi? Asla. Hepinize orada ayrı ayrı baktım. Çevrenizde tartışıyor, birbirinize kıızıyordunuz. Bir arada olduğunuz zamanlar bile içinizden gelerek gülmesini bilmiyorsunuz. Bir yanda bu kadar zenginlik, öte yanda bu kadar az keyif, korkunç bir şey. Yo, kimse incitmedi, ama üzüldüm. Benden utanıyorsunuz gibi geldi bana. Evet, utanıyordunuz kendinizden. Her sabah biraz daha uzaklaşmaya başladımız benden, yüzünüz değişti. O benim prensim gitti artık. Yumuşak sözler kalmadı; sabırsızlık, kızgınlık, bıçak... (*Titreyerek ayağa kalkar.*)

STAVROGİN (*Birden kendini kaybeder.*): Yeter! Delisiniz siz, deli!

MARYA (*Yalvarır.*): Prens! Lütfen dışarıya çıkın, sonra yine içeri girin.

STAVROGİN (*Sarsılmış bir durumda, sabırsızlıkla*): İçeri mi gireyim? İçeri girmek de ne için?

MARYA: Kim olduğunuzu öğrenmek için. Onun gelişini beş yıl bekledim. Nasıl içeriye gireceğini kafamda kurdum hep. Haydi çıkın, uzun bir yolculuk sonrasıymış gibi içeri girin, belki ancak o zaman sizi yeniden tanıyabilirim.

STAVROGİN: Susun da dinleyin beni şimdi. Tüm dikkatinizi verin. Yarın, eğer hayatta olursam, evli olduğumu-

zu açıklayacağım. Bizim evde oturmayacağız. İsviçre'ye, dağa gideceğiz. Bütün ömrümüz boğucu, ıssız yerde geçecek. Böyle tasarladım her şeyi.

MARYA: Evet, evet, ölmek istiyorsun sen, kendini şimdiden diri diri gömüyorsun. Ama, yaşamak isteyecek olursan bir daha, benden kurtulmak isteyeceksin o zaman, hem de ne pahasına olursa olsun!

STAVROGİN: Hayır. Oradan da, sizden de ayrılmayacağım hiç. Hem, niçin sen diyorsun bana?

MARYA: Seni şimdi tanıdığım için, artık benim prensim olmadığın için. Utanmazdı o benden. Ağların içine saklamazdı beni. Herkeslere gösterirdi. Evet, hatta o gün bakışlarıyla beni yiyen genç kıza bile. Hayır, prensime çok benziyorsun, ama bitti, yalanını yakaladım senin.

STAVROGİN: Beni dinleyecek misiniz siz? Bırakın deliliği.

MARYA: Bana deli olduğumu hiç söylememişti o. Bir prensi o, bir kartal. İsterse Tanrının ayaklarına kapanır, isterse kapanmazdı. Şatov tokatladı seni. Sen de uşağın birisin.

STAVROGİN (*Onu kolundan yakalar.*): Bakın bana, kim olduğumu biliyorsunuz. Ben sizin kocanızım.

MARYA: Yalancı, bırak beni! Senin bıçağından korkmuyorum. Herkesin önünde korurdu beni o. Sense, canını sıktığım için, ölmemi istiyorsun.

STAVROGİN: Neler söylüyorsun sen, uğursuz kadın! Neler söylüyorsun!

(MARYA'yı iter. Kapıya doğru giderken MARYA atılır, onun arkasından bağırarak koşar; ama, karşısına LEBYATKİN çıkarır, kendisini tutar.)

MARYA: Katil! Lânetlenmiş adam! Katil!

(*Karanlık.*)

DOKUZUNCU SAHNE

(Köprü. STAVROGİN hızlı adımlarla yürümektedir. Kendi kendine mırıldanır. Köprüniin yanına geldiği sırada FEDKA ortaya çıkar. STAVROGİN dönüverir birden, FEDKA'nın yakasından yakalar, kolayca yere yıkar, yüzünü yere sürter; sonra serbest bırakır. FEDKA ayağa fırlar, elinde parlayan bir hançer vardır.)

STAVROGİN: At o bıçağı!

(FEDKA hançeri yok eder. STAVROGİN arkasını dönüp yürür. FEDKA izler. Epey giderler. Artık köprüde değil, uzun, bomboş bir sokaktadırlar.)

STAVROGİN: O kadar kızmışım ki kırabilirdim boynunu.

FEDKA: Güçlüsünüz, sayın bayım. Ruh güçsüz, ama beden güçlü. Günahlarınız büyük olmalı.

STAVROGİN (Güler.): Şimdi de vaaz mı veriyorsun? Bir kiliseyi soyduğunu duydum geçen hafta.

FEDKA: Aslında dua etmek için gitmişim. Sonra düşündüm, "Eğer Tanrı, bana azıcık yardım edecek kadar iyiye," dedim, beni buraya o ilâhi merhamet getirdi, benim de bundan yararlanmam gerekir.

STAVROGİN: Bekçiyi de öldürmüşsün.

FEDKA: Şöyle oldu, kiliseyi birlikte soyduk. Sabahleyin nehri geçerken kimin en ağır torbayı taşıması gerektiğini tartıştık. İşte, o anda günah işledim.

STAVROGİN: Mükemmel. Haydi koş, adam öldürmeye, çalmaya devam et!

FEDKA: Küçük Verhovenski de böyle söylüyor. İşime de gelir hani. Fırsatlar hiç eksik olmaz. Örneğin, bu akşam evine gittiğiniz Yüzbaşı Lebyatkin...

STAVROGİN: Eee?

FEDKA: Bana yine vuracak değilsiniz herhalde. Sarhoş adam, kapısını açık bırakıyor her gece, demek istediğim, o derece sarhoş. Oradan geçen serserinin biri, içeri dalıp öldürebilir hepsini, ağabeyi de, kızkardeşi de.

STAVROGİN: Yoksa, içeri mi girdin?

FEDKA: Evet.

STAVROGİN: Pekiyi, niye öldürmedin hepsini?

FEDKA: Küçük bir hesap yaptım.

STAVROGİN: Ne hesabı?

FEDKA: Çalsam çalsam, yüz elli ruble çalabilirdim ancak, demek istediğim, ikisini de öldürdükten sonra. Oysa, küçük Verhovenski'ye bakacak olursanız, sizden bin beş yüz ruble alabilirmişim aynı iş için. O halde... (STAVROGİN onu süzer.) Bir ağabey, bir baba gibi konuşuyorum sizinle. Hiç kimse öğrenemeyecek bunu, hatta genç Verhovenski bile. Ama, ya bana bu işi yap demeyin, ya da bana küçük bir avans vermek istediğinizi bileyim. (STAVROGİN onu hâlâ süzmektedir, gülmeye başlar.) Pekiyi, sizden bir keresinde dilendiğim üç rubleyi de mi vermek istemiyorsunuz? (STAVROGİN daha çok gülerken, ortaya para kesesini çıkarır, paraları havaya teker teker serpiştirir. Sahne karanlığa gömülürken FEDKA, "Oo, oo!" diye haykırarak, paraların peşinden koşar.)

ANLATICI: Öldüren ya da öldürmek isteyen ya da birisini öldürtmek isteyen bir insanda ölme özleni vardır genellikle. Ölümle kol koladır. Belki Stavrogin'in gülüşü de bunu anlatıyordu. Ama, Fedka'nın bunu anlayıp anlamadığı kesinlikle belli değil.

ONUNCU SAHNE

(*Birikova Ormanı. Nemli bir hava. Yer ıslak. Rüzgâr eser. Yapraksız ağaçlar. İki parmaklık. Birinin önünde, pardösüsü ve beyaz kalpağıyla STAVROGİN; ötekinin önünde, iriyan, sarışın, tıknaz GAGANOV; ortada, GAGANOV'un tanığı MAVRİKİ NİKOLAYEVIÇ ile STAVROGİN'in tanığı, KİRİLLOV; rahiplerin ellerinde silâhlar.*)

KİRİLLOV: Şimdi size barışmanızı söylüyorum son kez. Yalnızca tanıklık görevimi yapmak için biçime bağlı konuşuyorum.

MAVRİKİ: Bay Kirillov'un söylediklerine ben de katılıyorum. Düello yerinde barışılmayacağı bir önyargı yalnızca. Belki Fransızlar için iyi ama... Bay Stavrogin özür dilemeye hazır olduktan sonra, bu düellonun yapılması yersiz çok.

STAVROGİN: Özür dilemeye hazır olduğumu bir kez daha yineliyorum.

GAGANOV: Çok can sıkıcı bir şey bu! Başlamayın yine. (MAVRİKİ NİKOLAYEVIÇ'e döner.) Siz benim düşmanım değil de tanığımsanız eğer, deyin ki bu adam... (Silâhıyla STAVROGİN'i gösterir.) söylediği şeyler bana daha çok hakaret etmekten başka şeye yaramıyor. Yaptığım hakaretler sanki kulağına gitmiyormuş gibi, görmezlikten gelmenin ayıp bir şey olmadığını göstermek istermiş gibi bir hali var. Durmadan hakaret ediyor bana. Siz de atacağım kurşunu ona rastlatmam için beni sinirlendirmekten başka bir şeye yaramıyorsunuz.

KİRİLLOV: Yeter. Vereceğim komutları yerine getirin, lüt-

fen. Yerlerinizi alın. (*Parmaklıkların arkasındaki yerlerini alırlar.*) Bir, iki, üç, haydi.

(*Rakipler birbirlerine doğru nişan alırlar. GAGANOV tetiği çeker, bekler, donmuş bir halde, STAVROGİN'e bakar, parmaklıkların arkasındaki yerinden çıkar. STAVROGİN rakibine doğru yürür, GAGANOV'un çok uzağına doğru tetiği çeker. Sonra, cebinden bir mendil çıkarıp küçük parmağını sarar.*)

KİRİLLOV: Yaralandınız mı?

STAVROGİN: Sıyırdı geçti.

KİRİLLOV: Rakibiniz yeterli görmüyorsa, düello devam edebilir.

GAGANOV: Bu adamın bile bile havaya ateş ettiğini iddia ediyorum. Bu da bir başka hakaret.

STAVROGİN: Yemin ederim, size hakaret etmek istemedim ben. Yalnızca beni ilgilendiren kimi nedenlerden dolayı havaya ateş ettim.

MAVRİKİ: Rakiplerden biri havaya ateş edeceğini önceden söylerse, düello devam edemez, bence.

STAVROGİN: Her seferinde havaya ateş edeceğimi söylemedim. İkinci kez nasıl ateş edeceğimi bilmiyorsunuz.

GAGANOV: Tekrar ediyorum, bile bile yaptı. Hakkım olduğu için de, ikinci kez ateş etmek istiyorum.

KİRİLLOV (*Sert bir sesle*): Evet, bu sizin hakkınız.

MAVRİKİ: O halde düello devam ediyor.

(*Aynı şey yinelenir. GAGANOV parmaklığa gelir, uzun uzun nişan alır. STAVROGİN ise, kolları aşağıda bekler. GAGANOV'un eli titrer.*)

KİRİLLOV: Çok uzun nişan alıyorsunuz. Ateş edin, haydi ateş edin.

(*Silâh patlar. STAVROGİN'in kalpağı düşer. KİRİLLOV, onu yerden kaldırır, STAVROGİN'e verir; birlikte incelerler.*)

MAVRİKİ: Şimdi sıra sizde, ateş edin hadi. Rakibinizi bekletmeyin.

(STAVROGİN, GAGANOV'a bakar, havaya ateş eder. GAGANOV *hırsan deli gibi koşarak uzaklaşır. MAVRİKİ de onu izler.*)

KİRİLLOV: Niye öldürmediniz? Böyle yapmakla ona daha çok hakaret etmiş oldunuz.

STAVROGİN: Ne yapmam gerekiyordu, peki?

KİRİLLOV: Ya düello etmemeli, ya da öldürmeliydiniz.

STAVROGİN: Onu öldürmek istemiyordum. Düelloya gelmeyecek olsaydım, bu kez herkesin önünde tokatlardı beni.

KİRİLLOV: Siz de tokat yemiş olurdunuz.

STAVROGİN: Bir şey anlamaz oldum bütün bu söylediklerinizden. Başkasının yapmayacağı şeyleri niçin benden bekliyor herkes? Kimsenin çekmediği şeyleri niçin ben çekeyim, kimsenin taşıyamadığı yükün altına niçin ben gireyim?

KİRİLLOV: Ama o yükleri siz kendiniz arıyorsunuz, Stavrogin.

STAVROGİN: Ah! (*Bir an susar.*) Demek anladınız.

KİRİLLOV: Evet.

STAVROGİN: O kadar belli oluyor mu?

KİRİLLOV: Evet.

(*Sessizlik. STAVROGİN kalpağını giyer, düzeltir. Yeniden soğuk görünümünü takınır. KİRİLLOV'a bakar.*)

STAVROGİN (*Alçak sesle*): İnsan yükten bıkmıyor, Kirillov, kurşunu bu aptalın bana rastlatamaması da benim kusurum değil ya.

(*Karanlık.*)

ON BİRİNCİ SAHNE

(VARVARA STAVROGİNA'larda, STAVROGİN, ortadaki divanda, boylu boyunca, kıpırdamadan uyuklamaktadır. Soluk aldığı fark edilir. Parmağının biri sargılıdır. Yüzü solgun, gergin, aynı zamanda taş gibi donuktur; kaşları da hafif çatıktır. DAŞA girer. Ona doğru koşar, durur, bakar; haç çıkarır. STAVROGİN gözlerini açar, bakışları bir noktaya takılıp kalmıştır.)

DAŞA: Yaralı mısınız?

STAVROGİN (DAŞA'ya bakar.): Hayır.

DAŞA: Kan mı döktünüz?

STAVROGİN: Hayır, kimseyi öldürmedim, gördüğünüz gibi, kimse de beni öldürmedi. Aptalca bir düelloydum. Ben havaya ateş ettim, Gaganov da rastlatamadı. Şansım yokmuş. Ama yorgunum, yalnız kalmak istiyorum.

DAŞA: Pekiyi. Benden kaçırıyorsanız, ben de sizi görmekten vazgeçerim. Sonunda sizi bulacağımı biliyorum ama.

STAVROGİN: Sonunda mı?

DAŞA: Evet. Her şey olup bittikten sonra beni çağırın, geleceğim.

STAVROGİN (DAŞA'ya bakar, iyice uyanır, rahatlar.): O kadar korkak ve aşağılık bir insanım ki, Daşa, sonunda sizi çağıracağım galiba. Siz de akıllı uslu olmanıza karşın, benim yanıma koşacaksınız. Ama önce söz verin bana. Sonuç ne olursa olsun gelecek misiniz? (DAŞA susar.) Bu arada çok kötü bir şey yapmış olsam da gelecek misiniz?

DAŞA (Onu süzer.): Karınızı mı ortadan kaldıracaksınız yok-

sa?

STAVROGİN: Yo, hayır. Ne onu, ne de bir başkasını. Böyle bir şey yapmak istemiyorum. Belki ötekini yok ederim, genç kızı... belki de böyle bir şey yapmaktan kendimi alıkoyamam. Ah, bırakın beni Daşa, niçin benimle birlikte mahvolasınız? (*Ayağa kalkar.*)

DAŞA: En sonunda sizinle yalnız kalacağımı bildiğim için o ânı bekliyorum hep, onun için dua ediyorum.

STAVROGİN: Dua mı ediyorsunuz?

DAŞA: Evet. O günden beri durmadan dua ediyorum.

STAVROGİN: Ya sizi çağırmasam? Ya vargücümle kaçarsam?

DAŞA: Hayır, olamaz. Çağıracaksınız beni.

STAVROGİN: Bir hor görme yatıyor bu sözlerinizde.

DAŞA: Hor görme değil yalnızca.

STAVROGİN (*Güler.*): Demek hor görme var. Neyse, fark etmez. Sizi kendimle birlikte mahvetmek istemiyorum.

DAŞA: Beni mahvetmeyeceksiniz. Eğer yanınıza gelemeyecek olursam, hastabakıcı olur, hastalara bakarım.

STAVROGİN: Hastabakıcı mı! Doğru! Siz aslında bir hastabakıcı gibi ilgileniyorsunuz benimle. Belki bana da en çok gereken şey bu.

DAŞA: Evet, hastasınız siz.

(STAVROGİN *birden bir iskemle yakalar, çokça zorlanmadan odanın ortasına doğru savurur. DAŞA bir çığlık atar. STAVROGİN arkasını döner, oturur. Sonra, yine zorlanmadan, hiçbir şey olmamış gibi konuşur.*)

STAVROGİN: Biliyor musunuz, Daşa, gözümün önüne görüntüler gelip gidiyor. Küçük bir şeytana benzer şeyler, hele bir tanesi...

DAŞA: Daha önce de söz etmiştiniz bundan. Hastasınız siz.

STAVROGİN: Bu gece çok yakınıma geldi, yanımdan ayrılmadı hiç. Aptal, hırsız, üstelik değersiz. Evet, değer-

siz. Doğrusu kendi şeytanımın değersiz oluşuna çok kızdım.

DAŞA: Gerçekten varmış gibi konuşuyorsunuz! Ah, Tanrı korusun!

STAVROGİN: Yo, yo, şeytana inanmıyorum. Ama, şeytanlar bataklıklardan çıkıp az kalsın üstüme çullanıyorlardı bu gece. Sözgelisi, köprünün üstündeki küçük şeytan, beni evlilikten kurtarsın diye, Lebyatkin'le kızkardeşinin gırtlaklarını kesmeyi önerdi bana. Bu iş için bin beş yüz ruble gerektiğini söyledi ayrıca. Hesabını bilen bir şeytan.

DAŞA: İnaniyor musunuz bunun bir hayâl olduğuna?

STAVROGİN: Hayır, hayâl değil, kaçak mahkûm Fedka.

DAŞA: Ne yanıt verdiniz ona?

STAVROGİN: Ben mi? Hiç. Yakasından kurtulmak için kendisine üç ruble verdim, belki de daha çok. (DAŞA çığlığını tutar.) Evet, kabul ettim sanmıştır belki de. Ama o ince yüreğiniz sıkılmasın sakın. Ben emir vermedikçe, hiç kimse bir şey yapmaya kalkışamaz. Kimbilir, belki de gerçekten veririm o emri.

DAŞA (*Ellerini kilitlet.*): Tanrım, yarabbi, bu adam bana niçin acı çektiriyor böyle?

STAVROGİN: Özür dilerim, şakaydı. Ayrıca, gülmek için korkunç bir istek var içimde dün gecedan beri, hiç durmamacasına, uzun bir süre, sonsuza kadar. (*Neşesiz, aynı zamanda zorlamayla güler. DAŞA ellerini ona doğru uzatır.*) Bir tekerlek sesi duydum. Annem olmalı.

DAŞA: Tanrı şeytandan korusun bizleri. Çağırın beni, geleceğim.

STAVROGİN: Dinleyin Daşa, Fedka'yı arayıp ona emri versem, yine de gelir miydiniz? Cinayetten sonra da gelir miydiniz?

DAŞA (*Ağlar.*): Ah, Nikola, Nikola, ne olur yalnız başınıza kalmayın böyle... Tihon'a gidin, manastıra, size o yar-

dım edecektir.

STAVROGİN: Yine mi?

DAŞA: Evet, Tihon. Ben de... sonra... ben kendim, evet, geleceğim sonra, geleceğim... (Çıkar.)

STAVROGİN: Gelecek tabii, kuşkusuz... hem de koşa koşa. (Acı dolu) Ah!..

ALEKSİ (İçeri girer.): Mavriki Nikolayeviç... sizinle görüşmek istiyor.

STAVROGİN: Mavriki mi? Ne olabilir?.. (Gunurla güler.) Gelsin.

(MAVRİKİ girer, ALEKSİ çıkar. STAVROGİN'in gülüşünü gören MAVRİKİ geri dönecekmiş gibi yapar. Ama STAVROGİN yüzünü değiştirir, gerçekten şaşırmuş bir halde, elini, görmezlikten gelen MAVRİKİ'ye doğru uzatır. STAVROGİN yine güler, ancak bu kez inceliktir.)

STAVROGİN: Buyrun oturun.

(MAVRİKİ bir iskemleye oturur. STAVROGİN divanın bir köşesine ilişir, çekingen gözükürken konuğunu süzer. Öteki birden konuşmaya başlar.)

MAVRİKİ: Liza Nikolayevna'yla evlenseniz hemen.

(STAVROGİN öylece bakar. MAVRİKİ de onun gözünün içine bakmaktadır.)

STAVROGİN (Bir anlık sessizlikten sonra): Yanılmıyorsam, Liza Nikolayevna sizin nişanlısınız.

MAVRİKİ: Evet, resmen nişanlıyız.

STAVROGİN: Kavga mı ettiniz?

MAVRİKİ: Hayır, söylediğine bakılırsa beni seviyor, bana değer veriyor. Onun sözleri her şeyden üstündür benim için.

STAVROGİN: Anlıyorum.

MAVRİKİ: Ama, kilisede, papağın karşısına çıktığı zaman, siz çağırarak olsanız, başından duvağını da, beni de atar, herkesi bırakıp peşinizden gelir.

STAVROGİN: Aldamyor olmayasınız sakın?

MAVRİKİ: Hayır, sizden nefret ettiğini söylüyor, ama içinden çılgıncasına seviyor sizi. Sevdiğini söylediği benden ise bütün bütüne nefret ediyor.

STAVROĞİN: Bakıyorum, Liza Nikolayevna'yı istediğiniz gibi kullanıyorsunuz. O buna izin veriyor mu?

MAVRİKİ: Aşağılık sözler ediyorsunuz, öç alıcı sözler, zafer sözleri. Ama, alçalmak korkutmuyor beni. Hayır, bu yaptığım işe ne hakkım var, ne de onaylıyorum. Liza bu yaptıklarımı bilmiyor. Ondan habersiz geldim size; onu mutlu kılacak tek insan siz olduğunuz için, papazın karşısına benim yerime sizinle gitmesi gerektiği için geldim. Bütün bunları size söyledikten sonra zaten ne evlenebilirim artık onunla, ne de kendime katlanabilirim.

STAVROĞİN: Onunla evlenecek olsam, kendinizi mi öldüreceksiniz?

MAVRİKİ: Hayır, daha sonra... Belki hiçbir zaman...

STAVROĞİN: Beni yatıştırmak için mi söylüyorsunuz bunu?

MAVRİKİ: Sizi yatıştırmak için mi? Bir damla kan, ha az, ha çok, bunun ne önemi var sizin için?

STAVROĞİN (*Bir an duralar.*): İnanın, bu önerdiğiniz şey duygulandırdı beni. Ama, benim Liza'yla evlenecek kadar kendisini sevdiğime nerden inanıyorsunuz?

MAVRİKİ (*Yerinden fırlar.*): Nasıl? Yoksa sevmiyor musunuz onu? Bir zamanlar onunla evlenmek isteyen siz değil miydiniz?

STAVROĞİN: Bir kadına olan duygularımı o kadının kendisinden başkasına söylemem. Özür dilerim, tabiatının garipliklerinden biri. Ama, bu konuda gerçeği size söyleyebilirim. Evliyim, bu durumda da başka bir kadınla evlenemem, ya da sizin söylediğiniz biçimde, evlenmek isteyemem.

(MAVRİKİ *donmuşçasına bakar, yüzü solmuştur; kızgınlıktan masaya bir yumruk indirir.*)

MAVRİKİ: Eğer bütün bu dediklerinizden sonra Liza'yı rahatsız edecek olursanız, sopayla döve döve bir köpek gibi gebertirim sizi.

(Ayağa kalkar, dışarı çıkmak üzereyken, kapıdan girmekte olan PETER VERHOVENSKİ'yle çarpışır.)

PETER: Deli mi ne? Ne yaptınız ona?

STAVROGİN *(Güler.)*: Hiçbir şey. Aslında, sizi ilgilendirmez bu.

PETER: Kuşkusuz, nişanlısını size vermeye gelmiştir, öyle değil mi? Bunu yapmaya azıcık da ben itmiş oldum onu, bilmem anlatabiliyor muyum? O almazsa biz alırız, iyi bir parça.

STAVROGİN: Bakıyorum, onu almam için her zaman yardıma hazırsınız bana.

PETER: Üstünüzdeki yükten kurtaracaklar sizi. Hiçbir şeye de patlamayacak.

STAVROGİN: Tam tersine, bin beş yüz rubleye patlıyor... Hem siz ne diye geldiniz buraya?

PETER: Nasıl? Unuttunuz mu yoksa? Toplantımız var ya! Bir saat sonra başlayacağını hatırlatmaya gelmişim.

STAVROGİN: Doğru ya! Güzel fikir, daha uygun bir zaman seçemezsiniz, canım eğlence istiyor. Hangi rolü oynayacağım?

PETER: Merkez Komitesi üyesisiniz ve gizli gruba ait her şeyi biliyorsunuz.

STAVROGİN: Ne yapmam gerekiyor?

PETER: Sıkıntılı bir hal takının, yeter.

STAVROGİN: Merkez Komitesi diye bir şey yok ki ama.

PETER: Sizinle ben varız.

STAVROGİN: Yani siz. Grup da yok.

PETER: Bu aptalları bir grupta toplayabilmeyi, tek bir cep hede kaynaştırmayı başarabilirsem, o grup da olacak.

STAVROGİN: Bravo! Nasıl yapacaksınız bunu?

PETER: Şimdi, önce adlar, görev bölüşümü, yazmanlık, saymanlık ve başkanlık, görüyorsunuz ya, sonra da duyar-

lık! Bu adamlar için adalet bir duygu işi. Onun için, bırakın konuşsunlar, hem burada. Hiç değilse, kamuoyu korkusu onları birbirine yaklaştırır. Korkunç bir güç bu, tam beton. Gerici olarak tanınmaktan korkuyorlar genellikle. Bu durumda devrimci olmak zorundalar. Kendi başlarına düşünecekler diye, kendi görüşleri olacak diye çekiniyorlar. Onun için, ben nasıl istersem, onlar da öyle düşünecek.

STAVROGİN: Program iyi! Ama, nazlı grupları birbirine kenetleyecek daha iyi bir yol biliyorum ben. Dört beş üycyi, beşinciye öldürmek üzere perde arkasından öne sürün, döktükleri kan onları birbirlerine sımsıkı bağlayacaktır. Ben de amma aptalım! Sizin düşünceniz de bu değil mi? Şatov'u öldürtmek istiyorsunuz.

PETER: Ben mi? Nasıl olur... Peki, siz de böyle düşünmüyor musunuz?

STAVROGİN: İlginizi çekiyorsa söyleyeyim. Hayır, düşünmüyorum. Ama siz öyle düşünün yine de. İnsanları birbiriyle kaynaştırmak için duygudan ve kamuoyu korkusundan daha güçlü bir şey vardır. Namussuzluk. Namussuzluğun bir hak olduğunu açık açık söylemek, vatandaşı baştan çıkararak peşinizden sürüklemek için en iyi yoldur.

PETER: Evet, biliyorum bunu. Yaşasın namussuzluk. Herkes bize koşacak, geride kimse kalmayacak. Ah, Stavrogin, her şeyden anlıyorsunuz siz! Baş siz olmalısınız, ben de sizin yardımcınız. Atlarız bir gemiyi, kürekleri akçaağaçtan, yelkenleri ipekten; Liza Nikolayevna'yı da güverteye alırız.

STAVROGİN: Bu falcılığa uymayan iki şey var. Birincisi, sizin başınız olmayacağım...

PETER: Olacaksınız, anlatacağım şimdi...

STAVROGİN: İkincisi, o enayileri birbiriyle kaynaştırmak için Şatov'u öldürmenize yardım etmeyeceğim. (*Sesi çıktığıınca güler.*)

PETER (*Öfkeden pancar kesilir.*): Ben... Kirillov'a bildirmeliyim bunları.

(*Dışarıya fırlar; çıkar çıkmaz, STAVROGİN gülmeyi keser, sessizce ve kaygılı, divana oturur.*)

(*Karanlık.*)

(*Sokak. PETER VERHOVENSKİ, Epiphani Sokağı yolundadır.*)

ANLATICI (*VERHOVENSKİ'nin arkasından ortaya çıkar.*): Peter Verhovenski'nin gelişiyle birlikte, şehirde de bazı şeyler olmaya başladı. Niçini belli olmayan yangınlar çıktı, hırsızlıklar arttı. Odasmda, materyalist eserler önünde mum yakmayı alışkanlık haline getirmiş bir teğmen, komutanını tırmalayıp ısırıldı. En seçkin çevreden bir bayan, çocuklarına belli saatlerde dayak atmaya, her fırsatta yoksullara sövmeye başladı. Bir başkası da kocasıyla birlikte nikâhsız evlilik yaşamaya kalktı. Kendisine "olmaz," dediler. "Neden olmazmış," diye yanıt verdi, "özgür değil miyim?" Aslında kurtulmuştuk, ama nelerden?

ON İKİNCİ SAHNE

(FİLİPPOV'ların evi. KİRİLLOV, FEDKA, VERHOVENS-
Kİ salondadır. ŞATOV'un odası hafifçe aydınlıktır.)

PETER (FEDKA'ya): Bay Kirillov seni gizleyecek.

FEDKA: Habis bir tahtakurususunuz siz, ama sözünüzü din-
leyeceğim, daha önce de dinliyordum. Ancak, verdiğiniz
sözünü unutmayın.

PETER: Haydi gizlen.

FEDKA: Sözünüzü dinliyorum, bunu unutmayın.

(FEDKA yok olur.)

KİRİLLOV (Söz dokundurarak): Sizden tiksiniyor.

PETER: Sevgisini değil, söz dinlemesini istiyorum. Oturun,
sizinle konuşacaklarım var. Bizi birbirimize bağlayan
anlaşmayı anımsatmak için gelmiştim.

KİRİLLOV: Hiçbir şeye, hiçbir şeyle bağlı değilim ben.

PETER (Ayağa kalkar.): Ne! Düşüncenizi mi değiştirdiniz
yoksa?

KİRİLLOV: Düşüncemi değiştirmedim. Ama, kendi istemi-
me göre hareket ederim ben. Özgürüm.

PETER: Tamam, tamam. Öyle diyelim; özgür isteminiz, sar-
sılmaz özgür isteminiz. Bir söz şaşkına çeviriyor sizi.
Son zamanlarda gerçekten çabuk kızan biri oldunuz.

KİRİLLOV: Çabuk kızan biri değilim, sizden hoşlanmıyo-
rum. Ancak, size verdiğim sözünü tutacağım.

PETER: Aramızdaki her şey apaçık olmalı. Kendinizi öldür-
mek istiyor musunuz hâlâ?

KİRİLLOV: Evet.

PETER: Mükemmel. Kabul edin ki kimse bunu size zorlamı-
yor.

KİRİLLOV: Zırvalamayın.

PETER: Tamam, tamam, çok kötü söyledim. Kuşkusuz, hiç kimse sizi buna zorlayamaz. Sözüme devam ediyorum. Bizim gruba bağlısınız, tasarınızı da üyelere birine açıklamış bulunuyorsunuz.

KİRİLLOV: Açıklamadım. Yapacağımı söyledim, o kadar.

PETER: İyi, güzel. Hiçbir şey itiraf etmediniz, söylediniz. Mükemmel.

KİRİLLOV: Yo, hiç de mükemmel değil. Anlamsız konuşuyorsunuz. Öyle düşündüğüm için kendimi öldürmeye karar verdim ben. Siz de bunu intiharın gruba yararlı olabileceğini düşündünüz. Sizler kötü bir şey yapıp da, suçlular aranmaya başlanınca, kendimi vuracağım. Arkamda da bu işte benim suçlu olduğumu bildiren bir mektup bırakacağım. Kendimi öldürmeden önce biraz bekleyeceğimi söylemiştim, benim için hiçbir şey fark etmez çünkü.

PETER: İyi, ama siz bu mektubu benimle birlikte yazmakla, benim emrim altında olmakla görevlendirmiştiniz kendinizi. Sırf bunun için mi özgürsünüz yoksa?

KİRİLLOV: Hiçbir şeyle görevlendirmedim ben kendimi. Benim için hiçbir şey fark etmeyeceğinden öyle demiştim.

PETER: Nasıl isterseniz. Düşüncenizi değiştirmediniz ya?

KİRİLLOV: Hayır. Hemen mi?

PETER: Birkaç gün içinde.

KİRİLLOV (*Ayağa kalkar, düşünceli*): Hangi işle suçlamam gerekiyor kendimi?

PETER: Öğrenirsiniz.

KİRİLLOV: Peki, ama şunu unutmayın, Stavrogin'e karşı yapılacak bir şeyde size yardım etmem.

PETER: Tamam, tamam. (*ŞATOV ara kapıdan girer. KİRİLLOV bir köşeye oturur.*) Geldiğiniz iyi oldu.

ŞATOV: Bunu onamanıza gerek yok.

PETER: Böyle söylemekte haksızsınız. Bulduğunuz du-

rumda size yardım etmem gerekecek. Kendi iyiliğiniz için boğazım kuruyuncaya kadar konuştum.

ŞATOV: Kimseye borcum yok benim. Özgürüm.

PETER: Büsbütün değil. Birçok şey sizin güveniniz altına verilmişti. Öyle haber vermeden ayrılmaya hakkınız yok.

ŞATOV: Açık seçik yazılmış bir mektup yollamıştım size.

PETER: Bize pek açık seçikmiş gibi gelmedi. Ötekiler, kendilerini ele verebileceğinizi söylüyorlardı, savundum sizi.

ŞATOV: Bazı avukatlar vardır, meslekleri müşterilerini darağacına yollamaktır.

PETER: Her neyse. Baskı makinesi ile bütün belgeleri geri vermeniz koşuluyla sizi serbest bırakmayı kararlaştırdılar.

ŞATOV: İyi. Baskı makinesini geri vereceğim size.

PETER: Nerede?

ŞATOV: Ormanda. Birikova Geçidinde. Toprağa gömmüşüm her şeyi.

PETER (*Gülümser.*): Gömmek mi? Mükemmel, gerçekten mükemmel.

(*Kapı çalınır. Yeminliler içeri girer. LİPUTİN, VİRGİNSKİ bir yere oturur; ŞİGALEV, LYAMŞİN ve DİN ÖĞRENCİSİ birbirleriyle konuşur.*)

VİRGİNSKİ: Hah! İşte Stavrogin.

DİN ÖĞRENCİSİ: Baylar, vakit tüketmeye alışık değilim. Beni bu toplantılara çağırma anlayışlılığını gösterdiğiniz için sizlere bir soru sorabilir miyim acaba?

LİPUTİN: En sonunda.

LİPUTİN: Sorabilirsiniz, efendim, sorabilirsiniz. Bütün kitapçılara iyi bir oyun oynayıp İncil'lerin içine uygun resimler sıkıştırdığınızdan bu yana, aramızda büyük bir sevgiyle karşılanıyorsunuz.

DİN ÖĞRENCİSİ: Oyun değildi o. İnandığım için yapmıştım, Tanrının öldürülmesi gerektiğine inandığım için.

LİPUTİN: Papaz okulunda mı öğretiyorlar bunlar?

DİN ÖĞRENCİSİ: Hayır. Papaz okulunda Tanrının derdine yanılıyor. Bu yüzden herkes nefret ediyor ondan. Ama, burada bir oturum yapıp yapmadığımızı sormak istiyordum ben.

ŞİGALEV: Bakıyorum, havaya konuşuyoruz. Sorumlu kişiler niçin burada bulunduğumuzu bizlere lütfen söyleyebilirler mi acaba? (*Herkes, duruşunu değiştirip konuşacakmış gibi yapan VERHOVENSKİ'ye bakar.*)

LİPUTİN (*Aceleyle*): Lyamşin, piyanonun başına geçin, lütfen.

LYAMŞİN: Ne? Yine mi? Hep aynı oyun.

LİPUTİN: Böylece kimse dinlemez bizi konuşurken. Çalın, Lyamşin, davamız için çalın.

VİRGİNSKİ: Evet, Lyamşin, çalın, lütfen!

(*LYAMŞİN piyanonun başına geçer, bir vals tıngırdatır. Herkes, konuşmayı düşünmeyip yine uykulu halini almış olan VERHOVENSKİ'ye bakar.*)

LİPUTİN: Verhovenski, bize yapacak hiçbir açıklamanız yok mu?

PETER (*Esner.*): Yok, ama bir bardak konyak olsun isterdim doğrusu.

LİPUTİN: Stavrogin, siz?

STAVROGİN: Hayır, teşekkür ederim, içmiyorum artık.

LİPUTİN: Konyaktan söz etmiyorum. Konuşmak isteyip istemediğini soruyorum.

(*VİRGİNSKİ, PETER'e konyak şişesini uzatır. PETER bir önceki haliyle içer. ŞİGALEV somurtkan, bulanık bir yüzle ayağa kalkar; herkesin şaşkınca baktığı, kalınca bir elyazması defteri masanın üzerine koyar.*)

ŞİGALEV: Söz istiyorum.

VİRGİNSKİ: Söz sizin, buyrun.

(*LYAMŞİN daha hızlı çalmaya başlar.*)

DİN ÖĞRENCİSİ: İzniniz olursa, Bay Lyamşin, söylenilenleri duyamaz olduk.

(LYAMŞİN *çalmayı bırakır.*)

ŞİGALEV: Baylar, dikkatinizi toplayabilerseniz, sizlere ilkelere üzerinde bir açıklama yapacağım.

PETER: Lyamşin, piyanonun üstündeki makası bana uzatsanıza.

LYAMŞİN: Makas mı? O da ne için?

PETER: Tırnaklarımı kesmem gerekiyor, üç gündür unutuyorum hep. Siz konuşmanızı sürdürün, Şigalev, nasıl olsa dinlemiyorum.

ŞİGALEV: Bütün vaktimi, toplumun ilerde alacağı durumun incelenişine verdikten sonra şu sonuca vardım. Toplumsal dizgeleri ortaya atan kimseler, bugüne dek hep zirva şeyler öne sürdüler. Ben de en sonunda kendi dizgemi incelemek zorunda kaldım. İşte burada! (*Deftere vurur.*) Bitmedi daha, ama bu durumda bile üzerinde tartışılabilir, çünkü hangi çelişmeye düştüğümü sizlere açıklamam gerekiyor. Sınırsız bir özgürlükten yola çıkarak, sınırsız bir zorbalığa varıyorum.

VİRGİNSKİ: Halk zor yutar bunu.

ŞİGALEV: Kesinlikle. Ama, şunu belirteyim, toplumsal sorun üzerine getirdiğim çözümden başka bir çözüm yok ve olamaz. Kuşku uyandırabilir, ama başka bir seçenek yok.

DİN ÖĞRENCİSİ: Doğru anladıysam, günlük programda Bay Şigalev'in büyük kuşkusu yer alıyor.

ŞİGALEV: Bu söz sandığınızdan da çok yerini buldu. Evet, kuşkunun eşiğindeyim, çıkış yolu da yok. Sözümü onaylamayacak olursanız, yararlı bir şey yapmış olmazsınız. Günün birinde, iyi ya da kötü, bunun üzerine düşmeniz gerekecek.

DİN ÖĞRENCİSİ: O halde, Bay Şigalev'in kuşkusunun ilgi çekici olup olmadığını, yaptığımız oturumun da bu defterin okunmasına ayrılıp ayrılmayacağını oya koymayı öneriyorum.

VİRGİNSKİ: Oya koyalım! Oya koyalım!

LYAMŞIN: Evet, evet.

LİPUTİN: Baylar, baylar! Şigalev'e hakkını vermek gerekiyor. Yazdıklarını okudum. Yaptığı bazı suçlamalar tartışma götürür. Ama, bilimin de bize bugün açıklamış olduğu gibi, Şigalev de işe insan doğasından yola çıkarak başlıyor. Toplumsal sorunu gerçekten çözmüş.

DİN ÖĞRENCİSİ: Gerçekten mi?

LİPUTİN: Evet. İnsanlığı, eşit olmayan iki bölüğe ayırmayı öne sürüyor. İnsanların onda biri mutlak özgürlüğü, mutlak erki elde edecek; geriye kalan onda dokuzu ise, kimliklerinden vazgeçip belli bir ölçüde bir sürü haline gelecek. Bu koyunlar, mutlak söz dinlemeye zorlanacak. Bunu yapmak için de bu sevgili hayvanların suçsuz olması isteniyor. Bir de şu var, bu cennetin temelinde, herkesin çalışması gereği yatıyor.

ŞİGALEV: Evet, böylece eşitliğe varıyorum. Bütün insanlar köledir, kölelikte de bütün insanlar eşittir. Yoksa eşit olamazlar. Bunun için dengeyi korumak gerekiyor. Örneğin, yetenekli kişilerin öğrenim düzeyi düşük tutulacak. Ancak, yetenekli insanlar, hep yükselmek istedikleri için, ne yazık ki, bir Cicero'nun dilini koparmak, Copernicus'un gözlerini oymak, Shakespeare'i de taşa tutmak gerekecek. İşte benim dizgem bu.

LİPUTİN: Evet, Bay Şigalev'in bulduğu şey şu, üstün yetenekli kişiler, eşitsizliğin, yani zorbalığın özüdür. Bir kişinin yüksek bir yetenekte olduğu anlaşılınca, ya öldürülecek ya hapse atılacak. Çok güzel olanlara da kuşkuyla bakılacak, onları da ortadan kaldırmak gerekiyor.

ŞİGALEV: Büyük aptalları da. Çünkü, öbürlerinin, üstün oluşlarından dolayı hava basmalarına yol açabilirler, bu da işi yine zorbalığa götürür. İşte eşitliğe bu yolla varılıyor.

DİN ÖĞRENCİSİ: Ama siz kendiniz çelişme içindesiniz. Böyle bir eşitlik, zorbalıktır.

ŞİGALEV: Doğru, beni umutsuzluğa sürükleyen şey de bu. Ama, zorbahğın eşitlik olduğu söylenince, bu çelişme de ortadan kalkıyor.

PETER (*Esner.*): Aptalca gevezelik bunlar.

LİPUTİN: Gerçekten aptalca mı o kadar? Tam tersine, çok gerçekçi buluyorum ben.

PETER: Ne Şigalev'den, ne de düşüncelerinden söz ediyorum ben. Bunlar dâhice şeyler, tabii. Benim sözünü ettiğim şey, yapılan bu tartışmalar.

LİPUTİN: Tartışma bir sonuca varabilir. Sus pus oturup diktatörlük oynamaktan her bakımdan iyidir herhalde. (*Herkes, bu doğru dan doğru ya çıkışa baş sallar.*)

PETER: Yazmak, dizgeler oluşturmak, bunların tümü boş lâf. Estetik bir oyalanma. Taşrada canınız sıkılıyor, hepsi bu.

LİPUTİN: Evet, taşralıyız, bu doğru. Bize acıyorsunuz tabii. Ama, bize daha üstün bir şey önerseydiniz o halde. Dağıttığınız broşürlerde, yüz milyonlarca kafayı uçurmadan evrensel toplumun düzeltilemeyeceği yazıyor. Şigalev'in düşüncelerinden daha kolay gerçekleştirilecekmiş gibi gelmedi bana.

PETER: Yüz milyonlarca kafa şimdiden uçurulursa daha rahat olur. Zorunluluk.

DİN ÖĞRENCİSİ: Ama, insanın kendi kafasını kaybetme tehlikesi de var bu arada.

PETER: Tabii, bu bir eksiklik. Ama, yeni bir din kurmak isteyen herkes, bu tehlikeyi göze almalıdır. Çok yerinde olan bu çekincenizi anlıyorum, burayı terk etmeye hakkınız olduğunu da.

DİN ÖĞRENCİSİ: Onu demek istemedim. Güvenilir ve güçlü ise, kendimi bir gruba sonuna kadar bağlamaya hazırım ben.

PETER: Yalnızca bir yemin vermekle, kurmak istediğiniz bir gruba nasıl bağlanırsınız?

DİN ÖĞRENCİSİ: Yani... Niye olmasın, eğer...

PETER: Dinleyin, baylar. Grubumuzun yapısı üstüne benden açıklamalar beklediğinizi anlıyorum. Ama, sizlerden ölünceye kadar güvenim olmadıkça, yapamam bunu. Onun için, bir şey sormama izin verin. Sonu gelmez tartışmalardan mı yanasınız, yoksa milyonlarca kafanın uçmasından yana mı? Tabii, bu bir benzetme. Başka bir deyişle, bataklıkta mı dolaşmak istersiniz, yoksa onu tamyol geçmek mi?

LYAMŞİN (*Hoşnut*): Tamyol, tamyol, tamyol tabii. Dolaşmak da nesi?

PETER: Demek dağıttığım broşürlerde salık verilen yöntemlerle uzlaşmaya vardınız?

DİN ÖĞRENCİSİ: Demek... ama, kuşkusuz... Birkaç nokta daha aydınlatılmalı.

PETER: Korkuyorsanız, sizi aydınlatmanın bir anlamı kalmaz.

DİN ÖĞRENCİSİ: Hiçbirimizin korkusu yok. Bunu iyi biliyorsunuz. Ama, bir satranç taşıymışız gibi davranıyorsunuz bize. Her şeyi apaçık anlatın ki geleceğe bakabilelim.

PETER: Demek siz grup adına yemin etmeye hazırsınız?

VİRGİNSKİ: Kuşkusuz, ama bunu bizden uygun bir dille isterseniz?

PETER: Liputin, siz hiçbir şey demediniz.

LİPUTİN: Konuşup anlaşmaya hazırım ben. Ama, aramızda hiçbir casus bulunmadığına inanmalıyım önce.

(*Karşıklık çıkar. LYAMŞİN piyanoya gider.*)

PETER (*Çok huzursuz görünür.*): Nasıl? Ne demek istiyorsunuz yani? Beni heyecanlandırıyorsunuz. Aramızda bir casus mu var yani?

(*Herkes birden konuşmaya başlar.*)

LİPUTİN: Bizler sorumlu tutulacaktık yoksa.

PETER: En çok da ben. Onun için ayrılmamamıza ya da olayı sürdürmemize karar verecek olan bir soruyu yanıtlayın hepiniz. Örneğin, davamız için bir ölümün ta-

sarlandığını öğreniyorsunuz, polise gider misiniz hemen? (DİN ÖĞRENCİSİ'ne) İzin verirseniz, önce size sorayım.

DİN ÖĞRENCİSİ: Niye önce bana?

PETER: Sizi daha az tanıyorum da.

DİN ÖĞRENCİSİ: Böyle bir soru insana hakaret demektir.

PETER: Kesin olarak söyleyin düşüncenizi.

DİN ÖĞRENCİSİ (*Kızgın*): Tabii ele vermezdim.

PETER: Ya siz Virginski?

VİRGİNSKİ: Hayır, bin kere hayır.

LİPUTİN: Şatov niye ayaklandı öyle?

(ŞATOV gerçekten ayağa kalkmıştır. Öfkeden sararmış, PETER'e bakar, sonra kapıya doğru gider.)

PETER: Bu davranışınızın size zararı dokunabilir, Şatov.

ŞATOV: Senin gibi bir casus ve alçağın da işine gelir. Sevinebilirsin artık. Senin utanmaz sorularını yanıtlayacak kadar alçaltmayacağım kendimi.

(ŞATOV dışarı çıkar. Karşıklık olur. STAVROGİN'den başka herkes ayaklanır. KİRİLLOV odasına çekilir. VERHOVENSKİ bir kadeh konyak daha içer.)

LİPUTİN: Hiç değilse bu yaptığımız deneme bir işe yaradı, bir bilgimiz oldu.

(STAVROGİN ayağa kalkar.)

LYAMŞİN: Stavrogin de yanıtlamadı bu soruyu.

VİRGİNSKİ: Stavrogin, soruya yanıt vermek istemiyor musunuz?

STAVROGİN: Niye yanıt verecekmişim anlamıyorum.

VİRGİNSKİ: Ama, hepimiz bir sorumluluk altına girdik, siz girmediniz.

STAVROGİN: Demek, sorumluluk altına girenler sizsiniz, ben değilim.

(*Sessizlik.*)

DİN ÖĞRENCİSİ: Verhovenski de yanıt vermedi.

STAVROGİN: Çok doğru.

(STAVROGİN çıkar. VERHOVENSKİ de peşinden

gider; ama hemen geri döner.)

PETER: Dinleyin. Delege Stavrogin'dir. Ona ve bana, ben onun yardımcısıyım çünkü, ölünceye kadar boyun eğeceksiniz. Ölünceye kadar, anlaşıldı mı? Düşünün sonra, Şatov bir hain olarak açığa vurdu kendisini. Haini cezalandırmak gerekiyor. Yemin edin, haydi yemin edin...

DİN ÖĞRENCİSİ: Ne için?

PETER: Erkek misiniz, değil misiniz? Bir yemin vermekten mi çekiniyorsunuz?

VİRGİNSKİ (*Azıcık şaşırmış*): Ne yemini vereceğiz peki?

PETER: Haini cezalandırmak için. Haydi, yemin verin, çabuk, Stavrogin'e yetişmem lâzım. Yemin verin... (*Hepsi, ellerini ağır ağır havaya kaldırır, VERHOVENSKİ dışarı fırlar.*)
(*Karanlık.*)

ON ÜÇÜNCÜ SAHNE

(*Sokak. Sonra VARVARA STAVROGİNA'larda. STAVROGİN, PETER VERHOVENSKİ.*)

PETER (STAVROGİN'in peşinden koşarak): Niçin kaçtınız?

STAVROGİN: Yetti artık. Şatov'la olan güldürünüz tiksindirdi beni. Ama, tekbaşınıza bırakmayacağım sizi.

PETER: Kendi kendini açığa vurdu o.

STAVROGİN (*Dunur.*): Yalan söylüyorsunuz. Şatov'un kanını istediğinizi daha önce söylemiştim size. Böylelikle grubunuzu perçinlemek istiyorsunuz. Odayı terk etmesi için çok ustaca kışkırttınız onu. 'Ele vermeyeceğim' demesi için bir karara varamayacağını çok iyi biliyordunuz çünkü. Size yanıt vermeyi alçaklık olarak aldı.

PETER: Tamam, tamam, ama siz ayrılmamalıydınız. Size ihtiyacım var.

STAVROGİN: Bundan kuşku yok doğrusu, yoksa karımı öldürtmeye sürüklemek istemezsiniz beni. Peki, ama ne için? Hangi iş için size bir yararın dokunur?

PETER: Ne için mi? Her şey için... Ayrıca, hakkınız var. Siz bana güvenin, ben de sizi karınızdan kurtarayım. (STAVROGİN'i kolundan yakalar. STAVROGİN kendini kurtarır, onu saçından yakalar, yere yıkar.) Ne kadar da güçlüsünüz Stavrogin! Sizden istediğimi yapın, ben de Liza Drosdova'yı getiririm, hemen yarın, anlaştık mı? Yanıt verin! İşitiyor musunuz, isterseniz, Şatov'u da bırakıyorum size.

STAVROGİN: Onu öldürmeyi gerçekten kararlaştırdınız demek?

PETER (*Ayağa kalkar.*): Sizce ne çıkar bundan? Size karşı da çok kötüydü o.

STAVROGİN: Şatov iyi insandır. Kötü olan sizsiniz.

PETER: Doğru. Ama sizi tokatlayan ben değilim.

STAVROGİN: Hele bir el kaldıracak olun, o anda öldürürüm sizi. Biliyorsunuz, öldürebilirim.

PETER: Biliyorum. Ama, benden nefret ettiğiniz için öldürmeyeceksiniz beni.

STAVROGİN: Çok doğru. (*Çıkar. VERHOVENSKİ arkasından koşar.*)

PETER: Dinleyin, dinleyin ama...

(*VERHOVENSKİ bir işaret yapar. FEDKA ortaya çıkar. Birlikte STAVROGİN'i izlerler. Sokağı gösteren perde kalkar. VARVARA STAVROGİNA'ların salonu. DAŞA sahnededir. VERHOVENSKİ'nin sesini duyar, dışarıya çıkar hemen. STAVROGİN ile VERHOVENSKİ içeri girerler.*)

PETER: Dinleyin...

STAVROGİN: Dik kafalının birisiniz siz... Benden ne beklediğinizi söyleyin, ilk ve son kez, sonra da gidin.

PETER: Seve seve. O halde (*Yan kapıdan yana bakar.*) Bir dakika. (*Kapıya doğru gider, yavaşça açar.*)

STAVROGİN: Annem kapıdan dinlemez hiçbir zaman.

PETER: Kuşkusuz. Sizler soylu insanlarsınız, böyle şeyleri aşmışsınız. Bense tersine, kapıları dinlerim. Ayrıca, bir gürültü duydum sanki. Neyse, asıl konu bu değil. Sizden ne beklediğimi öğrenmek istiyorsunuz. (*STAVROGİN susup bekler.*) Peki öyleyse... birlikte Rusya'yı ayağa kaldıracacağız.

STAVROGİN: Rusya ağırdır.

PETER: Bizim gibi on grup daha; ayrıca, güçlü olacağız.

STAVROGİN: On grup aptal.

PETER: İş aptallıkla yürür. Mesela, valinin karısı Julya Nikoyilova'yı ele alın. O da bizimle birlik. Aptallık mı bu?

STAVROGİN: Çevirdiğiniz dolaba onu da mı kattığınızı söylemek istiyorsunuz?

PETER: Hayır. Onun düşüncesi, Rus gençliğini uçuruma gitmekten alıkoymak. Devrimi demek istiyorum. Getirdiği sistem basit. Devrimin övgüsünü yapmak, gençliğe haklı olduğunu söylemek; bir de insanın, hem vali karısı, hem de devrimci olabileceğine inandırmak. O zaman gençlik, bu yönetimin hem korkusuza eleştirildiğini, hem de onu yıkmak isteyenlerin ödüllendirildiğini görerek, yönetimlerin en iyisi olduğunu anlayacak.

STAVROGİN: Çok ileri gittiniz. İnsan bu kadar aptal olamaz.

PETER: Ah, bu adamlar aptal değil o kadar, yalnızca idealist. Bereket versin, ben idealist değilim, zeki de değilim. Efendim?

STAVROGİN: Bir şey demedim.

PETER: O değil. "Yok yok, zekisiniz," demenizi bekledim.

STAVROGİN: Size böyle bir şeyi söylemek aklımdan bile geçmedi.

PETER (*Nefret dolu*): Haklısınız, aptalım. Onun için size gereksinim duyuyorum. Bir baş gerekiyor bizim gruba.

STAVROGİN: Şigalev var. (*Esner.*)

PETER (*Önceki gibi*): Alay etmeyin, kendisiyle. Hiç kuşkusuz, tam yetkin bir düşünce, hiç de aptalca değil. Başka şeylerin yanısıra, kendi tasarılarına da uyuyor. Son biçimini vereceğiz daha. İnsanları, birbirlerine karşı casusluk etmeye, birbirlerini ele vermeye zorlayacağız. Böylelikle, bencillik kalkacak yeryüzünden. Birkaç da ayaklanma olacak arada bir, ama sınırlı, sırf oyalanmak için. Başkanları olan bizler ilgileneceğiz bununla. Köleler olacaksa, onlara bir de baş gerekir. Tek sözcükle, mutlak bir boyun eğiş, mutlak bir kişiliksizlik. Otuz yılda bir dizginleri gevşetiriz. Ondan sonra hepsi birbirine düşüp birbirini paralar.

STAVROGİN (*PETER'in yüzüne bakar.*): Çoktan beri neye

benzediğinizi kendi kendime sorup duruyordum. Ama, karşılaştırmayı hayvanlar arasında yapma yanlışlığına düşmüşüm. şimdi anlıyorum bunu.

PETER (*Düşüncesizce*): Evet, evet.

STAVROGİN: Bir cizvite benziyorsunuz.

PETER: Doğru, doğru. Cizvitler haklıydılar. Soruna bir çare bulmuşlardı. Yemin vermek, yalan söylemek; bu dünyada yaşamanın da başka bir amacı yok. Ayrıca, Papanın da bizimle birlikte olması gerekiyor.

STAVROGİN: Papanın mı?

PETER: Evet. Ancak, çok karışık bir şey bu. Papa, Enternasyonal'le uzlaşmalı önce. şimdilik çok erken ama. Ortada aynı ruh olduğuna göre, ister istemez buna dönelecektir ilerde. En yüksekte Papa olacak, bizse çevresinde, altımızda da şigalev'in sistemine uydurulmuş kitleler. Ama, geleceğin türküsü bu. Önce iş bölümü yapmamız gerekiyor. Kısacası, Batıda papa olacak, bizde... bizde de... siz.

STAVROGİN: Siz sarhoşsunuz galiba. Rahat bırakın beni.

PETER: Stavrogin, güzelsiniz. Güzel ve zeki olduğunuzu biliyor muydunuz hiç? Yo, bilmiyordunuz. Ben biliyorum ama. Onun için size tapıyorum. Ben nihilistim. Nihilistler putlara gereksinim duyar. Bizim gereksindiğimiz adam sizsiniz. Hiç kimseyi hor görmüyorsunuz, ama yine de herkes sizden nefret ediyor. Sizinle eşitmiş gibi davranıyorsunuz herkese, yine de sizden korkuyorlar. Sizinse hiçbir şeyden korkunuz yok. Yaşamınızı, hatta öbür dünyadaki yaşamınızı bile verebilirsiniz. Ne güzel bir şey bu. Benim gereksindiğim adam sizsiniz, sizi gibi bir başkasını tanımıyorum hiç. Baş sizsiniz, sizsiniz güneş. (STAVROGİN'in elini kavrar, öper. STAVROGİN onu iter.) Bana bakmayın siz. Sistemi şigalev buldu, ama onu gerçekleştirecek olanı ancak ben biliyorum. Benim için gereklisiniz siz, siz olmadan bir sıfırım ben. Sizinle eski Rusya'yı yıkıp yeni-

sini kuracağım.

STAVROGİN: Hangi Rusya'yı? Casuslar Rusya'sını mı?

PETER: O kadar istiyorsanız eğer, iktidarı ele geçirince insanları daha kusursuz bir hale getiririz. Ama bunun için bir ya da iki kuşağın ahlâksız yetişmesi gerekiyor. İnsanları iğrenç, korkak ve çıkarıcı bir böceğe çevirecek, şimdiye kadar hiç duyulmadık, alçakça bir ahlâk çöküşü gerekiyor bize. Bize gerekli bu. Ondan sonra, tadını tatsınlar diye bir parça taze kan atarız önlerine.

STAVROGİN: Bir sosyalist olmadığınızı biliyordum zaten. Siz bir alçaksınız.

PETER: Tamam, tamam, bir alçak. Ama kendi tasarılarımı size bir bir açıklamalıyım. Yıkma başlıyoruz; yangınlar, öldürmeler, sonu gelmez kargaşalıklar, önüne geçilmeyen hakaretler. Anlıyorsunuz, değil mi? Ah, evet, yüce bir şey olacak bu! Şair bulutlar Rusya'nın üzerine inecek. Sonra da toprak yas tutacak eski Tanrılarına... (*İçini çeker.*)

STAVROGİN: Sonra da...

PETER: ...ortaya yeni çarı çıkaracağız.

(STAVROGİN bakar, sonra yavaşça döner arkasını.)

STAVROGİN: Anlıyorum, bir yalancıyı.

PETER: Evet, gizlendiğini, ama bir gün ortaya çıkacağını söyleyeceğiz. Varmış, ama daha kimse yüzünü görmemiş. Bu düşüncenin gücünü göz önüne getirin: 'kendini gizliyor.' Yüz bin kişide ancak bir kişiye gösterilir belki. Bütün yeryüzü söylentilerle çalkalanacak 'onu görmüşler' diye. Kabul ediyor musunuz?

STAVROGİN: Neyi?

PETER: Yeni çar olmayı.

STAVROGİN: Ha, demek tasarınız bu.

PETER: Evet, iyi dinleyin beni. Sizinle birlikte bir destan yaratacağım. Siz yalnızca gözükeceksiniz. Başarı da sizin olacak. Önce, 'kendini gizliyor, kendini gizliyor' lâfı ortaya çıkarılacak, daha sonra sizin adınıza iki üç

tane Hz. Süleyman kararı verilecek. Bir isteği olan on bin kişiden birinin bunu işitmesi, herkesi sizden yana çevirmeye yetecektir. Her köyde, içine dilekçesini atacağı bir kutu olduğunu bilecektir köylü. Şu söylenti yayılacaktır bütün yeryüzüne: 'yeni bir yasa kondu, adaletli bir yasa.' Denizler çalkalanacak, köhnemiş barakalar çökecek, biz de demirden bir yapı kurmaya gideceğiz. Ee, ya şimdi? Ya şimdi?

STAVROGİN (*Aşağılayıcı bir yüzle güler.*): Siz halkı hor görüyorsunuz.

PETER: Ah, Stavrogin, terk etmeyin beni. Siz olmadan Amerika'sız bir Colomb gibiyim. Amerika'sız bir Colomb'u göz önüne getirebilir misiniz? Ben kendimce yardım edebilirim size. Fırsatları hazırlarım. Hemen yarın Liza'yı getiririm size. Onu istiyorsunuz, biliyorum. Tükenmez bir istekle istiyorsunuz Liza'yı. Hepsi ni bir düzene sokarım, tek bir sözünüzle.

STAVROGİN (*Pencereye döner.*): Sonra, avucunuzun içindeyim, değil mi...

PETER: Ne çıkar bundan? Liza'yı alıyorsunuz ya buna karşılık. Genç, temiz...

(*VERHOVENSKI acı bir ıslık çalar.*) Ne diyorsunuz?

(*FEDKA görünür.*)

PETER: İşte bize yardım edebilecek arkadaş burada. Evet deyin Stavrogin, evet, evet, Liza sizin olacak, yeryüzü bizim.

(*STAVROGİN güler, FEDKA'ya döner. DAŞA çığlıklar atarak girer. Sarsılarak atar kendini STAVROGİN'e doğru.*)

DAŞA: Nikola, yalvarırım size, kendinizi bu adamlardan uzak tutun! Tihon'a gidin, evet, Tihon'a... size söylemiştim önce. Tihon'u arayın.

PETER: Tihon mu? Kim bu?

FEDKA: Kutsal bir adam. Onunla ilgili kötü konuşma, tahtakurusu, sana bunu yasak ediyorum.

PETER: Niye? Seninle birlik olup adam mı öldürdü yoksa?

O da mı kanlı kiliseye bağlı?

FEDKA: Hayır, ben öldürüyorum, o bağışlıyor.

(Karanlık.)

ANLATICI: Tihon'un kendisini tanımıyordum. Kentimizde onun hakkında söylenenleri biliyordum yalnızca. Söylentilere bakılırsa, aşıağı tabaka halk arasında kutsallığı varmış. Ama, ruhanî oluşu, kendi kitaplığında, tiyatro oyunları yamsıra, sofı eserleri, hatta daha kötülerini bile bulundurmaya yöneltmiş onu. İlk bakışta, Stavrogin'in onu araması için ortada hiçbir neden yoktu.

ON DÖRDÜNCÜ SAHNE

(Kent kapıları önünde Yefimyeovski Manastırında bir salon. TİHON'la STAVROGİN karşılıklı oturmaktadır.)

STAVROGİN: Annem, deli olduğumu söyledi mi size?

TİHON: Hayır. Sizden tam bir deliymiş gibi söz etmedi bana. Ama, yediğiniz bir tokattan, bir de düellodan söz etti. (Ahlayarak oturur.)

STAVROGİN: İyi değil misiniz?

TİHON: Bacaklarımda sert ağrılar var. İyi uyuyamıyorum.
(STAVROGİN gitmek üzere döner.)

TİHON: Yoo, oturun! (STAVROGİN, elinde şapkası, güngörmüş adam tavrıyla oturur. Soluk alıp verişini kendisine zorluk vermektedir.) Siz de iyi değilsiniz galiba?

STAVROGİN (Değişmeyen bir yüzle): Gerçekten öyle. Biliyor musunuz, sanrılarım var. Beni içinden alaya alan, akıllı bir yaratık görüyorum sık sık ya da sesini duyuyorum. Değişik tiplerde gözüküyor, ama hep o aynı yaratık; çılgına çeviriyor beni. Bir doktor aramaya başlasam kendime iyi olacak.

TİHON: Evet, yapın bunu.

STAVROGİN: Yoo, boşuna. Kim olduğunu biliyorum onun, o da beni biliyor.

TİHON: Şeytan demek istiyorsunuz.

STAVROGİN: Evet. Ona inanıyorsunuz, değil mi? Sizin durumunuzda birisi ona inanmak zorundadır.

TİHON: Sanırım, sizin durumunuzda da bu hastalıkla ilgilenmek gerekirdi.

STAVROGİN: Gördüğüm kadarı, kuşkucusunuz. Hiç değilse Tanrıya inanıyor musunuz?

TİHON: İnaniyorum Tanrıya.

STAVROĞİN: Şöyle yazar kitapta: 'İnancınız varsa, dağlara yürümelerini söyleyin ve onlar yürür.' Bir dağı taşıyabilir misiniz?

TİHON: Tanrının yardımıyla, belki.

STAVROĞİN: Niye belki? Tanrıya inanıyorsanız, 'evet' demelisiniz.

TİHON: İnancım tam değil.

STAVROĞİN: Yok o halde. Piskoposun birinin nasıl bir yanıt verdiğini biliyor musunuz? Bütün Hıristiyanları öldüren dinsizin biri, piskoposun boğazına dayamış bıçağı ve Tanrıya inanıp inanmadığını sormuş. 'Azıcık' diye yanıtlamış piskopos. Değersiz bir yanıt, öyle değil mi?

TİHON: Demek tam değilmiş inancı.

STAVROĞİN: Evet öyle. Ama, benim gözümde, inanç ya tam olmalı ya da hiç. İşte bunun için Tanrıyı tanımam ben.

TİHON: Tanrıyı hiç tanımayan biri, Tanrıya ilgisiz kalan birinden daha ilginçtir. Eksiksiz bir inancın eşliğindedir o.

STAVROĞİN: Biliyorum. Ilımlamalar üstüne olan vahiyde ne dendiğini anımsıyor musunuz?

TİHON: Evet. "Eserlerini biliyorum: sen ne soğuksun, ne de sıcak. Ah, keşke ya sıcak olsaydın, ya da soğuk! Ama, ne soğuk, ne de sıcak olmadığın için ılıksın, seni kusaçağım. Konuşuyorsun..."

STAVROĞİN: Yeter. (*Sessizlikten sonra, ona bakmadan*): Biliyor musunuz, sizi çok seviyorum.

TİHON (*Yavaşça*): Ben de sizi. (*Uzunca bir sessizlik. Parmakıyla STAVROĞİN'e dokunur.*) Kızma.

STAVROĞİN (*Birden atılır.*): Nereden bildiniz... (*Yine alışılmış sesiyle konuşur.*) Evet, duygularımı size açtığım için kızgınım.

TİHON (*Kararlı*): Kızmayın artık, anlatın hepsini bana.

STAVROGİN: Demek buraya başka düşüncelerle geldiğime inamyorsunuz.

TİHON (*Bakışlarını indirir.*): İçeriye girdiğiniz zaman yüzünüzden okumuştum bunu.

(STAVROGİN *sararır, elleri titrer, cebinden bir tomar kâğıt çıkarır.*)

STAVROGİN: Evet, herkese duyuracağım bunu. Kendimle ilgili bir yazı kaleme aldım. Kararımdan dönmemi bana siz söylüyordunuz. Bu yüzden, bu olayı en önce siz öğrenesiniz istedim, onun için anlatmak istiyorum sizce. (TİHON *hafifçe baş sallar.*) Tıkayın kulaklarınızı. Beni dinlemeyeceğinize söz verin. Ancak o zaman konuşurum. (TİHON *yanıt vermez. Günah çıkartma olayı sırasında STAVROGİN'in üzerine düşen ışık biraz daha kararır.*) 1861'den 1863'e kadar St. Petersburg'da yaşadım. Kendimi, hiç zevk almadığım eğlence düşkünlüğüne vermiştim. Para kesem yüzünden beni Tanrılaştıran nihilist arkadaşlarla birlikte yaşıyordum. Eğer kendimi asmadıysam, bir şey umut ettiğim içindi bu. Ne olduğunu bilmiyorum, canım korkunç sıkılıyordu. O kadar ki, asmak istedim kendimi. (TİHON *konuşmadan durur.*) Üç evim vardı.

TİHON: Üç mü?

STAVROGİN: Evet. Birine gerçek karım, Marya Timofeyevna'yı yerleştirmiştım. Öbür ikisine de metreslerimi alıyordum. Bu evlerden birinin öbür odaları, dışarıda çalışan küçük burjuvalar tarafından kiralanmıştı. Bu yüzden, onların on iki yaşındaki kızlarıyla sık sık yalnız kalabiliyordum. Adı Matriyoşa idi. (*İçini çeker.*)

TİHON: Sürdürmek mi, yoksa kesmek mi istiyorsunuz?

STAVROGİN: Sürdürmek. Solgun, sararmış yüzlü, benzersiz tatlı bakışlı, bahar fışkıran, dingin bir çocuktı. Günün birinde, çakımı bulamadım evde. Evsahibine söyledim, o da çocuğu suçladı. Kıyasıya dayak attı gözümün önünde. O akşam çakımı yorganımın kıvrıntıları

arasında buldum. Yeleğimin cebine sakladım hemen ve hiç kimse bir şey fark etmesin diye sokağa attım. Matriyoşa'ların evine de üç gün sonra döndüm.

(Duralar.)

TİHON: Annesiyle, babasıyla konuştunuz mu?

STAVROGİN: Hayır. Evde yoklardı. Matriyoşa yalnızdı, evet yalnızdı. Sedirin üstünde, bir köşede oturuyordu. Arkasını döndü bana. Onu kendi odamdan uzun zaman gözetledim. Hafiften bir şarkı tutturmıştu. Yüreğim hızla çarpmaya başladı. Kalktım, usulca gittim Matriyoşa'ya doğru. Yanına sessizce oturdum. Toparlandı, doğruldu hemen. Elini yakaladım, öptüm. Çocukça güldü. Bir daha öptüm elinden, kucağıma aldım. Geriye çekildi, güldü. Ben de güldüm. Bu ara, kollarını boynuma doladı ve beni öptü. *(İçini çeker. TİHON ona bakar. STAVROGİN de bakışını sürdürür, sonra ona boş bir kâğıt gösterir.)* Yazımın burasında her şeyi atladım.

TİHON: Ne olduğunu söylemeyecek misiniz bana?

STAVROGİN *(Zorlayarak güler, yüzü buruşur)*: Hayır, hayır, sonra, onu hak ettiğiniz zaman... *(TİHON bakar.)* Hiçbir şey olmadı, ne bakıyorsunuz? Görüyor musunuz, bakmasaydınız eğer, çok daha iyi olurdu. *(Yavaşça)* Sabrımı tüketmeyin. *(TİHON bakışlarını indirir.)* İki gün sonra, eve geldiğim zaman, Matriyoşa beni görür görmez başka bir odaya kaçtı. Ama, annesine birşeyler söylememiş olduğunu anladım. Gene de içimde bir korku vardı. Tam o sırada ortaya bir şey çıkacak diye müthiş korkuyordum. Sonunda, bir gün yolda, annesi Matriyoşa'nın ateşler içinde yatakta yattığını söyledi. Hiç kıpırdamadan oturdum odamda; ilerdeki yarı karanlık odadaki yatağa bakıyordum hiç durmadan. Yarım saat sonra kımıldamaya başladı Matriyoşa. Karanlığın içinde orta yere çıkıverdi. Geceliğinin içinde çok zayıflamış görünüyordu. Odanın eşiğine kadar

geldi, kafasını salladı, küçücük yumruğuyla beni tehdit etti ve sonra kaçtı. Koridorun girişinde koştuğunu duydum. Ayağa kalktım, içine odun konan bir odaya girdiğini gördüm. Ne yapacağını biliyordum. Yine de oturdum yerime, yirmi dakika beklemeye zorladım kendimi. Bahçeden bir şarkı sesi geliyor, yanımda bir sinek uçuyordu; yakaladım onu, bir an avucumda tuttum, bıraktım sonra. Yanımdaki sardunyalara üstünde, küçük bir kırmızı örümceğin ağını ördüğünü hatırlıyorum. Yirmi dakika geçince, bir çeyrek daha beklemeye zorladım kendimi. Sonra, koridorun girişine doğru sokuldum, kapının çatlağından odaya baktım. Matriyoşa asmıştı kendini. Evden ayrıldım, boşalmak için bütün gece kâğıt oynadım.

TİHON: Boşalmak için mi?

STAVROGİN (*Değişik bir sesle*): Evet. Biliyordum, ayrıca, alçakça bir korkaklıktan ileri geliyordu bu duygu. Ama ne yeryüzünde, ne de bir başka yaşama biçimi içinde, kendimi hiçbir zaman doğru dürüst biri olarak duymuyordum artık...

TİHON: Bu yüzden mi garip hareket ediyorsunuz?

STAVROGİN: Evet. Öldürebilirdim kendimi, ama gözüm kcsmiyordu. Ben de yaşamımı en kaçıkça şeyler yaparak tükettim. Her şeyi alaya alan bir yaşam sürdüm. Delinin biriyle evlenmenin, sakat birini karım yapmanın olağanüstü bir düşünce, üstelik çok aptalca bir düşünce olduğunu sandım. Düelloya bile kalkıştım. Budalaca ölmek için ateş etmedim. Son olarak da hiçbirine inanmadığım, en ağır yükleri kendi üzerime aldım. Boşuna, ama boşuna. İki düş arasında yaşıyorum ben. Birinde, insanların ışıklı denizlerin ortasındaki mutlu bir adada suçsuzca uyanıp uykuya daldıklarını görüyorum. Ötekindeyse, Matriyoşa'yı görüyorum; zayıf, başını sallayan haliyle, tehdit etmek için havaya kalkmış olan o küçücük yumruğu... küçücük yumruğu... yaşa-

ınımdaki tek bir olayı silmek isterdim, ne yazık ki olanak yok. (*Yüzünü elleriyle kapar. Bir anlık susuştan sonra doğrulur.*)

TİHON: Bu yazıyı gerçekten ilan etmek istiyor musunuz?

STAVROGİN: Evet! Evet!

TİHON: Bu düşünceniz çok soylu, başka türlü bir pişmanlık da olamaz zaten. İnsanın kendisini bu biçimde cezalandırması hayranlığa değer bir davranış olurdu, yeter ki...

STAVROGİN: Yeter ki?

TİHON: Yeter ki, bu gerçek bir pişmanlık olsun.

STAVROGİN: Ne demek istiyorsunuz?

TİHON: Kanayan yüreğinizin apaçık ortaya çıkmasını istiyorsunuz yazınızda. Bu yüzden de tükürülmek, tokatlanmak, aşağılanmak istiyorsunuz. Ama günah çıkartma biçiminiz, meydan okuyuşunuzu ve gururunuzu gösteriyor. Hayvanca şeylere düşkünlük ve işsizlik sizi duygusuz, sevmeyen bir insan yapmış. Siz de bu duygusuzluktan gurur duyar gibisiniz. Utanılacak şeylerden gurur duyuyorsunuz. Ancak aşağılanmaya yarar bu.

STAVROGİN: Teşekkür ederim.

TİHON: Niçin?

STAVROGİN: Bana gücendiğinizi halde hiç belli etmeyip sanki sizin eşitinizmişim gibi benimle konuştuğunuz için.

TİHON: İğrenmiştim, ama öylesine gururlusunuz ki, farkına varmadınız. Onun için, 'sanki sizin eşitinizmişim gibi benimle konuştunuz' sözleri, güzel sözler. Kalbinizin soyluluğunu, gücünüzün sınırsızlığını ortaya koyuyor. Ama yalnızca aşağılık işlerde kullanılmak istenen bu gereksiz güç korkuttu beni. Hiçbir şeyi tanımadınız. Artık sevmiyorsunuz da. Kendisini özyurdundan, bir halkın gerçekliğinden ve zamandan ayıran için tek bir ceza vardır.

STAVROGİN: Ne bu cezadan, ne de başka bir şeyden kor-

kuyorum.

TİHON: Korkmalısınız ama, yoksa bu bir ceza değil, bir zevk olur. Dinleyin. Bir daha kendisini hiç görmeyeceğiniz biri, bilinmeyen bir kimse, adamın biri okusa bu yazıyı ve sizi kendince bağışlasa, mutlu eder mi bu sizi?

STAVROGİN: Evet. (*Yavaşça*) Beni bağışlarsanız, büyük bir iyilik işlersiniz. (*Bakar, sonra acı çeken bir sertlikle sözünü sürdürür.*) Hayır. Bağışlanacaksam bu benim kendi işim. Benim tek, en önemli amacım bu. Daha sonra kendi yüzüm kaybolup gidecek. Onun için ölçüsüz bir acı istiyorum. O yüzden... Yoksa öfkemden çatlarım.

TİHON (*Ayağa kalkar.*): Eğer sizi bağışlayabileceğime, bu bağışlamayı da acı çekmekle elde edeceğinize inanıp tekbaşınıza, yalnızca bu bağışlanmanın peşinden gidiyorsanız, eh, o halde bütün bütüne inanç sahibi olun! Tanrı sizi bağışlıyor, çünkü onun aziz ruhuna bilmeden saygı gösteriyorsunuz.

STAVROGİN: Benim için bağışlanma yok artık. Bir çocuğa karşı günah işlemek kadar büyük bir suç olamaz, der kitabınızda.

TİHON: Siz kendinizi bağışlıyorsanız eğer, İsa da bağışlar.

STAVROGİN: Yo hayır. O olmaz, olmaz o, bağışlanma kalmadı artık! Hiçbir zaman... (*STAVROGİN şapkasını kapar, deli gibi yolları kapıya. Sonra döner yine, yineden konuşmayı sürdürür her zamanki sesiyle.*) Yine geleceğim. Konuşmamıza o zaman devam ederiz. Sizinle karşılaştığıma içten sevindim. Beni ağırlayışınıza, bana olan duygularınıza teşekkür ederim.

TİHON: Hemen gitmek mi istiyorsunuz? Bir şey isteyecektim sizden... ama korkuyorum.

STAVROGİN: Rica ederim.

(*TİHON masadan küçük bir haç çıkartır.*)

TİHON: Bu yazıyı açıklamaktan vazgeçin.

STAVROGİN: Size daha önce söyledim, bu yazıyı açıklamaktan hiçbir şey alıyamaz beni, bütün dünyaya duyuracağım.

TİHON: Anlıyorum. Ama, ben size daha büyük bir fedakârlık öneriyorum. Vazgeçin bu açıklamadan, o zaman kendi gururunuzu aşmış olacaksınız ve şeytanınızı ezip özgürlüğe kavuşacaksınız. (*Ellerini birleştirir.*)

STAVROGİN: Çok içtenlikle alıyorsunuz her şeyi. Sizi dinleyecek olsam, geçmişi karalayıp çocuk yetiştirmem, bir kulübe üye olmam, bayramları manastıra gitmem gerekecek.

TİHON: Hayır, bir başka tövbe biçimi öneriyorum size. Bir keşiş yaşıyor bizim manastırda. Hıristiyan bilgelikte öylesine bir ermiş ki, ne sizin, ne de benim kendisini tam tanımaya gücümüz yeter. Ona gidin, beş altı yıl kendinizi bırakın ona. Susadığınız her şeye kavuşacağınıza söz veriyorum.

STAVROGİN (*Uçarlıkla*): Manastıra girmek mi? Niye olmasın? Hayvan ruhlu biri olsam bile, bir keşiş yaşamı sürebileceğime inanmıştım.

(*TİHON elini uzatır öne doğru ve bir çığlık atar.*)

STAVROGİN: Ne oluyor size?

TİHON: Görüyorum, açıkça görüyorum, yeni ve çok daha korkunç bir suç işlemek üzeresiniz.

STAVROGİN: Kendinize gelin, size söz veriyorum, bu yazıyı hemen açıklamayacağım.

TİHON: Hayır, hayır, bu fedakârlıktan, bu yazmın açıklanmasından kaçınmak için, günün birinde yepyeni bir suçta sığınacaksınız.

(*STAVROGİN etkileyici bir yüzle bakar; haçı kırıp parçalarını masaya atar, çıkar.*)

(*Perde.*)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ON BEŞİNCİ SAHNE

(VARVARA STAVROGİNA'larda. STAVROGİN *tedirgin bir durumda içeri girer, çevresinde döner, arkadaki kapıdan geçerek çıkar. GRİGORYEV ile STEPAN TROFİMOVİÇ içeri girer. STEPAN TROFİMOVİÇ şaşkındır.*)

STEPAN: Benden ne isteyebilir?

GRİGORYEV: Bilmiyorum. Hemen buraya gelmenizi istetti.

STEPAN: Evin aranmasından dolayı çağırtmıştır mutlaka. Öğrenmiş olmalı. Beni hiçbir zaman bağışlamaz artık.

GRİGORYEV: Evet, ama ev aramakla uğraşan kimdi?

STEPAN: A, onu bilmiyorum işte. Her şeyi düzenleyen Alman benzer biriydi galiba. Heyecandan kendimde değildim. Hep konuşan oydu. Yo, konuşan bendim. Hayatımı anlattım ona. Tabii politikayla ilgili olanını. Kendimde değildim, ama ciddiyetim üstümdeydi, inanabilirsiniz buna. O sıra ağlamış olmaktan korktum.

GRİGORYEV: Ev arama iznini istemeliydiniz kendisinden. Ona yukardan bakmamalıydınız.

STEPAN: Ah, sevgili dostum, bütün cesaretimi kırmayın! İnsan bir kere şanssız olunca, bir aptallık yaptığını kendisine arkadaşlarının söylemesi kadar dayanılmaz şey olamaz. Her neyse, hazırlığımı yaptım. Sıcak tutan elbiselerimi çıkardım.

GRİGORYEV: O niye?

STEPAN: Beni alıp götürdükleri zaman... Bugüne kadar hep böyle olmuştur bu. Gelirler, adamı alırlar, Sibir-

ya'ya ya da daha beter bir yere yollarlar. Onun için, yeleşimin astarına otuz beş ruble diktim.

GRİGORYEV: Sizi tutuklamalarınm sözü bile olamaz.

STEPAN: St. Petersburg'dan bir telgraf gelmiştir mutlaka.

GRİGORYEV: Sizin için mi? Hiçbir suç işlemediniz ki siz.

STEPAN: Yo, yo, tevkif edeceklerdir beni. Adını bilmediğim bir yere, bir zindana ya da bir tecrithaneye yollayacaklardır. (*Hiçkırıma başlar.*)

GRİGORYEV: Ama, ama sakın olun! Beş para etmez şeyler bunlar. Ne var korkacak?

STEPAN: Korkmak mı? Korkum yok, hiç değilse Sibiryadan. Yo, o değil. Başka şeyden korkuyorum. Rezil olmaktan.

GRİGORYEV: Rezil olmak mı?

STEPAN: Kırbaçtan!

GRİGORYEV: Kırbaç da neyin nesi? Beni endişelendiriyorsunuz, sevgili dostum.

STEPAN: Ya, ya, kırbaçlayacaklar beni.

GRİGORYEV: Varvara Stavrogina'yla konuşur konuşmaz yatmalısınız azıcık.

STEPAN: Ne der, ama o sonra? Rezil olma haberini alınca ne yapar? Geliyor işte. (*Haç çıkarır.*)

GRİGORYEV: Haç mı çıkarıyorsunuz?

STEPAN: Ah, hiç inanmazdım, ama mutlak en sonunda mutlaktır!

(*VARVARA STAVROGİNA girer. İkisi de ayağa kalkar.*)

VARVARA (GRİGORYEV'e): Teşekkürler, sevgili dostum. Lütfen, yalnız bırakın bizi. (STEPAN'a) Oturun!

(*GRİGORYEV dışarı çıkar. VARVARA yazı masasına gider, birşeyler karalar. Bu arada STEPAN iskemlesinde ileri geri sallanır. VARVARA döner.*)

VARVARA: Stepan Trofimoviç, birbirimizden kesin olarak ayrılmadan önce halledeceğimiz birkaç mesele var.

Onun için konuya geçiyorum hemen. (STEPAN *iskemlesine büziülür.*) Susun, bırakın konuşayım. Bin iki yüz rublelik kiranızı ilerde ödemekle görevli hissediyorum kendimi. Buna sekiz yüz rublelik öteki harcamaları da katıyorum. Yeter mi size? Bana az gelmiyor. Alın öyleyse bu parayı, nasıl ve neresi uygun düşüyorsa size, Petersburg'da mı, Moskova'da mı, yurtdışında mı, işte nerdeyse orada yaşayın, ama benim yanımda değil. Anladınız mı?

STEPAN: Uzun zamandan beri hiç bu kadar acele, bu kadar sınıflandırıcı bir çıkışma işitmedim ağzınızdan. Sizi hak veriyorum. Kendimi nişanlı adam yerine koymuştum, dans etmişim aşkınız için...

VARVARA: Dans etmediniz. Yeni bir boyunbağı takmış, iki dirhem bir çekirdek karşında oturuyorsunuz. Karşı koyulmaz bir evlenme isteği akıyor yüzünüzden. İnanın bana, insanı öyle göklere çıkaran bir bakış değil sizinkisi. Hele bir genç kızla, nerdeyse bir çocukla...

STEPAN: Sizden ricam, bundan söz etmeyin artık. Bir düşkünler yurduna gidiyorum.

VARVARA: İki bin ruble kirayla düşkünler yurduna gidilmez. Sizin dediğinizden çok daha zeki olan oğlunuz da söz etmişti bundan. Sizin de hatırlığınızda kalmış, ama çeşitli düşkünler evi vardır. Belki generalleri bile kabul edenleri vardır aralarında. Orda bol bol kâğıt oynar...

STEPAN: Bırakalım...

VARVARA: Bırakalım mı? Kabalık etmiyor musunuz şimdi de? O halde buna bir son verelim en iyisi. Şunu bilinki, bu andan başlayarak yollarımız ayrılıyor artık.

STEPAN: Hepsi bu kadar mı? Yirmi yılınızdan arta kalan hepsi bu mu? Bu mu en son ayrılık sözünüz?

VARVARA: Yirmi güzel yıl! Yirmi yıl boş gezerlik, sırtıklık! Bana yazdığınız mektuplar bile gelecek nesillere yöneltmişti. Siz bir dost değil, poz kesen birisiniz!

STEPAN: Tıpkı oğlum gibi konuşuyorsunuz. Bakıyorum, etkisi altındasmız.

VARVARA: Kendi başına düşünecek kadar büyük değil miyim yani? Ne yaptınız bu yirmi yıl benim için? Gelmesine izin verdiğim kitapları bile gizlediniz benden. Okumadan önce vermek istemediniz bana. İşte, daha bir kerecik olsun açmadınız kitaplarınızı. Bense yirmi yıl bekledim bunu. Aslında, bilgi yönünden ilerleme mi kiskanıyordunuz.

STEPAN (*Şaşkın*): Bir hiç yüzünden bütün her şey kırılıp dökülür mü yani?

VARVARA: Dışardan döndüğüm zaman, Sikstineli Madonna hakkında izlenimlerimi size anlatmak istediğim zaman, bir kere bile dinlemediniz beni. Yukardan bakıp güldünüz yalnızca.

STEPAN: Gülümsemiş olabilirim, kuşkusuz, ama yüksekte bakmadım.

VARVARA: Neden de yoktu. Aslında Sikstineli Madonna, sizin gibi birkaç tane bunamış ihtiyardan başkasını ilgilendirmiyor artık, bu kesin.

STEPAN: Kesin olan şey, bütün bu eziyet verici sözlerden sonra benim buradan çekip gitmemdir. Şimdi beni dinleyin. Dilenci torbarnı aşağıya indirip verdiğiniz bütün hediyeleri buraya bırakacağım. Bir hırdavatçının yanında özel öğretmen olmak ya da bir çalının dibinde açlıktan ölmek üzere kendi yolumdan gideceğim. Hoşça kalın.

(VARVARA, *öfkeli, ayağa kalkar.*)

VARVARA: Bunu biliyordum. Beni aşağılamak için en uygun ânı beklediğinizi biliyordum yıllardır. Evimin adını kötüye çıkarmak için ölmeye bile razısınız.

STEPAN: Hep hakaret ettiniz bana, ama ben hayatını kendi hanımına bağlı bir şövalye olarak sona erdireceğim. Bu dakikadan başlayarak sizden hiçbir şey kabul etmeyeceğim artık. Kendi çıkarlarıma karşı da olsa, sizi yü-

celteceğim.

VARVARA: Bir değişiklik olurdu.

STEPAN: Bilmiyorum, bana değer vermediniz hiç. Evet, asalağın biriyim. Güçsüz yanlarım var. Ama asalaklık en çok istediğim şey değil. İstemedен oldu hepsi. Nasıl oldu, ben kendim de bilmiyorum. Aramızda yiyip içmekten daha yüksek şeyler bulunduğuna inanırdım. Hiçbir zaman aşağılık bir insan olmadım ben. Kusurlarımı düzeltmek için yola koyulmalı artık. Oysa çok geç; güz ilerledi, her yer sisli. Yaşlılığın buzları yolumu tikiyor, rüzgârın uğuldayışında mezarımın çağrısını işitiyorum. Ama, yine de koyulmalı yola. Ah! Hoşça kalın, düşlerim! Yirmi yıl! (*Yüzü yaşlarla dolu*) Haydi!

VARVARA (*Heyecanlı*): Çocukluk bunların hepsi. Kendinize yaptığınız bencilce tehdidi hiçbir zaman yerine getiremeyeceksiniz. Hiçbir yere de gitmeyeceksiniz, hırdavatçının yanına da. Kollarıma yaslanıp kalacaksınız, paranızı da almaya devam edeceksiniz. Her salı günü arkadaşlarınızı toplayacaksınız yine. Hoşça kalın Stepan Trofimoviç.

STEPAN: *Alea jacta est.*¹

VARVARA: Stepan!

(*Ama öteki geri dönmez. VARVARA dolanıp durur, manşonunu yırtar, sonra ağlayarak kendini divana atar. Dışarıda gürültü olur. GRİGORYEV girer.*)

GRİGORYEV: Nereye gidiyor Stepan Trofimoviç? Kent kargaşalık içinde.

VARVARA: Kargaşalık mı?

GRİGORYEV: Evet. Şipigulnik'in fabrikasında çalışan işçiler valinin evinin önünde gösteri yaptılar. Vali deli olmuş diyorlar.

VARVARA: Tanrım! Stepan mutlaka içlerine karışıp yakalanacaktır.

1. *Alea jacta est*, Latince 'alın yazısı verildi' anlamına geliyor. (Çev.)

(PRASKOVYA DRASDOVA, LİZA, MAVRİKİ, DAŞA, *arkalarında ALEKSİ içeri girerler.*)

PRASKOVYA: Aman yarabbi! İhtilâl! Bacaklarım da beni çekmez oldu.

(VİRGİNSKİ, LİPUTİN, PETER VERHOVENSKİ *girerler.*)

PETER: Kaynaşıyor ortalık, kaynaşıyor. Budala valiye de sinir nöbetleri gelmiş.

VARVARA: Babanızı gördünüz mü?

PETER: Hayır. Ama bir şey olmaz ona. Kırbaçlanır en çok! İyi gelir.

(STAVROGİN *girer, boyunbağı kaymıştır. İlk kez bir deli etkisi bırakır insanın üstünde.*)

VARVARA: Nikola, neyin var?

STAVROGİN: Hiçbir şey, hiçbir şey. Çağrıldım gibi geldi bana. Ama hayır... hayır, kim çağırabilir ki beni?

(*Kesin bir bakışla LİZA'ya bakar. LİZA öne doğru yürür.*)

LİZA (*Yüksek, açık seçik bir sesle*): Nikola Stavrogin, karınızın ağabeyi olarak kendisini tanıtan Lebyatkin adlı biri, hakkınızda açıklamalar yapacağını ileri süren. uygunsuz mektuplar yolluyor bana. Bir yakınınızsa eğer, yasak edin kendisine de rahatsız etmesin beni.

(VARVARA, LİZA'ya *doğru gider.*)

STAVROGİN (*Garip bir rahatlıkla*): Gerçekten bu insanların yakını olma şanssızlığına uğradım. Dört yıl önce, St. Petersburg'da, onun Lebyatkina doğumlu kızkardeşiyle evlendim. (VARVARA, *sağ elini kendini korur gibi havaya kaldırır; güçsüz, yere düşer. LİZA ile STAVROGİN'den başka herkes ona doğru atılır. STAVROGİN, aynı sesle*) Şimdi beni izleme zamanı geldi Liza. Skivoreşniki'ye gidiyoruz... köydeki evime. (LİZA *ona doğru bir otomat gibi gider. VARVARA ile uğraşan MAVRİKİ doğrulur. LİZA'ya doğru koşar.*)

MAVRİKİ: Liza!

(LİZA'nın bir hareketi onu durdurur.)

LİZA: Acıyın bana. (STAVROGİN'i izler.)

(Karanlık.)

ANLATICI (*Üzerine yangın alevleri yansıyan bir perdenin önünde*): Çoktan beri yoğrulan ateş en sonunda parlardı. Hele Liza'nın, Stavrogin'in peşinden gittiği gece ilk gerçek alevlerle parlardı. Yangın, kentle Stavrogin'in köy evi arasında kalan semti yaktı kavurdu. Bu semtte, Lebyatkin'le kızkardeşi Marya'nın oturdukları ev de vardı. Ne var ki, yangın, ruhları da alevlendirdi ve şanssızlıklar zinciri bir daha kopmadı. Liza'nın kaçışı ise, trajedinin başlangıcı oldu.

ON ALTINCI SAHNE

(*Skivoreşniki'de bir salon. Sabahın erken saatleri. LİZA, aynı ama yırtık, düzensizce iliklenmiş elbisesiyle, camlı kapının önünde ayakta durmaktadır. Yangın alevlerinin yansıyışını gözler, titrer; kapı açılır. STAVROGİN girer.*)

STAVROGİN: Aleksî bilgi toplamak üzere atla geri döndü. Bir dakikaya kadar kesinlikle öğreniriz. Semtin bir parçası yanıp kül olmuştur herhalde. Saat on birle geceyarısı arasında çıkmış yangın.

(*LİZA serçe döner, bir iskemleye oturur.*)

LİZA: Beni dinleyin, Nikola. Birlikte geçireceğimiz zaman çok az. Söyleyeceklerimin hepsini size söylemek istiyorum.

STAVROGİN: Ne demek istiyorsun, Liza? Niçin çok azmış birlikte geçireceğimiz zaman?

LİZA: Çünkü, ben öldüm artık.

NIKOLA: Öldün mü? Niçin Liza? Yaşamak gerekiyor.

LİZA: Dün geldiğimiz zaman buraya, bir ölüyü getirmiş olduğunuzu söylemiştim size, unuttunuz. O zamandan beri yaşadım. Bir saatlik bir yaşama oldu. Yeter bu bana. Kristofer İvanoviç'e benzemek istemiyorum. Hatırlıyor musunuz onu?

STAVROGİN: Evet.

LİZA: Lozan'dayken çok sıkıyordu canınızı, değil mi? Hep 'birkaç dakika için geldim,' der, sonra bütün gün oturdu. Ona benzemek istemiyorum.

STAVROGİN: Böyle konuşma. Hem kendine, hem de bana acı çektiriyorsun. Dinle beni, yemin ediyorum, dünden daha çok seviyorum seni.

LİZA: İlginç bir ilanı aşk.

STAVROĞİN: Birbirimizden hiç ayrılmayacağız bir daha, yolumuza birlikte devam edeceğiz.

LİZA: Yolumuza mı devam edeceğiz? Niçin? Dediğiniz gibi, birlikte yeniden dirilmek için mi? Bunların hepsi çok yüksek şeyler benim için. Sizinle gidersem eğer, Moskova'yı görmeye ya da orada ağırlanmaya giderim. Benim idealim bu. Oldukça burjuva bir ideal, ama evli olduğunuz için, bunların hepsi anlamsız.

STAVROĞİN: Ama Liza, bana kendini vermiş olduğunu unutuyorsun.

LİZA: Hayır, sizi şimdi bırakıp gidiyorum.

STAVROĞİN: Dünkü hevesinin öcünü alıyorsun benden.

LİZA: Alçakça bir düşünce bu.

STAVROĞİN: Niye yaptın o halde?

LİZA: Sizi kaygılandıran şey ne? Sizin bir suçunuz yok ki. Kimseye hesap da vermiyorsunuz.

STAVROĞİN: Bana böyle hakaret etme! Bana vermiş olduğun umudu yitirmekten başka korkum yok. Kaybolmuştum ben, tıpkı boğulmuş biri gibi. Sonra, aşkının beni kurtaracağını düşündüm. Biliyor musun, bu yeni umut neye mal oldu bana? Kendi yaşamımla ödedim onu.

LİZA: Sizinkiyle mi, yoksa başka birisinininkiyle mi?

STAVROĞİN (*Şaşkın*): Ne demek istiyorsun? Çıkar ağzındaki!

LİZA: Bu umudu kendi yaşamınızla mı, yoksa başka birisinin yaşamıyla mı ödediniz diye sordum yalnızca. Niye öyle bakıyorsunuz bana? Peki, ne demek istediniz öyleyse? Çoktan beri bir şeyden korkar gibi bir haliniz var... Şimdi de sapsarı kesildiniz...

STAVROĞİN: Sen bir şey biliyorsan... ben hiçbir şey bilmiyorum, yemin ederim. Hiç öyle demek istememiştim ama...

LİZA (*Ürkek*): Sizi anlamıyorum.

(STAVROGİN oturur, dirseklerini dizine dayar, başını elleri arasına alır.)

STAVROGİN: Kötü bir düş bu... bir karabasan. Değişik şeylerden söz ediyoruz.

LİZA: Neyle ilgili düşündüğünüzü bilmiyorum... (Bakar.) Nikola... (STAVROGİN başını kaldırır.) Sizi bugün bırakıp gidebileceğimi dün düşünmediniz mi gerçekten? Evet mi, hayır mı? Yalan söylemeyin, biliyor muydunuz bunu?

STAVROGİN: Evet.

LİZA: Bunu biliyordunuz, buna karşın beni elde etmek istediniz.

STAVROGİN: Evet, beni cezalandır haydi. Buna hakkın var. Seni sevmediğimi, buna karşın seni elde etmek istediğimi biliyordum. Ben hiç kimseyi sevmedim. Sevmek isterim, hepsi bu. Kötüye kullandım seni. Ama günün birinde sevebilmeyi, hem de seni, her zaman umut ettim. Benim peşimden gelmeye hazır olman güçlendirdi bu umudumu. Seveceğim. Evet, seveceğim seni.

LİZA: Beni seveceksiniz, oysa ben neler hayâl ediyordum... ah! Cesaretimden geldim peşinizden. Ben de sizin kadar eli açık olmak isterdim, sizinle birlikte tükenmeyi, şanssızlığınızı paylaşmayı. (Ağlar.) Her şeye karşın beni sevdiğinize inandırıyordum kendimi. Siz, sizse beni bir gün seveceğinizi umut ediyorsunuz, ben böyle bir budalayım işte. Bu gözyaşlarıyla da alay etmeyin. Kendi kendime dert ortağı olurum ben. Hiçbir şeye gücüm yetmiyor artık, sizin de. İçimizi birbirimize döktüğümüzle kalalım. Hiç değilse, kendi gururumuz acı çekmez böylece.

STAVROGİN: Ağlama, dayanamam buna.

LİZA: Çok sakinim. Yaşamımı sizinle bir saat geçirmek için verdim. Sakinim artık. Size gelince, siz unutacaksınız bunu. Başka saatler, başka anlar yaşayacaksınız.

STAVROGİN: Hayır, hiçbir zaman! Senden başka da hiç...

LİZA (*Anlamsız, umut dolu bakar.*): Ah, siz...

STAVROGİN: Evet, seni seveceğim. Bunu kesinlikle biliyorum. Başımı eğip kollarının arasında bulacağım unutmayı. Beni ancak sen iyileştirebilirsin, yalnızca sen...

LİZA (*Yine etkilenmiş, budalaca bir şaşkınlıkla*): Sizi iyileştirmek mi! İstemem bunu. Hastabakıcı olmak istemiyorum ben. Daşa'ya gidin. Her yerde peşinizden gelecek sadık bir köpektir o. Benim için de kaygılanmayın. Beni bekleyen şeyi önceden biliyordum. Beni uğursuz bir örümceğin çöreklediği bir yere getireceğinizi, bütün yaşamımızı onunla birlikte, korkudan titreyerek, örümceği gözetleyerek geçireceğimizi, bütün aşkımlarımız da bu ağın içinde tükenip gideceğini biliyordum hep.

(ALEKSİ YEGOROVİÇ girer.)

ALEKSİ: Beyefendi. (*İçini çeker, LİZA'ya bakar.*) Ben... Peter Verhovenski sizinle konuşmak istiyor.

STAVROGİN: Liza, sen yanda bekle. (*LİZA yandaki kapıya doğru gider. ALEKSİ çıkar.*) Liza! (*LİZA durular.*) Şimdi herhangi bir şey öğrenecek olursan eğer, bil ki suçlu benim.

(*LİZA ürkerek bakar, yavaşça arka odaya girer arka arka. PETER VERHOVENSKİ gelir.*)

PETER: Önce şu nokta üzerinde durmam gerekiyor, bizden hiç kimsenin suçu yok bunda. Olayların bir rastlantısı. Hukuk açısından hiçbir şey yok.

STAVROGİN: Yandılar mı? Öldürüldüler mi?

PETER: Öldürüldüler. Çok yazık ki evin yarısı yandı, cesetleri bulundu. Lebyatkin boğazı kesik bir halde; kızkardeşiyse, bıçak darbelerinden delik deşik yatıyorlar. Ama kesinlikle, orada çalılarm ardında gizlenmiş olan bir haydudun işidir bu. Lebyatkin'in kendisine vermiş olduğum bin beş yüz rubleyi geçen akşam sarhoşken bütün millete gösterdiğini işittim.

STAVROGİN: Ona bin beş yüz ruble mi verdiniz?

PETER: Sizin tarafınızdan.

STAVROGİN: Benim tarafından mı?

PETER: Evet. Bizi ele vermesinden korktum. Kendisini St. Petersburg'a götürecektik kadar para vermiştim ona. (STAVROGİN somurtkan davranışla birkaç adım atar.) Hiç değilse, her şeyin nasıl olup bittiğine kulak veriyorsunuzdur... (STAVROGİN'in yakasına yapışır; o da ona bir tane indirir.) Ahh! Kolumu kırabilirdiniz. Neyse, az ve öz; Lebyatkin bu parayla poz atmış, Fedka da görmüştür onu, hepsi bu. Fedka olduğundan kuşku yok şimdi. Sizin asıl amacınızı yanlış anlamış olmalı...

STAVROGİN (*Garip bir dalgınlıkla*): Yangını Fedka mı çıkardı?

PETER: Yo, hayır. Biliyorsunuz, bu yangınlar bizim eylem tasarımızda öngörülmüştü. Gerçek Rus yöntemi, halkı susturacak en üstün çare... Vaktinden önce yapıldı ama. Dinlemediler beni. Son derece sert girişmeliydim onlara. Demek, her şanssızlığın iyi bir yanı varmış. Siz şimdi dulsunuz, örneğin, Liza'yla yarına kadar evlenebilirsiniz. Kendisi nerede? Bu sevinçli haberi ona ben kendim vereceğim.

(STAVROGİN birden gülmeye başlar, ama sesi dalgın çıkar.) Gülüyorsunuz?

STAVROGİN: Evet. Kendi maymunluklarıma gülüyorum, size gülüyorum. Sevinçli habermiş! Tanrı bilir! Bu cesaretlerin, hevesinizi bir parça kursağınızda bırakacağından korkmuyor muydunuz peki?

PETER: Yok canım, niye yani? Sonra hukuk açısından... Ayrıca, böylesine gözüpek bir genç kadın olduktan sonra. Bu cesetlerin üstünden öylesine aşacak ki, siz bile şaşıracağız. Evlenir evlenmez de unutup gidecek.

STAVROGİN: Evlenme olmayacak. Yalnız başına kalacak Liza.

PETER: Gerçekten mi? Ters birşeyler geçtiğini ilk bakışta sezmiştim. Çıh çıh çıh! Belki de tam bir başarısızlık? Bahse girerim, bütün geceyi ayrı koltuklarda oturup bu değerli anları, yüksek şeylerin tartışmasını yaparak geçirmişsinizdir. Her şeyin budalaca bir sonuca bağlanacağından kuşku yoktu... Güzel. Liza'yı, dışarıda yağmur altında bekleyen Mavriki Nikolayeviç'le kolayca evlendirebilirim. Bu durumda, hiç söz etmeyelim kendisine daha iyi. Nasıl olsa öğrenecek. (LİZA içeri girer.)

LİZA: Ne öğrenecekmışim? Kim kimi öldürmüş? Mavriki Nikolayeviç'ten ne diye söz ediyorsunuz?

PETER: A a a, küçük kız, kapılardan mı dinliyoruz artık.

LİZA: Ne diye söz ediyorsunuz Mavriki Nikolayeviç'ten? Öldürüldü mü yoksa?

STAVROGİN: Hayır, Liza. Yalnızca, karımla ağabeyi öldürülmüş.

PETER (*Ateşli*): Garip bir gün, korkunç bir rastlantı. Birisi onları öldürüp yangından yararlanmış. Fedka'dır kesinlikle.

LİZA: Nikola! Gerçeği mi söylüyor?

NIKOLA: Hayır. (LİZA derinden inler.)

PETER: Görmüyor musunuz, adam aklını yitirmiş. Hem de geceyi sizinle birlikte geçirdi. O halde...

LİZA: Nikola, şu anda Tanrının önündeymişsiniz gibi yanıt verin bana. Suçlu musunuz, değil misiniz? Tanrının sözüymüş gibi inanacağım söyleyeceğiniz söze. Dünyanın sonuna kadar da sadık bir köpek gibi peşinizden geleceğim.

STAVROGİN (*Yavaşça*): Onları ben öldürmedim, bu cinayetin yapılmasına da karşıydım. Ama, onları öldüreceklerini biliyordum, cinayeti önlemedim. Şimdi bırakın beni.

LİZA (*Dehşetle bakar.*): Hayır, hayır, hayır! (*Bağırarak dışarı çıkar.*)

PETER: Vaktimi boş yere sizinle kaybettim öyleyse.

STAVROGİN (*Söyleneni duymaz.*): Ben, ah, ben... (*Sesi birden yükselerek gürlür; sonra doğulur, bitkin bir sesle seslenir:*) Rusya'daki her şeyden, halktan da, Çar'dan da, sizden de, Liza'dan da korkunç nefret ediyorum. Yeryüzünde yaşayan her şeyden, her şeyden önce de kendimden nefret ediyorum. Yıkımlar birbirini izlemeli. Her şey yıkıma uğramalı, Stavrogin gibi maymunlar, Stavrogin'in kendisi bile...

(*Karanlık.*)

ON YEDİNCİ SAHNE

(Sokakta LİZA koşmaktadır, VERHOVENSİKİ de peşinden gitmektedir.)

PETER: Durun Liza, durun. Sizi eve kadar götürürüm ben. İşte bir fayton var burada.

LİZA (Kendinden geçmişçesine): Evet, evet, ne kadar iyisiniz. Neredeler? Kan nerede?

PETER: Şaşırdınız mı siz? Ne yapmak istiyorsunuz? Görmüyor musunuz, yağmur yağıyor. Gelin, Mavriki Nikolaeviç de burada.

LİZA: Mavriki mi? Hani nerede? Aman yarabbi, beni bekliyor! Biliyor!

PETER: Canım, o kadar önemli mi bu? Emin olun geri düşünceli bir adam değildir o.

LİZA: Çok güzel, çok güzel, ama beni görmemeli. Ormanlara, kırlara doğru kaçalım.

(PETER gider; LİZA koşar. MAVRİKİ köşeden çıkar, LİZA'nın peşinden gider. LİZA yere düşer. MAVRİKİ ona doğru eğilir, gözleri yaşlıdır; paltosunu çıkarıp onu örter. LİZA ağlayarak onun elini öper.)

MAVRİKİ: Liza! Sizin yanınızda bir ottan farkım yok benim, ama beni geri çevirmeyin.

LİZA: Mavriki, bırakmayın beni. Ölümünden korkuyorum. Ölmek istemiyorum.

MAVRİKİ: Sırılsıklam olmuşsunuz, hey yarabbi, yağmur da durmak nedir bilmiyor.

LİZA: Yağsın, ne çıkar. Gelin, o eve götürün beni, kan görmek istiyorum. Karısını öldürdüler dediler. O da, "Ben öldürdüm," diyor, ama doğru değil, değil mi?

Benim yüzümden öldürülenleri kendi gözlerimle görmek istiyorum. Çabuk, çabuk olun, Mavriki. Beni bağışlayacağınızı söylemeyin sakın, çok kötü şeyler yaptım ben. Niye bağışlanayım? Niçin ağlıyorsunuz? Tokatlayın beni, öldürün burada!

MAVRİKİ: Sizi yargılamaya hiç kimsenin hakkı yok, ben de ötekilerden farksızım bu konuda. Sizi Tanrı bağışlasın.

(Perdede yangın alevleri gözükmeye başlar. Halkın gürültüsü duyulur. STEPAN TROFİMOVİÇ, üstünde yolculuk giysileri, bir elinde çanta, bir elinde baston ve şemsiye, içeri girer.)

STEPAN *(Sayıklıyor gibidir.):* Ah, siz! Sevgili, çok sevgili, gerçek mi bu? Sis in içinden görebiliyor musunuz yangını? Üzüntülüsünüz, değil mi? Anlıyorum, hepimiz üzüntülüyüz, ama onları bağışlamamız gerek. Dünyayla ilgiyi kesmek ve özgür olmak için bağışlamak gerek. Bağışlamak, bağışlamak.

LİZA: Ah! Ayağa kalkın, niçin diz çöktünüz?

STEPAN: Dünyadan ayrılırken, sizin kişiliğinizde bütün geçmişten de ayrılmak istiyorum. *(Ağlar.)* Hayatımda güzel geçmiş olan her şeyin önünde eğiliyorum. Gökyüzü merdivenine tırmanmak istiyorum, ama işte, çamurun içindeyim, kocamış bunak!.. Bak şu kıpkırmızı cinayetlere. Gerçekte başka türlü gelmezdi ellerinden. Onların sayıklamalarından, karabasanlarından kaçıyorum ben. Gidiyorum, Rusya'yı aramaya. Ama, siz ikiniz de sırılıklam olmuşsunuz. Şemsiyemi alın. *(MAVRİKİ alır.)* Ben bir araba bulabilirim. Ama, sevgili Liza, bir şey diyordunuz, birini mi öldürmüşler? *(LİZA ayağa kalkar.)* Ah, Tanrım! Bayılacak.

LİZA: Çabuk, Mavriki, çabuk, şu çocuğa şemsiyesini geri verin hadi. *(STEPAN'a doğru yürür.)* Üstünüzde haç çıkarmak istiyorum, zavallı adam. Siz de dua edin, zavallı Liza için.

(STEPAN gider. Onlarsa alevlere doğru yürürler. Mırdanmalar çoğalır. Alevler daha da büyür. Halk bağırma-ya başlar.)

SES: Stavrogin'in sevgilisi bu. İnsanları öldürmeleri yetmiyor, bir de cesetlerini görmek istiyorlar. (Adamın biri LİZA'ya bıçak saplar. İki bıçaklı adam daha LİZA'nın üzerine doğru gelir, birisi de sopayla vurur. LİZA yere düşer. Her şey durulur. MAVRİKİ, LİZA'yı kollanmış, ışığa doğru gelir.)

MAVRİKİ: Liza, Liza, bırakmayın beni. (LİZA yığılır, ölmüştür.) Liza, sevgili Liza, ben de senin yanına geleceğim.

(Karanlık.)

ANLATICI: Tahtından indirilmiş bir kral gibi sokaklarda dolaşan Stepan Trofimoviç her yerde aranırken, olaylar da hızla geliyordu. Şatov'un karısı, üç yıllık ayrılıktan sonra geriye döndü. Ama Şatov'un yeniden bir başlangıç olarak saydığı bu şey, aslında bir sondu.

ON SEKİZİNCİ SAHNE

(ŞATOV'un odası, MARYA ŞATOVA elinde yolculuk heybesiyle durur.)

MARYA: Azıcık kalacağım burada, iş bulana kadar. Sizi rahatsız ediyorsam eğer, açıkça, içtenlikle söyleyebilirsiniz bana. Birşeyler satıp bir otele gidebilirim. (Yatağa oturur.)

ŞATOV: Otelden söz etme, Marya. Burada kendi evindesin.

MARYA: Hayır, kendi evimde değilim. Üç yıldır ayrıyız. Yeniden birşeylere başlamak üzere pişmanlıkla geri döndüğümü de sanmayın sakın.

ŞATOV: Yo, yo, hiçbir anlamı yok bu sözlerinin. Hiçbir şey çıkmaz bundan. Beni sevdiğini söyleyen tek insan sensin, bu yeter. Buradasın, ne istersen onu yapabilirsin.

MARYA: Evet, siz iyi bir insansınız. Sizi bütün öbür maskaralardan daha değerli bulduğum için geldim aslında.

ŞATOV: Dinle, Marya, çökmüş gözüküyorsun. Senden istediğim, kızma... Bir yudum çay içmek ister misin? İyi gelir çay. İstersen...

MARYA: Evet, isterim tabii. Aynı çocuk kafalısınız hâlâ. Çayınız varsa yapın. Burası da öyle soğuk ki.

ŞATOV: Evet, evet, çay içersin.

MARYA: Burada yok mu hiç?

ŞATOV: Var, var! (Dışarı çıkar. KİRİLLOV'un kapısını çalar.) Biraz ödünç çay verebilir misiniz bana?

KİRİLLOV: Bende için çayı.

ŞATOV: Yo, karım geldi...

KİRİLLOV: Karınız mı?

ŞATOV (Kekeleyip ağlar.): Kirillov, Kirillov, sizinle birlikte

ne çok çekmiştik Amerika'da.

KİRİLLOV: Ya, ya, bekleyin. (*Kaybolur, bir çay tepsiyle döner.*) İşte. Şu rubleyi de alın.

ŞATOV: Yarın geri alırız. Ah, Kirillov!

KİRİLLOV: Yo, eve döndüğü iyi oldu. Siz onu hâlâ seviyorsunuz. Bana geldiğiniz de iyi oldu. Ne kadar geç olursa olsun, bir şey gerektiği zaman çağırın beni, ikinizi de düşüneceğim.

ŞATOV: Ah! Şu korkunç düşüncelerinizi bir bıraksanız, eşi bulunmayan bir insan olurdunuz! (KİRİLLOV birden içeri girer. ŞATOV arkasından bakar, yine kendi odasına gitmek ister. Kapı çalınır. LYAMŞİN girer.)

ŞATOV: Şimdi ağırlayamam sizi.

LYAMŞİN: Size söyleyeceğim şeyler var. Peter Verhovenski her şeyin yolunda gittiğini bildiriyor size. Serbestsiniz artık.

ŞATOV: Sahi mi?

LYAMŞİN: Evet, bütünlükle serbestsiniz. Ancak, baskı makinesinin gömülü olduğu yeri Liputin'e göstermeniz gerekiyor. Yarın erkenden, gün ağarırken sizi almaya gelirim.

ŞATOV: Hazır olurum, şimdi gidin artık, karım geri geldi. (LYAMŞİN gider. ŞATOV odasına döner. MARYA uyuyakalmıştır. Çayı masaya koyar. MARYA'yı süzer.) Ne kadar güzelsin.

MARYA (*Uyanır.*): Ne diye uyuya bıraktınız beni? Yatağınızın üstünde yatıyorum hem de. Ah, ah! (*Kendini arkaya atar, şiddetli bir sancı nöbetine yakalanmasıyla birlikte ŞATOV'un eline sarılır.*)

ŞATOV: Sancıların var galiba, sevgilim. Doktor çağırayım... Neren ağrıyor? Pansuman ister misin? Onu yapabilirim...

MARYA: Nasıl... lütfen.

ŞATOV: Hiç... seni anlamıyorum.

MARYA: Yo, yo, yok bir şey... Yürüyün, birşeyler anlatın

bana... Yeni düşüncelerinizden söz edin. Neler öneriyorsunuz şimdi? Öneride bulunmaktan alıkoyamazsınız kendinizi, sizin kanınızda var bu.

ŞATOV: Evet... yani, Tanrıyı öneriyorum.

MARYA: İnanmadığınız şeyi mi? (*Yeniden bir sancı nöbetine yakalanır.*) Of, ne kadar dayanılmaz şeysiniz! (*Yatağın üstüne eğilen ŞATOV'u iter.*)

ŞATOV: Ne dilersen onu yapacağım Marya... dolaşmak istemiyorum... birşeyler söylüyorum.

MARYA: Başladığını görmüyor musunuz?

ŞATOV: Başladı mı, peki ama ne?

MARYA: Bir çocuğum olacağını görmüyor musunuz hâlâ? Of, Tanrı cezasını versin şu çocuğun! (*ŞATOV ayağa kalkar.*) Nereye gidiyorsunuz? Size yasaklıyorum bunu.

ŞATOV: Burada olacağım hemen. Yine para, bir de ebe gerekiyor bize şimdi. Oh, Marya! Kirillov! Kirillov! (*Karanlık. Güün yavaşça ağarır.*)

ŞATOV: Ebe küçüğün yanında.

MARYA: Güzel çocuk.

ŞATOV: Ne büyük mutluluk!

MARYA: Adı ne olsun, peki?

ŞATOV: Şatov olsun, o benim oğlum. Dur, yastıklarını düzelteyim.

MARYA: Öyle değil, amma da beceriksizsin. (*ŞATOV beceriksizce uğraşır, ona bakmadan.*) Eğilin üstüme. (*MARYA'nın üstüne eğilir.*) Daha yakına. (*Kolunu ŞATOV'un boynuna dolar, öper.*)

ŞATOV: Marya! Sevgilim benim! (*MARYA yüzünü döner.*)

MARYA: Ah, şu Nikola Stavrogin soysuzun biri! (*Hıçkırma-ya başlar. ŞATOV onu okşar, yumuşatıcı şeyler söyler.*)

ŞATOV: Marya, geçti o. Üçümüz birlikte yaşayacağız artık, yaşayacağız.

MARYA (*ŞATOV'un koluna yaslanır.*): Evet, çalışacağız,

unutacağız sevgilim... *(Kapı çalınır.)* Ne var?

ŞATOV: Ah, doğru! Bir şeyi daha yoluna koymak gerekiyor. Marya, ama yarım saate kadar dönerim.

MARYA: Beni yalnız bırakmak istiyorsun, tam birbirimizi bulmuşken yalnız bırakıyorsun beni.

ŞATOV: Son kez. Bundan sonra hep birlikte olacağız artık. Geçmiş günlerin sıkıntısını hiç, ama hiçbir zaman düşünmek istemiyorum. *(Onu kucaklar, şapkasını alır, kapıyı yavaş yavaş kapatır. LYAMŞİN salonda beklemektedir.)*

ŞATOV: Lyamşin, hayatınızda siz hiç mutlu oldunuz mu, dostum?

(Karanlık.)

(LYAMŞİN ile ŞATOV, bir sokağı gösteren perdenin önünden geçerler. LYAMŞİN durular.)

ŞATOV: Ne duruyorsunuz? *(Giderler.)*

(Karanlık.)

ON DOKUZUNCU SAHNE

(*Birikova Ormanı, PETER VERHOVENSKI, DİN ÖĞRENCİSİ ile LİPUTİN'e rastladığı sıra, ŞİGALEV ile VİRGİNSKİ de oradadırlar.*)

PETER (*Elindeki feneri ötekilerin yüzlerine yaklaşacak kadar uzatır; onları denetlemiş gibi süzer.*): Umarım, anlamamızı unutmadınız.

VİRGİNSKİ: Dinleyin, Şatov'un karısının bu gece döndüğünü ve bir çocuğu olduğunu biliyorum. İnsan yüreğini tanıyan bir kimse için, Şatov'un şimdi kimseyi ele vermeyeceği çok açık. Kendisi mutlu artık. Durumu bir de bu açıdan ele alabiliriz, sanıyorum.

PETER: Mutlu olsaydınız eğer, ucuz, ama gerekli saydığınız ve doğru olan bir işi yapmaktan çekinir miydiniz?

VİRGİNSKİ: Hiç kuşkusuz hayır, hiç kuşkusuz hayır. Ama...

PETER: Korkak olmaksızın mutsuz mu olurdunuz?

VİRGİNSKİ: Elbette...

PETER: O halde! Şatov ele vermeyi önce ucuz, sonra da gerekli saydı deyin. Karısı Stavrogin'den bir çocuk doğurmak için, üç hayırsız yıldan sonra geri dönerse, bunda mutlu olacak ne var?

VİRGİNSKİ (*Sert*): Kuşkusuz, ama karşı çıkıyorum ben buna. Kendisinden namus sözü vermesini isteyelim, bu da son olsun.

PETER: Namus sözü vermek için hükümetten asker aylığı almak gerekir...

LİPUTİN: Nasıl cesaret edebilirsiniz bunları söylemeye? İçimizden kim hükümetten asker aylığıyla duruyor?

PETER: Belki de siz... Hep tehlike ânında korkuya kapılan hainler vardır.

ŞİGALEV: Yeter, söz istiyorum. Dün gecedен beri bu cinayet konusunu iyice inceledim. Bu işin yararsız, yüzeyde kişisel bir yargı olduğu sonucuna vardım. Size hakaret ettiği, size sövdüğü için Şatov'dan tiksiniyorsunuz. Kişisel bir sorun bu. Kişisellik ise zorbalıkla eşanlamlıdır, bu yüzden gidiyorum. Tehlike korkusundan, ya da Şatov'la olan arkadaşlıktan dolayı değil, sırf bu cinayet benim kendi koyduğum dizgeyle uyuşmadığı için. *Adieu*. Kendiliğinden de anlaşılacağı gibi, sizi ele verecek değilim. (*Arkasını döner, yok olur.*)

PETER: Bırakın gitsin! Bu kaçıkla sonra hesaplaşırız. Bu arada, Şatov'un bizi ele vereceği görüşünü Kirillov'a açtığını size bildirmeliyim. Bana Kirillov'un kendisi söyledi bunu, o kadar kızmıştı ona. Şimdi her şeyi biliyorsunuz artık. Ayrıca, yemin de ettiniz. (*Ötekiler birbirleriyle bakışırlar.*) İyi. Onun şu küçük göle atılacağını unutmayın. Sonra ayrılırız birbirimizden. Kirillov'un mektubu hepimizi gizleyecektir. Ben de yarın St. Petersburg'a gidiyorum. Size ilerde daha başka haberler yollarım.

(*Bir ıslık sesi duyulur. Bir anlık duralamadan sonra LİPUTİN karşılık verir.*)

PETER: Gizlenelim!

(*LİPUTİN'den başka hepsi gizlenir. LYAMŞİN ile ŞATOV girer.*)

ŞATOV: Hey, konuşmasını mı unuttunuz? Hani, kazmanız nerede? Korkmayın, kimse yok. Top atsanız kentte duyulmaz. (*Ayağıyla yere vurur.*) İşte, tam burada.

(*DİN ÖĞRENCİSİ ile LİPUTİN, ŞATOV'a arkadan atlarlar, dirseklerinden yukalayıp yere yıkarlar; VERHOVENSKİ tabancayı şakağına dayar.*)

ŞATOV (*Kısa, şaşkın bir çığlık atar.*): Marya!

(*VERHOVENSKİ tetiği çeker. DİN ÖĞRENCİSİ ile*

LİPUTİN, ŞATOV'un bacağına taş bağlarken, PETER de ŞATOV'un ceplerini karıştırır. Cinayete katılmayan VİRGİNSKİ titremeye başlar.)

VİRGİNSKİ: Doğru olan bu değil! Hayır, hayır! Doğru olan bu değil, hayır...

(Aynı biçimde, öldürme olayına katılmayıp, VİRGİNSKİ'nin arkasında duran LYAMŞİN de birden VİRGİNSKİ'yi sıkı sıkıya kavrayıp korkunç çığlıklar atmaya başlar. VİRGİNSKİ korku içinde kendini kurtarır. LYAMŞİN hâlâ bağırarak PETER VERHOVENSKİ'nin üzerine atılır; yakalanıp susturulur.)

VİRGİNSKİ (Ağlar.): Hayır, hayır, doğru değil bu, kesinlikle değil!

PETER (Onları aşağılayarak süzer.): Maskaralar!
(Karanlık.)

YİRMİNCİ SAHNE

(*Sokak. FİLİPPOV'ların evine doğru hızla yollanan PETER VERHOVENSKİ, FEDKA'ya rastlar.*)

PETER: Niçin gizlendiğin yerde kalmadın sana emrettiğim gibi?

FEDKA: Kendine gel, tahtakurusu, kendine gel. Bay Kirillov'a leke bulaştırmak istemedim. Aydın bir adam o.

PETER: Petersburg'a gitmek için pasaport istemiyor musun yoksa?

FEDKA: Bir tahtakurususun sen, tahtakurusu. Bay Stavrogin'in adına masum kan dökmek için para vaat ettin bana. Bay Stavrogin'in bu oyunun içinde olmadığını anlıyorum şimdi. Böylece, gerçek katil ne benim, ne de Bay Stavrogin, sensin sen!

PETER: Alçak! Biliyor musun, seni şu anda polise veririm! (VERHOVENSKİ *tabanca çeker. FEDKA gülererek uzaklaşır. PETER doğrulur.*) Seni bulmasını bilirim ben, ta öteki dünyada olsan bile. Ezeceğim seni. Kirillov'a gelince... (FİLİPPOV'ların evine doğru hızlanır.) (Karanlık.)

YİRMİ BİRİNCİ SAHNE

(FİLİPPOV'ların evinde.)

KİRİLLOV (*Karanlıkta*): Şatov'u öldürdün, öldürdün onu, öldürdün! (*Işıklar çoğalır.*)

PETER: Yüz kez söyledim sana Şatov'un bizi ele vereceğini.

KİRİLLOV: Sus! Cenevre'de yüzüne tükürdüğün için öldürdün onu.

PETER: Ondan ve daha birçok nedenden ötürü. Ne yapıyorsunuz orada? Ah... (KİRİLLOV tabancasını VERHOVENSKI'ye doğrultur. VERHOVENSKI de aynı anda tabancasını çeker.)

KİRİLLOV: Seni öldürebilirim korkusuyla çoktan hazır etmiştin silâhım, ama öldürmeyeceğim seni, her ne kadar... her ne kadar... (*Nişan almayı sürdürür, sonra gülererek kolunu aşağı indirir.*)

PETER: Tetiği çekmeyeceğinizi biliyordum. Ama yaşamınızla oynadınız. Ben ateş edecektim... (KİRİLLOV oturur, hafifçe titreyen eliyle çay doldurur. Tabancasını masanın üstüne koyar, aşağı yukarı yürümeye başlar. PETER'in önünde durur sonra.)

KİRİLLOV: Şatov'a acıyorum.

PETER: Ben de.

KİRİLLOV: Sen çeneni kapa soysuz, yoksa gebertirim seni.

PETER: Doğru, acımadım. Ayrıca, zaman daralıyor benim açımdan. Hemen bir trene atlayıp dışarı gitmeliyim.

KİRİLLOV: Anlıyorum, suçu başkalarına yükleyip kendini güvenceye alıyorsun. Alçak!

PETER: Alçaklık, temiz yüreklilik, bütün bunlar boş söz. Boş sözler var yalnızca.

KİRİLLOV: Bütün yaşamım boyunca, söylenen sözlerin yalnızca sözde kalmamasını istedim. Birer eylem haline gelmeleri için, anlamları oldukları için yaşadım yalnızca...

PETER: Ve?

KİRİLLOV: Ve... (*Bakar.*) Gördüğüm en son insan sen olacaksın. Nefretle ayrılmamızı istemezdim.

PETER: Size karşı kişisel bir şeyim olmadığına inanabilirsiniz.

KİRİLLOV: İkimiz de alçağız. Ama ben kendimi öldüreceğim, sence yaşayacaksın.

PETER: Tabii yaşayacağım. Korkağım ben, bir yana atılmışlık bu, iyi biliyorum.

KİRİLLOV (*Artan bir öfkeyle*): Bir yana atılmışlık, of, evet! Dinle. Çarmıha gerilenin hakkı için, onun hayduda ne söylediğini hatırlıyor musun? 'Bugün ikimiz de cennette olacağız.' Gün biter, ikisi de ölür. Ama, ne cennet vardır, ne de yeniden diriliş. Yine de yeryüzüne gelmiş en büyük insan oydu. Onsuz yeryüzü her şeyiyle, boş bir çılgınlıktan başka bir şey değildir. Öyle olsun! Doğa yasasının kendisi böyle bir insanı korumadıysa, onu yalanla yaşamaya ve bir yalan uğruna ölüme zorladıysa, o zaman baştan başa bir yalandır bu dünya. Ne diye yaşamalı? Adamsan, yanıtla!

PETER: Doğru, ne diye yaşamalı? Çok iyi kavradım şimdi çıkış noktasını. Eğer Tanrı bir yalansa, bizler de yalnız ve özgürüz. Kendinizi öldürmekle de özgür olduğunuzu, artık Tanrının olmadığını kanıtlamış oluyorsunuz. Bu amaç uğruna kendinizi öldürmeniz gerekiyor.

KİRİLLOV (*Coşkunlukla*): En sonunda anlayabildin. Ah, senin gibi bir soysuz bunu anladıktan sonra, herkes anlar. Ama, önce birisinin bu başlangıcı yapması, insanların o iğrenç özgürlüğünü kanıtlaması için kendisini öldürmesi gerekiyor. İlk ben olduğum ve korkunç korktuğum için talihsizim. Ancak kısa bir an için Ça-

rım: Ama, başlangıcı yapıp bu kapıyı açacağım. Bütün insanlar da mutlu olacaklar, sonsuza kadar. Çar olacak hepsi. (*Masasının başına geçer.*) Ah! Ver kalemi bana, yazdır, her şeyin altına imzamı atacağım. Şatov'u öldürdüğümü de yazdır. Kimseden korkum yok. Bana göre hepsi bir. Gizli olan her şey aydınlığa çıkacak. Sen de ezileceksin, buna inanıyorum! İnanıyorum. Yazdır.

PETER (*Yerinden fırlar. KİRİLLOV'un önüne kâğıt ve yazı kalemi koyar.*) Ben, Aleksî Kirillov, açıklarım ki...

KİRİLLOV: İyi, ama kime? Kime açıklıyorum bunu? Bilmek isterim.

PETER: Kimseye... herkese. Ayrıntının ne gereği var, bütün dünyaya!

KİRİLLOV: Bütün dünyaya! Bravo! Pişmanlık da yok. Pişmanlık adına hiçbir şey duymak istemiyorum. Hükümet görevlilerine de başvurmayacağım. Başla haydi yazdır artık! Dünya kötü, imzamı atacağım.

PETER: Evet, dünya kötü. Hükümet görevlilerini de şeytan çarpsın. Yazın!

KİRİLLOV: Dur, sayfanın üzerine dil çıkaran bir baş resmi çizmek istiyorum.

PETER: Yo, yo, resim çizmek yok. Mektubun tonu yeter.

KİRİLLOV: Ton, çok doğru, bu tonu yazdır sen.

PETER: "Açıklarım ki, ihanet edip bildiriyi ele verdiği için, öğrenci Şatov'u bu sabah parkta öldürdüm."

KİRİLLOV: Hepsi bu mu? Size sövmek istiyorum hâlâ.

PETER: Bu yeter. Verin onu buraya. Tarihle imza atmaya unutmuşsunuz ama. İmza atın.

KİRİLLOV: Söveceğim şimdi.

PETER: Yazın, 'Yaşasın cumhuriyet.' İşin rengi burada değişecek işte.

KİRİLLOV: Evet, evet. Yo, hayır: 'özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, ya da ölüm' diye yazarım daha iyi. Sonra da Fransızca '*gentilhomme, seminariste Russe et citoyen*

du monde civilise' diye yazarım. İşte böyle, tamam. Mükemmel, mükemmel! (*Ayağa kalkar. Tabancayı eline alır, lâmbaya doğru gider, söndürür. Oda karanlığa bürünür. Karanlıkta sesinin bütün gücüyle bağırır.*) Haydi, haydi... (*Bir patlama sesi duyulur. Sessizlik. Oyun yerinde el yordamıyla yapılan hareketler. PETER bir mum yakar, KİRİLLOV'un cesedini aydınlatır.*)

PETER: Mükemmel! (*Çıkar.*)

MARYA ŞATOVA (*İçerden haykırır.*): Şatov! Şatov!
(*Karanlık.*)

ANLATICI: Şatov'u öldürenler, güçsüz Lyamşin tarafından ele verilip tutuklanırlar. Peter Verhovenski ise, o sırada birinci sınıf bir kompartımanda, rahatlık içinde sınırı geçmekte ve daha iyi bir toplum için tasarılar yapmaktaydı. Ama, bir Verhovenski türü ölmüyorsa, bir Stavrogin türünün de öyle olacağı pek ileri sürülemez.

YİRMİ İKİNCİ SAHNE

(STAVROĞİN'lerde. VARVARA STAVROĞİNA pelerini-
ne sarılmıştır. DAŞA yas giysileri içindedir. ALEKSİ kapıda
bekler.)

VARVARA: Bırak, gitsin araba. (ALEKSİ çıkar.) Onun ya-
şında böyle kaçıp gitmek, yağmurda, sokaklarda! (Ağ-
lar.) Aptal! Aptal! Şimdi de hastalanacak işte; ama ge-
riye getireceğim onu, ölü ya da diri! (Kapıya gider. Du-
nur. Sonra DAŞA'ya gider.) Sevgili yavrum. (Onu öper,
dışarı çıkar. DAŞA ona pencereden bakar. Sonra otu-
rur.)

DAŞA: Herkesi koru, yarabbi, önce onu, sonra da beni!
(STAVROĞİN girer. DAŞA ona ısrarla bakar. Sessiz-
lik.) Beni almaya geldiniz, değil mi?

STAVROĞİN: Evet.

DAŞA: Ne yapmalıyım?

STAVROĞİN: Yarın benimle birlikte gelmenizi isteyeceğim
sizden.

DAŞA: Peki, ama nereye gidiyoruz?

STAVROĞİN: Dışarıya, dönmemecesine, geliyor musunuz?

DAŞA: Geliyorum.

STAVROĞİN: Gideceğim yer karanlık. Dar bir geçitte, insa-
nın bakışına, ruhuna ağırlık veriyor dağlar. Dünyada
ölüme en çok benzeyen yer.

DAŞA: Sizinle geleceğim, ama yeniden yaşamanız için, size
yeniden yaşamasını öğretmek için. Güçlüsünüz...

STAVROĞİN (Kötü bir gülüşle): Evet, güçlüyüm. Susarak
tokat yemeye, bir cinayetin üstesinden gelmeye, en dü-
şük sapıklıklar içinde yaşamaya, kendi yıkımımı açık-

ça ortaya koymaya yetti gücüm. Hepsinden tiksiniyorum. Her şeyi yapabilirim, sonsuz bir gücüm var, ama bu gücü nereye yönelteceğimi bilemiyorum. Her şey yabancı bana.

DAŞA: Ah, Tanrının bir parça sevgi vermesini isterdim size, benim için olmasa bile.

STAVROGİN: Evet, yüreklisiniz, iyi bir hastabakıcı olursunuz. Ama, bir kez daha söyleycim, yanılmayın sakın; şimdiye kadar hiçbir şeyden nefret etmedim, onun için hiçbir şeyi sevemem: Yalnızca karşı koymaya, azıcık karşı koymaya gücüm var. Keşke inanabilseydim bir şeye. Belki o zaman öldürebilirdim kendimi, ama inanmıyorum.

DAŞA (*Titreyerek*): Nikola, böylesine bir boşluk bir inançtır, ya da inancın ön habercisidir hiç değilse. (*Bir arabanın geçtiği duyulur.*)

STAVROGİN (*DAŞA'ya bakar. Duraladıktan sonra*): Demek, bir inancım var. (*Ayağa kalkar.*) Hiçbir şey söylemeyin, işim var şimdi. (*Kısa ve garip güler.*) Sizi almak da ne kadar bayağılık. Bana bir sevginiz vardı, kendi dertlerim arasında, yanınızda olmak avutucu bir şeydi.

DAŞA: Gelmeniz beni mutlu etti.

STAVROGİN (*Ona önemsemeye değermiş gibi bakar.*): Mutlu mu? Güzel, güzel, ama hayır, olamaz. Ben yalnızca kötü şeyler veririm kendimden. Ama, kimseyi suçlamıyorum. (*Çıkar. Kapının önünde bağışmalar olur. VARVARA girer. Arkasında iriyan bir Rus köylüsü STEPAN'ı bir çocuk gibi içeri taşır.*)

VARVARA: Çabuk divana yatırın onu. (*ALEKSİ'ye*) Doktor çağırın. (*DAŞA'ya*) Yatak odasında soba yanıyor mu bir bak. (*STEPAN'ı yatırılar, Rus köylüsü geri çekilir.*) Budala, gezinti güzel miydi bari? (*STEPAN kendine gelir. VARVARA çaresiz bir durumda, yanına oturur. STEPAN onun ellerini ovuşturur.*) Oo, sakın olun,

sakin olun, sevgili dostum! Ah, katil, katil!

STEPAN (*Doğrulur.*): Ah, sevgilim! Ah, sevgilim!

VARVARA: Yo, bekleyin, susun.

(STEPAN, VARVARA'nın elini tutar, içtenlikle sıkar, birden kendi dudaklarına doğru götürür. VARVARA, dişleri sınımsıkı kenetlenmiş, bir noktaya durağan bakmaktadır.)

STEPAN: Sizi seviyorum.

VARVARA: Susun!

STEPAN: Bütün hayatım boyunca sizi sevdim, yirmi yıl...

VARVARA: Ne hep 'sizi sevdim, sizi sevdim...' diye yineleyip duruyorsunuz, yeter... Yirmi yıl geçti gitti, geri gelmeyecek. Budalanın biriyim ben. (*Ayağa kalkar.*) Yine uyumazsınız siz, ben... (*Birden bir yumuşaklıkla*) Uyuyun hadi. Yanınızda nöbet tutacağım.

STEPAN: Peki. Uyumak. (*Dalgin, ama aynı zamanda konuşarak*) Sevgili, eşi bulunmaz dostum, bana öyle görünüyor ki, evet, mutlu olmama az kaldı. Ama, mutluluğu ne yapayım ben? Hemen düşmanlarımı bağışlamakla başlıyorum işe... Keşke onlar da beni bağışlasa!

VARVARA (*Dokunaklı bir sesle*): Sizi de bağışlayacaklar. Her ne kadar...

STEPAN: Evet, ben ona lâıyk değilim. Hepimiz suçluyuz. Ama, siz buradayken, ben de aynı şekilde, bir çocuk gibi suçluyum. Sevgilim, ancak bir kadının yanında yaşayabilirim ben. Sokaklar o kadar soğuktu ki... Ama, halkı tanıdım, halka yaşamöykümü anlattım.

VARVARA: Sığınağınızda benden de söz ettiniz mi?

STEPAN: Evet... Yani, dosdoğru değil... Daha önceden biliyorsunuz siz, tabii adamlar hiçbir şey anlamadı. Ah, bırakın da eteğinizi öpeyim.

VARVARA: Rahat durun. Ne çekilmez şeysiniz. Öyle de kaldınız.

STEPAN: Evet, İncil'de yazdığı gibi, siz de benim öteki ya-

nağıma vurun. Hep gevezelik eden bir insandım ben, ama size karşı değil.

VARVARA (*Ağlar.*): Bana karşı da.

STEPAN (*Telâşlı*): Hayır, ama bütün hayatımca yalan söyledim... Gerçeği söylediğim zaman bile. Gözümde gerçek değil, ben kendim vardım. Biliyor musunuz, belki şimdi bile yalan söylüyorumdur.

VARVARA: Evet, yalan söylüyorsunuz.

STEPAN: Yani... tek gerçek, sizi sevmiş olmam, ayrıca, yalan söylediğim de şüphesiz doğru. Yalnız, aptalca olan şey, yalan söylediğim zamanlar. En güçlü şey, yaşamak ve kendi yalanlarına inanmak. Ania, siz yanımdayasınız şimdi. Bana da yardım edeceksiniz. (*Dermansız kalır.*)

VARVARA: Kendinize gelin! Oh, yamyor başı! Aleksi!
(*ALEKSİ girer.*)

ALEKSİ: Doktora haber yollandı, hanımefendi.
(*VARVARA, STEPAN'a döner yeniden.*)

STEPAN: Benim değerli ve sevgili dostum, en sonunda işte buradasınız. Yolda çok düşündüm, bazı şeylerle de inandım ki, artık O'nu tanımak gerek, tanımak... bizim için çok geç, ama gelecek olanlar için, öyle değil mi, yeni nesil için, genç Rusya için.

VARVARA: Ne demek istiyorsunuz?

STEPAN: Ah, bana domuzlar hakkında olan yeri kitaptan okusanıza.

VARVARA (*Şaşkın*): Domuzlar mı?

STEPAN: Evet, Luka'nın İncil'inden. Biliyorsunuzdur, cinlerin domuzlara girdikleri yeri. (*VARVARA yazı masasının üzerinden İncil'i alır, yeri arar. STEPAN, incelikli bir sesle*) VII. başlık, 32. ile 36. mısralar arasında.

VARVARA (*STEPAN'ın yanına oturur.*): '...cinler bu adamdan çıktılar, domuzlara girdiler, sürü de uçurumdan aşağı, göle atılıp boğuldu. Onlar da vaki olanı görmek için dışarı uğrayıp İsa'ya geldiler; kendisinden cin çık-

mış olan adamı, İsa'nın ayağı dibinde, giyinmiş ve akıllanmış olarak oturmakta buldular ve korktular...'

STEPAN: Ah, evet... ecinnilerden çıkan cinler, sevgili dostum, tanıyorsunuz bunları, değil mi? Bunlar bizim güçsüzlüklerimiz, pisliklerimiz, hasta Rusya... Ama, pislikler ondan çıkıp domuzlara giriyor. Bize, oğluma, bütün herkese söz geçiriyor, onun önünde ecinniler gibi atılıp yerin dibine gidiyoruz. Ama, hastalık iyileşip İsa'nın ayakları dibine oturacak ve herkes iyileşecek. Evet, Rusya günün birinde iyileşecek.

VARVARA: Siz ölmeyeceksiniz ama. Bunu bana acı çektirmek için söylüyorsunuz. Eziyetçi adam...

STEPAN: Hayır, sevgilim, hayır. Ayrıca, hep ölü kalacak da değilim. Dirileceğiz, değil mi? Tanrı varsa, dirileceğiz. Benim parolam bu. Bunu sevdiğim size...

VARVARA: Tanrı var, Stepan Trofimoviç, bunu size temin ederim ki, o var.

STEPAN: Bunu yolda, halkımın arasında fark ettim. Bütün hayatımca yalan söyledim. Yarın sevgilim, yarın yeni bir hayata başlayacağız. (*Kendini arkaya doğru kaydırır.*)

VARVARA: Daşa! (*Hâlâ ayakta dikilir, arkası dönük*) Ah yarabbi, sen bu çocuğa acı!

ALEKSİ (*Öteki odadan gelir.*): Hanımefendi! Hanımefendi!.. (*DAŞA odaya girer.*) Orada! (*Öteki odayı gösterir.*) Bay Stavrogin... (*DAŞA oraya yönelir, yavaşça geri döner.*)

DAŞA (*Diz çöker.*): Asmış kendini.
(*ANLATICI girer.*)

ANLATICI: Baylar, bayanlar, bir söz daha! Stavrogin'in ölümlünden sonra toplanan doktorlar, kendisinde hiçbir akıl hastalığı belirtisi bulunmadığını oybirliğiyle açıkladılar.

(*Perde.*)